

**დისკრიმინაცია,
სიძულვილით მოტივირებული
დანაშაულები
და სიძულვილის ენა**

საერთაშორისო სამართლებრივი
სტანდარტების, საქართველოს ეროვნული
კანონმდებლობისა და სასამართლო
პრაქტიკის ანალიზი

საქართველოს უზენაესი სასამართლო
კვლევისა და ანალიზის ცენტრი

თბილისი
2019

**DISCRIMINATION,
HATE CRIME
AND HATE SPEECH**

**Analysis of International Standards,
National Legislation
and Judicial Practice**

THE SUPREME COURT OF GEORGIA

The Research and Analysis Centre

Tbilisi

2019

კვლევა მომზადდა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს
ანალიტიკური განყოფილების
კვლევისა და ანალიზის ცენტრის მიერ

ავტორი და მთავარი რედაქტორი

მარინე კვაჭაძე

სამართლის დოქტორი, პროფესორი, ანალიტიკური
განყოფილების უფროსი

ავტორი

ელენე ღვინჯილია

ანალიტიკური განყოფილების კვლევისა და ანალიზის ცენტრის
უფროსი კონსულტანტი

რედაქტორი

ნინო ძიძიგური

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსულტანტი,
ფილოლოგიის დოქტორი

ტიქნეიკური რედაქტორი და ყდის დიზაინი

მარიკა მაღალაშვილი

© საქართველოს უზენაესი სასამართლო 2019

ISBN 978-9941-8-1996-4

The Research was conducted by Research and Analysis Centre
Analytical Department
The Supreme Court of Georgia

AUTHOR AND CHIEF EDITOR

Prof. Dr. Marina Kvachadze

The Head of Analytical Department

AUTHOR

Elene Gvinjilia

Senior Consultant of Research and Analysis Centre

EDITOR

Dr. Nino Dzidziguri

Consultant of the Supreme Court

TECHNICAL EDITOR AND DESIGN

Marika Maghalashvili

© The Supreme Court of Georgia 2019

ISBN 978-9941-8-1996-4

წინათქმა

წინამდებარე კვლევა მომზადებულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილების კვლევის და ანალიზის ცენტრის მიერ.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები საზოგადოებაში მთავარი ფასეულობაა, რომელთა დაცვა სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. ადამიანის უფლებათა დაცვის უმთავრესი პრინციპი ადამიანების თანასწორუფლებიანობის უზრუნველყოფაა. შესაბამისად, არ შეიძლება ადამიანთა განსხვავება რასის, ეთნიკური და ეროვნული კუთვნილების, კანის ფერის, სქესის, რელიგიის, სექსუალური ორიენტაციისა და სხვა ნიშნების საფუძველზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ანგარიშის მიზანია საქართველოში დისკრიმინაციასთან, სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულებთან და სიძულვილის ენასთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმეების სამართლებრივი მიმოხილვა და ანალიზი ადამიანის უფლებების დაცვის კონსტიტუციურ და საერთაშორისო სამართლებრივ სტანდარტებთან მიმართებით.

შესაბამისად, ნაშრომში მკითხველი გაეცნობა როგორც ქვეყანაში არსებულ სამართლებრივ გარემოს, ისე მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებებს, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალსა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობასთან დაკავშირებით გაეროს, ევროსაბჭოსა და ევროკავშირის მიერ დამკვიდრებულ საერთაშორისო სტანდარტებს. ამასთან, კვლევა მოიცავს სხვადასხვა ქვეყნის შიდა კანონმდებლობას, რასისტული, რელიგიური, ჰომოსექსუალური ხასიათის ქმედებების კრიმინალიზაციასთან დაკავშირებით და ასევე რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპული კომისიის (ECRI) შესაბამის პოლიტიკასა და რეკომენდაციებს.

ნაშრომი ეფუძნება როგორც ადამიანის უფლებაცდებით ორგანიზაციების მიერ ჩატერებულ კვლევებსა და ანგარიშებს (EMC, WISG), ისე საქართველოს სახალხო დამცველის საპარლამენტო ანგარიშებს.

წინამდებარე კვლევა წარმოადგენს დამხმარე მასალას საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთათვის.

ვფიქრობთ, კვლევა საინტერესო იქნება არა მხოლოდ მართლმსაჯულების სფეროში მოღვაწე პირებისათვის, არამედ იურიდიული ფაკულტეტების პროფესორ-მასწავლებლებისა და სტუდენტებისათვის, ასევე ამ საკითხით დაინტერესებული საზოგადოებისათვის.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილება მადლობას უხდის საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამართლებრივი მხარდაჭერის ხელმძღვანელს, ქალბატონ ლია ყიფიანს.

PREFACE

This research is conducted by the Research and Analysis Center of the Analytical Department of the Supreme Court of Georgia.

It is widely acknowledged that human rights and freedoms are fundamental values in society, the protection of which is the most important task of the state. The fundamental principle of human rights protection is to ensure the equality of human beings. Accordingly, differentiation in humans on the basis of race, ethnicity and nationality, color, sex, religion, sexual orientation, and other characteristics is strictly prohibited.

Based on the foregoing, the purpose of this research is to provide in-depth review of the judicial practice on Discrimination, Hate Crime and Hate Speech in line with constitutional and international human rights standards. Therefore, by this publication, the reader gain insight into both the legal environment in the country and the judgments of the European Court of Justice, the European Court of Human Rights case law and the international standards established by the UN, the Council of Europe and the European Union. In addition to this, the study also covers the domestic laws of various countries concerning the criminalization of acts of a racial, religious or homosexual nature, as well as the relevant policies and recommendations of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI).

The research is based on studies and reports conducted by various Human Rights Organizations (EMC, WISG), as well as parliamentary reports of the Public Defender (Ombudsman) of Georgia.

We believe that this brochure will be of particular importance not only to people working in the Judiciary, but for the academics, students and all the other persons interested in human rights issues.

The Analytical Department of the Supreme Court of Georgia would like to express their sincere gratitude to the Head of the Legal Support of the Supreme Court of Georgia, Ms. Lia Kipiani

სარჩევნი

აბრევიატურა	8
საპითხის მოკლე მიმოხილვა	9
რასობრივი დისკრიმინაცია (სსკ-ის 142-ე მუხლი)	14
რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა და დევნა (სსკ-ის 155-ე და 156-ე მუხლები)	39
სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულები	
ოჯახში ძალადობა, ოჯახური დანაშაულები და ქალთა მიმართ ძალადობის შემთხვევები	57
ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დანაშაული და დისკრიმინაცია სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე	66
დასკვნა	75
დანართი	81

აბრევიატურა

CEDAW	კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ
CERD	საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ
COE	ევროპის საბჭო
ECHR	ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია
ECtHR	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო
ECJ	მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლო
ECRI	ევროპული კომისია სარიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ
EU	ევროპის კავშირი
UDHR	ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია
UNESCO	გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია
აშშ	ამერიკის შეერთებული შტატები
გაერო	გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია
სსკ	შისხლის სამართლის კოდექსი
სტამბოლის კონვენცია	ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია

საკითხის მოკლე მიმოხილვა

საქართველოს კონსტიტუცია ადგენს საქართველოში ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების განმტკიცების ძირითად პრინციპებს. კერძოდ, კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტი პირდაპირ უთითებს, რომ „სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას, ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდული არიან ამ უფლებებითა და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართალი. კონსტიტუცია არ უარყოფს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, რომლებიც აქ არ არის მოხსენიებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობს კონსტიტუციის პრინციპებიდან“.¹ ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ძირითად უფლებათა ვრცელ და დახვეწილ ჩამონათვალს შეიცავს საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავი, რომელიც მაღალი სტანდარტით იცავს ადამიანის ძირითად უფლებებს. არ არსებობს არცერთი ძირითადუფლებრივი სიკეთე, რომელიც პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ფორმით არ არის დაცული მეორე თავის ნორმებით. თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, საქართველოს კონსტიტუცია დამატებით მიუთითებს იმ უფლებებზე, რომლებიც უშუალოდ არ არის მოხსენიებული მის ტესტში, მაგრამ დაკონკრეტებულია ადამიანის ძირითადი უფლებების განმამტკიცებელ სხვადასხვა საერთაშორისოსამართლებრივ აქტში. ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებები და თავისუფლებები არის ის უფლებები, რომლებიც ერთხმად არის განმტკიცებული შესაბამისი საერთაშორისოსამართლებრივი აქტებით (მაგალითად, გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაოდ დეკლარაცია, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და სხვა) და დემოკრატიული სახელმწიფოების მიერ.²

1948 წლის 10 დეკემბერს, გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებული ადამიანის უფლებათა საყოველთაოდ დეკლარაციის (UDHR) პირველივე მუხლი აცხადებს, რომ: „ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით. მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით“.³ საქართვე-

¹ იხ.: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=35>

² კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, 2019, გვ. 50.

³ იხ.: <http://ungeorgia.ge/uploads/UDHR-60Geo.pdf>

ლოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლი სწორედ თანასწორობის კონსტიტუციურ პრინციპს განამტკიცებს ქვეყანაში და 1-ლი ნაწილი ადგენს სამართლის წინაშე თანასწორობის უფლებას და იქვე კრძალავს დისკრიმინაციას არაამომწურავად ჩამოთვლილი ნიშნების მიხედვით: „ყველა ადამიანი სამართლის წინაშე თანასწორია. აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, წარმოშობის, ეთნიკური კუთვნილების, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, სოციალური კუთვნილების, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა ნიშნის მიხედვით“. თანასწორობის ცნება პირდაპირ კავშირშია დისკრიმინაციის აკრძალვასთან, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკაში ზოგიერთი ჯგუფი უფრო დაუცველია, ვიდრე სხვა ან ტრადიციულად მუდამ დისკრიმინაციის ობიექტია. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-2, მე-3 და მე-4 ნაწილები კონკრეტულ გარანტიებს ადგენს ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი უმცირესობების დასაცავად, ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობის უზრუნველსაყოფად განსაკუთრებული ზომების მიღებასთან დაკავშირებით და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების რეალიზებისთვის. კერძოდ, „საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, საქართველოს მოქალაქეებს განუზღვრულად მათი ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი კუთვნილებისა, უფლება აქვთ ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე შეინარჩუნონ და განავითარონ თავიანთი კულტურა, ისარგებლონ დედა ენით პირად ცხოვრებაში და საჯაროდ. სახელმწიფო უზრუნველყოფს თანაბარ უფლებებსა და შესაძლებლობებს მამაკაცებისა და ქალებისთვის. სახელმწიფო იღებს განსაკუთრებულ ზომებს მამაკაცებისა და ქალების არსებითი თანასწორობის უზრუნველსაყოფად და უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად. სახელმწიფო ქმნის განსაკუთრებულ პირობებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებებისა და ინტერესების რეალიზებისათვის“.⁴ ამასთან, ცალკეული ჯგუფების საკითხებს არეგულირებს სპეციალური დოკუმენტები, მაგალითად, საერთაშორისო კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოსაფხვრის შესახებ

⁴ ლომთათიძე ე., ხანთაძე ნ., ზედელაშვილი დ., რიჩი უ., თანასწორობის კონსტიტუციური შემოწმება (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, გერმანიის ფედერაციული საკონსტიტუციო სასამართლოს, სამხრეთ აფრიკის საკონსტიტუციო სასამართლოს და აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს იურისპრუდენციის ანალიზი), 2019, გვ. 17-18.

(CEDAW)⁵ და სხვა დოკუმენტები, რომლებიც მიზნად ისახავს ქალთა თანასწორობის დამკვიდრებას, მათ შორის, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ სფეროებში – აუცილებლობის შემთხვევაში, თანასწორობის წამახალისებელი ზომების მიღებით. ასევე, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების, აგრეთვე სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების სფეროში თანასწორობის უზრუნველყოფის ღონისძიებებს მოითხოვს საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ (CERD),⁶ სადაც ერთ-ერთი მთავარი პირობაა ამ უფლებების უზრუნველყოფა ყველა ადამიანისათვის, მიუხედავად რასისა თუ ეთნიკური წარმომავლობისა.⁷

გარდა ამისა, თანასწორობის ცნებასთან მჭიდრო კავშირშია ტოლერანტობის ცნება. იუნესკო⁸ (UNESCO) ტოლერანტობის პრინციპთა დეკლარაციის მიხედვით: „ტოლერანტობა მსოფლიოს კულტურათა მდიდარი მრავალფეროვნების, თვითგამოხატვის ფორმებისა და ადამიანის ინდივიდუალობის გამოვლინების შესაძლებლობათა პატივისცემა, მიღება და მართებული გაგებაა. ეს ხელს უწყობს ცოდნას, ლიაობას, ურთიერთობას და აზრის, სინდისისა და შეხედულებათა თავისუფლებას. ტოლერანტობა თავისუფლებაა მრავალფეროვნებაში, ეს მარტო მორალური ვალი კი არა, პოლიტიკური და სამართლებრივი მოთხოვნაცაა. ტოლერანტობა სათნოებაა, რომელიც ომის კულტურის მშვიდობის კულტურით შეცვლას განაპირობებს. ტოლერანტობა არ არის დათმობა, მოწყალეობა ან შეწყნარება. უპირველეს ყოვლისა, ტოლერანტობა აქტიური დამოკიდებულებაა, რომელსაც საფუძვლად უდევს სხვა ადამიანების საყოველთაო უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების აღიარება. არანაირ გარემოებებში არ შეიძლება ამ ძირითადი ფასეულობების ხელყოფის გამართლება ტოლერანტობით. ტოლერანტობა უნდა გამოიჩინონ ცალკეულმა ადამიანებმა, ჯგუფებმა და სახელმწიფოებმა“.⁹

⁵ საქართველოს პარლამენტის მიერ რატიფიცირებულ იქნა 1994 წლის 22 სექტემბერს.

⁶ საქართველოს პარლამენტის მიერ რატიფიცირებულ იქნა 1999 წლის 16 აპრილს.

⁷ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები (სახელმძღვანელო, მეორე განახლებული გამოცემა), რედაქტორები: ა. ეიდე, კ. კრაუზე, ა. როსა. გვ. 29-30.

⁸ გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია.

⁹ იხ.: <http://www.tolerantoba.ge/index.php?id=1317639567&at=166>, მუხლი 1-ლი (1.1-1.2).

საქართველოში კონსტიტუციური უფლების დაცვის სამართლებრივი გარანტიის როლში გამოდის სამართლის სხვადასხვა დარგი, მათ შორის, სისხლის სამართალიც. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა, თუკი ეს არსებითად ხელყოფს ადამიანის რომელიმე უფლებას, იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, წინამდებარე კვლევის მიზანია საქართველოში დისკრიმინაციასთან და სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულებთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმეების სამართლებრივი მიმოხილვა და ანალიზი ადამიანის უფლებების დაცვის კონსტიტუციურ და საერთაშორისოსამართლებრივ სტანდარტებთან მიმართებით.

თემის აქტუალობა განაპირობა საქართველოში გახშირებულმა შეუწყნარებლობის, ძალადობის, ქსენოფობიის, აგრესიული ნაციონალიზმის, რასიზმის, მარგინალიზაციისა და დისკრიმინაციის შემთხვევებმა. კერძოდ, აღნიშნულს მოწმობს ბოლო წლებში უმცირესობების მიმართ მტრული დამოკიდებულებით მოტივირებული გახმაურებული დანაშაულებრივი შემთხვევები. მაგალითად, ისეთი, როგორც იყო 2016 წელს ულტრანაციონალისტური და ნეოფაშისტური ჯგუფების მიერ რუსთაველისა და აღმაშენებლის გამზირზე გამართული მსვლელობა, რომლის დროსაც დემონსტრაციის მონაწილეები დისკრიმინაციული და ქსენოფობიური განცხადებებით გამოირჩეოდნენ და უცხოელებს ქვეყნის დატოვებისკენ მოუწოდებდნენ. ასევე, აღნიშნული საპროტესტო მარშის მონაწილეებმა რამდენიმე თურქული რესტორნის ფასადი დააზიანეს, ხოლო რესტორანში კი, სადაც ხალხი იმყოფებოდა, პიროტექნიკის ცეცხლმოკიდებული საშუალებები შეაგდეს. ამასთან, 2018 წელს გამოვლინდა რასობრივი ნიშნით შეუწყნარებლობის რამდენიმე გახმაურებული შემთხვევა, მათ შორის, განსხვავებული ეთნოსისა და ეროვნების ადამიანებზე ფიზიკური ძალადობისა და სიტყვიერი შეურაცხყოფის ფაქტები (მაგალითად, ქალაქ რუსთავის ინციდენტი, როდესაც ერთ-ერთ სამარშუტო ტაქსიში, რასობრივი შეუწყნარებლობის მოტივით, კანის ფერის გამო, საქართველოს მოქალაქე თავს დაესხა კამერუნის მოქალაქეს). საქართველოში კვლავ პრობლემურ საკითხად რჩება „იეჰოვას მოწმეების“ მიმართ რელიგიური შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ფაქტები და ასევე, ჰომოფობიური/ტრანსფობიური თავდასხმების გაზრდილი რაოდენობა. გარდა ამისა, ხშირია ოჯახში ძალადობის შემთხვევებიც.

კვლევის ფარგლებში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანა-

ლიტიკური განყოფილების კვლევის და ანალიზის ცენტრის მიერ, შესწავლილი და გაანალიზებული იქნა სისხლის სამართლის კოდექსით (შემდგომში სსკ) გათვალისწინებული ცალკეული მუხლების საფუძველზე მიღებული განაჩენები. კერძოდ, საქართველოს პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებიდან გამოთხოვილ იქნა 2017-2018 და 2019 (პირველი 7 თვის მონაცემები) წლებში, მათ მიერ სსკ-ის 142-ე (ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა), 142¹ (რასობრივი დისკრიმინაცია), 155-ე (რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა), 156-ე (დევენა) მუხლების საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილებების ასლები და ასევე, იმ განაჩენთა ასლები, სადაც სასამართლო მიუთითებდა დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებებზე და სასჯელის დანიშვნისას ხელმძღვანელობდა სსკ-ის 53¹ მუხლით.¹⁰

¹⁰ საერთო სასამართლოებიდან მიღებულ იქნა 110 გადაწყვეტილება.

რასობრივი დისკრიმინაცია (სსკ-ის 142¹ მუხლი)

გაეროს კონვენციის – „რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ 1-ლი მუხლი რასობრივ დისკრიმინაციაში მოიაზრებს დისკრიმინაციას „რასის, კანის ფერის, საგვარეულო, ეროვნული თუ ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნებით“.¹¹ ამასთან, „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის“ მე-14 მუხლის თანახმად: „კონვენციით გათვალისწინებული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობა უზრუნველყოფილია ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე, განურჩევლად სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა შეხედულებების, ეროვნული თუ სოციალური წარმოშობის, ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილების, ქონებრივი მდგომარეობის, დაბადებისა თუ სხვა ნიშნისა“. აქვე უნდა ითქვას, რომ თავდაპირველად, კონვენცია მე-14 მუხლის მეშვეობით უზრუნველყოფდა მხოლოდ თავად კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას დისკრიმინაციის გარეშე, რაც რასაკვირველია, დროთა განმავლობაში, საზოგადოებრივი ურთიერთობების განვითარების პარალელურად, აღარ იყო საკმარისი ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების ეფექტიანი დაცვის თვალსაზრისით. ამ ფაქტმა და კონვენციის, როგორც „ცოცხალი ორგანიზმის“ ბუნებამ განაპირობა კონვენციის დამატებითი ოქმების მიღება. კერძოდ, მიღებულ იქნა ევროპული კონვენციის მე-12 დამატებითი ოქმი, რომელმაც გააფართოვა დისკრიმინაციის აკრძალვის ფარგლები – თანაბარი მოპყრობის უზრუნველსაყოფად, ნებისმიერი უფლებით სარგებლობისას (ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებათა ჩათვლით). ასევე, 2000 წელს, ევროკავშირმა გააფართოვა დისკრიმინაციის აკრძალვის სამართლის ფარგლები და მიიღო დირექტივა რასობრივი თანასწორობის შესახებ, რომლითაც დაუშვებელია დისკრიმინაცია რასობრივი ან ეთნიკური საფუძვლით შრომით ურთიერთობებში, ასევე სოციალურ დახმარებებზე, სოციალურ უზრუნველყოფის სისტემაზე, საქონელსა ან სერვისებზე ხელმისაწვდომობის მხრივ.¹²

საგულისხმოა, რომ რასობრივი დისკრიმინაციის კონტექსტში მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლო, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსგან განსხვავებით, უფრო შორს წავიდა და მი-

¹¹ იხ.: http://www.parliament.ge/files/1359_21958_339510_rasobrividiskriminaciis_yvelaformislikvidaciisSesaxe.pdf

¹² იხ.: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800922ad> გვ. 16.

ჩინია, რომ პირდაპირი დისკრიმინაციის დასადგენად არ არის საჭირო კონკრეტული მსხვერპლის არსებობა. აღნიშნულის მაგალითია *ფერინის საქმე*, სადაც ერთ-ერთი ბელგიური კომპანიის მესაკუთრემ განაცხადა, რომ იმიგრანტები ვერ დასაქმდებოდნენ მის კომპანიაში. ასეთი პოზიცია მან გამოხატა, როგორც რეკლამის მეშვეობით, ისე ზეპირად. ამ საქმეში არ არსებობდა დისკრიმინაციის კონკრეტული მსხვერპლი ანუ არ ფიგურირებდა კონკრეტული დაზარალებული, ვინაიდან თეთრკანიანებმა გადაწყვიტეს, რომ საერთოდ არ მიემართათ კომპანიისთვის ამ უკანასკნელის მიერ გაკეთებული სარეკლამო განცხადების გამო. სწორედ ამიტომ, საჩივარი სასამართლოში შეიტანა ბელგიის თანასწორობის ცენტრმა, სასამართლომ კი დაადგინა, რომ არ იყო აუცილებელი დისკრიმინაციის კონკრეტული მსხვერპლის იდენტიფიცირება. კომპანიის ამ კონკრეტული რეკლამის შინაარსიდან გამომდინარე, სასამართლომ აშკარად მიიჩნია, რომ „არათეთრკანიანები“ თავისთავად შეიკავებდნენ თავს დასაქმების შესახებ განცხადებით მიემართათ კომპანიისათვის, რადგან მათ წინასწარ იცოდნენ, რომ დასაქმების არავითარი პერსპექტივა არ ექნებოდათ. შესაბამისად, უკვე შესაძლებელი იყო იმის დასაბუთება, რომ კომპანიის პოლიტიკა იმთავითვე დისკრიმინაციული იყო და ამდენად, დისკრიმინაციის აღიარებისათვის აღარ იყო საჭირო არაკეთილმოსურნე მოპყრობის კონკრეტული მსხვერპლის არსებობა.¹³

ევროსაბჭოს კომისიამ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ, ფართოდ განმარტა რასობრივი დისკრიმინაცია, რომელიც მოიცავს შემდეგ საფუძვლებს: რასა, კანის ფერი, ენა, რელიგია, მოქალაქეობა ან ეროვნული თუ ეთნიკური წარმომავლობა (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 142¹ მუხლი რასობრივი დისკრიმინაციის საფუძვლების ჩამონათვალში არ ითვალისწინებს ენას, რელიგიას და მოქალაქეობას, თუმცა სსკ-ს 142-ე მუხლი კრძალავს თანასწორუფლებიანობის დარღვევას, მათ შორის, ენის, მოქალაქეობის, რელიგიის ან რწმენის გამო). გარდა ამისა, ევროპულმა სასამართლომ „რასის“ და „ეთნიკურობის“ კონცეფციათა განმარტებისას დაადგინა, რომ ენა, რელიგია, ეროვნება და კულტურა რასისგან განუყოფელი ნაწილებია. გადაწყვეტილებაში საქმეზე *ტიმიშევი რუსეთის წინააღმდეგ*,¹⁴ სასამართლომ განმარტა, რომ „ეთნიკურობა და რასა ურთიერთდაკავშირებული და თანმხვედრი ცნებებია.

¹³ CJEU, საქმე C-54/07, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV, 10 ივლისი, 2008, იხ.: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/martlmsajuleba-da-kanoni-2015w-n2.pdf> გვ. 92.

¹⁴ ტიმიშევი რუსეთის წინააღმდეგ (Timishev v. Russia), 155762/00 და 155974/00, 13 დეკემბერი, 2005, §55.

ცნება „რასა“ საფუძველს იღებს ქვესახეობებზე ადამიანთა კლასიფიკაციის იდეისგან, მორფოლოგიური მახასიათებლების მიხედვით, როგორცაა: კანის ფერი ან სახის ნაკვთები, „ეთნიკურობა“ კი – საზოგადოებრივი ჯგუფების იდეისგან, რომლებსაც ახასიათებთ საერთო ეროვნება, ერთი ტომისადმი კუთვნილება, საერთო რწმენა, ერთიანი ენა ან კულტურისა და ტრადიციების საერთო საწყისები და ფონი“.¹⁵ ამასთან, გადანყვეტილება საქმეზე სედიჩი და ფინჩი ბოსნია-ჰერცეგოვინას წინააღმდეგ,¹⁶ პირველი საქმე იყო, რომელიც ევროპულმა სასამართლომ განიხილა მე-12 ოქმის თანახმად. კერძოდ, განმცხადებლები ჩიოდნენ, რომ არ შეეძლოთ არჩევნებში მონაწილეობა. 1990-იან წლებში, კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების ერთ-ერთ ნაწილად სამ მთავარ ეთნიკურ ჯგუფს შორის გაფორმდა ძალთა განაწილების შეთანხმება. მასში მოიაზრებოდა ისიც, რომ ნებისმიერ პირს, ვინც არჩევნებზე საკუთარ კანდიდატურას წამოაყენებდა, უნდა განეცხადებინა ბოსნიელ, სერბ ან ხორვატ საზოგადოებასთან მისი მიკუთვნების შესახებ. ებრაელი და ბოშა წარმოშობის კანდიდატებმა ამაზე უარი განაცხადეს და აღნიშნეს, რომ ეს იყო დისკრიმინაცია რასობრივ და ეთნიკურ ნიადაგზე. აღნიშნულ საქმეში, სტრასბურგის სასამართლომ გაიმეორა ზემოთ მოტანილი განმარტება რასასა და ეთნიკურობას შორის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ და დასძინა, რომ დისკრიმინაცია პირის ეთნიკური წარმომავლობის გამო, რასობრივი დისკრიმინაციის ფორმაა. სასამართლოს გადანყვეტილება, რომ მოხდა რასობრივი დისკრიმინაცია, კარგად ასახავს ურთიერთკავშირს ეთნიკურობასა და რელიგიას შორის. მეტიც, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სამშვიდობო შეთანხმების დელიკატური მნიშვნელობის მიუხედავად, მაინც ვერ გამართლდებოდა ამგვარი დისკრიმინაცია.

სტრასბურგის სასამართლოს შეხედულებით, ადამიანების მიმართ განსხვავებულ მოპყრობას, რომელიც მთლიანად ან ძირითადად ეფუძნება რასობრივ, ეროვნულ კუთვნილებას ან კანის ფერს, არა აქვს არავითარი პერსპექტივა, რომ ობიექტურად გამართლებულად შეფასდეს დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რომელიც პლურალიზმისა და განსხვავებულ კულტურათა პატივისცემის პრინ-

¹⁵ ტოლერანტობის და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი, რასობრივი შეუწყნარებლობა და ქსენოფობია უცხოელთა უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში, 2019, გვ. 13.

¹⁶ სედიჩი და ფინჩი ბოსნია-ჰერცეგოვინას წინააღმდეგ (Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzegovina), [დიდი პალატა], ¹27996/06 და ¹34836/06, 22 დეკემბერი, 2009, იხ.: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800922ad> გვ. 112.

ციპებს ემყარება. მისივე განმარტებით, აღნიშნული საფუძვლით დისკრიმინაცია იმავდროულად წარმოადგენს „ღირსების დამამცირებელ მოპყრობას“ და კონვენციის მე-14 მუხლთან ერთად გამოიწვევს კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის აღიარებასაც.¹⁷

საერთაშორისოსამართლებრივი სტანდარტების მსგავსად, კანონის წინაშე თანასწორობის უფლების გარანტიაში საქართველოს კონსტიტუცია ასევე, ითვალისწინებს, რომ კანონის წინაშე ყველა ადამიანი თანასწორია, მათ შორის, განურჩევლად რასის, კანის ფერის და ეთნიკური კუთვნილებისა.¹⁸

ზემოხსენებული კონსტიტუციური უფლების დაცვის სამართლებრივი გარანტის როლში გამოდის სამართლის სხვადასხვა დარგი, მათ შორის, სისხლის სამართალიც. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა, თუ ეს არსებითად ხელყოფს ადამიანის რომელიმე უფლებას, იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.¹⁹ კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ადამიანის უფლებათა დაცვის რამდენიმე სპეციფიკურ დებულებას, მათ შორის, 2003 წელს, სსკ-ს დამატა 142¹ მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს რასობრივი დისკრიმინაციის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

დანაშაული – რასობრივი დისკრიმინაცია, ობიექტური მხრივ გამოიხატება ა) ისეთ ქმედებაში, რომელიც ჩადენილია ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით; ბ) ადამიანის უფლებების პირდაპირ ან არაპირდაპირ შეზღუდვაში; გ) ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭებაში რასის, კანის ფერის, ეროვნული ან ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით. რასობრივი დისკრიმინაცია – 2014 წელს გატარებულ საკანონმდებლო ცვლილებებამდე, დამთავრებული დანაშაული იყო ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთი ქმედების ჩადენისთანავე და მნიშვნელობა არ ჰქონდა, მოჰყვებოდა თუ არა ამას რაიმე მძიმე შედეგი. ამდენად, სახეზე იყო ფორმალური შემადგენლობა. თუმცა, 2014 წლის საკანონმდებლო ცვლილების²⁰ შემდეგ, იგი ნაწილობრივ მატერიალური დანაშაული გახდა. კერძოდ, რასის, კანის ფერის, ეროვნული ან ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით ადამიანის უფლებების პირდაპირი ან

¹⁷ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, გვ. 67, იხ.: http://www.library.court.ge/upload/Constitution_Commentary_Human_Rights.pdf

¹⁸ საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლი.

¹⁹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 142-ე მუხლი.

²⁰ იხ.: [https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2339385?publication=0# DOCUMENT:1;](https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2339385?publication=0#DOCUMENT:1;)

არაპირდაპირი შეზღუდვა ან იმავე ნიშნით ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭება დასჯად ქმედებად ითვლება მაშინ, თუ მან **არსებითად ხელყო** პირის უფლება. აქ იგულისხმება პირის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლების არა უმნიშვნელო, არამედ არსებითი ხელყოფა. ხოლო აღნიშნული მუხლის ობიექტური მხარის სხვა ნიშანი, რაც გამოიხატება ქმედებაში, რომელიც ჩადენილია ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით, იგი კვლავ რჩება ფორმალურ შემადგენლობად.²¹ 2014 წლის ცვლილებების მიზეზი იყო „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღება, რომელიც საჭიროებდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებებს. კერძოდ, კანონპროექტის მიღების მიზეზი იყო სსკ-ის 142–142² მუხლებში არსებული ხარვეზების გასწორება და მათი საერთაშორისო სტანდარტებთან და საქართველოს კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში მოყვანა. განსახილველი თემის ფარგლებში შევეხებით სსკ-ის ორ ნორმას. კერძოდ, სსკ-ის 142-ე მუხლს დაემატა „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული ისეთი ნიშნები, როგორიცაა: ასაკი, მოქალაქეობა, დაბადების ადგილი, ოჯახური და ჯანმრთელობის მდგომარეობა, პროფესია, სექსუალური ორიენტაცია, გენდერული იდენტობა და გამოსატყა. ამასთან, ისეთი ნიშნები, როგორიცაა: რასა, კანის ფერი, ეროვნება და ეთნიკური წარმომავლობა ამოღებულ იქნა სსკ-ის 142-ე მუხლიდან, რათა არ მომხდარიყო 142¹ მუხლის აკრძალვის დუბლირება. გარდა ამისა, როგორც უკვე ზევით აღვნიშნეთ, სსკ-ის 142¹ მუხლს დაემატა შედეგი – ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა. აღნიშნული ცვლილებების შედეგად 142¹ მუხლი შესაბამისობაში მოვიდა „რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ გაეროს კონვენციასთან. გარდა ამისა, სსკ-ის 142-ე და 142¹ მუხლებს დაემატა შენიშვნა, რომელიც ითვალისწინებს იურიდიული პირის პასუხისმგებლობას.²² ამასთან, 2014 წელს განხორციელებული ცვლილებები შეიძლება მივიჩნიოთ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპული კომისიის (შემდეგ ECRI) მიერ გაცემული რეკომენდაციების²³ საკანონმდებლო დო-

²¹ ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., თოდუა ნ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი 1 (მეშვიდე გამოცემა), 2019, გვ. 275.

²² იხ.: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2339385?publication=0#DOCUMENT:1>

²³ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპული კომისიის ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციის მე-18 (დ), (ე) და (ზ) მუხლები.

ნეზე ასახვად. თუმცა, კანონმდებელმა არ განსაზღვრა მკაფიოდ ისეთი დებულებები, რომლებიც აკრძალავდა ისეთ დანაშაულებს, როგორცაა რასობრივი შეურაცხყოფა, რასისტული განცხადებების შემცველი მასალების საჯარო გახმაურება ან გავრცელება, რასიზმის ხელშემწყობი ჯგუფის შექმნა ან ხელმძღვანელობა.²⁴

ფაქტია, კანონმდებლის მიზანი იყო ამ ნორმის შემოღებით უზრუნველყო ისეთი საზოგადოების ჩამოყალიბება, სადაც ადგილი არ ექნებოდა რასობრივ დისკრიმინაციას, თუმცა ბოლო წლებში საქართველოში გამოვლინდა რასობრივი ნიშნით შეუწყნარებლობის რამდენიმე გახმაურებული შემთხვევა. ქვევით მიმოვიხილავთ რასობრივი ნიშნით ძალადობისა და დისკრიმინაციის კონკრეტულ რამდენიმე შემთხვევას:

2015 წლის 19 სექტემბერს, თბილისში, რუსთაველის გამზირზე, ნიგერიის მოქალაქეებს ქართველმა ახალგაზრდებმა მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა.

2018 წლის 31 იანვარს, აღნიშნულ ფაქტზე დაკავებული ორი პირის მიმართ დადგა გამამტყუნებელი განაჩენი.²⁵ კერძოდ, სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია, რომ ორივე ბრალდებულმა ჩაიდინა რასობრივი დისკრიმინაცია.²⁶

განსახილველ საქმეში სასამართლომ განმარტა, რომ რასობრივი დისკრიმინაციის შემცველ საქმეებზე მნიშვნელოვანია დამტკიცდეს, რომ ბრალდებულები მოტივირებულნი იყვნენ რასობრივი შუღლით, აღნიშნული მიდგომა კი ნიშნავს დამტკიცდეს, რომ პირებს არ ამოძრავებდათ სუბიექტური – პირადი მიდგომა. მოცემულ შემთხვევაში დადგენილ იქნა, რომ ბრალდებუ-

²⁴ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპული კომისიის საქართველოს შესახებ ანგარიში, მონიტორინგის მეხუთე ციკლი, გამოქვეყნდა 2016 წლის 1 მარტს, გვ. 13.

²⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2018 წლის 31 იანვრის განაჩენი საქმეზე №1/1354-16.

²⁶ სსკ-ის 142¹ მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი: რასობრივი დისკრიმინაცია, ე. ი. ქმედება, ჩადენილი ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით, აგრეთვე რასის, კანის ფერის, ეროვნული ან ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით ადამიანის უფლებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა, ანდა იმავე ნიშნით ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭება, რამაც არსებითად ხელყო მისი უფლება, ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ.

ლები არ იცნობდნენ დაზარალებულებს, ისინი აყენენ მათთან ერთად მყოფ ი. ბ.-ს მონოდებას, რომელსაც გააჩნდა ფერადკანიალების მიმართ ანტიპათია და სწორედ ამ მიზეზის გამო გამოხატეს ნიგერიელების მიმართ აგრესია.

ამასთან, თბილისის საქალაქო სასამართლომ აღნიშნა, რომ რასობრივი დისკრიმინაციის შემადგენლობის არსებობისათვის საკმარისი არ არის ქმედება, ჩადენილი ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით, აგრეთვე რასის, კანის ფერის, ეროვნული ან ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით ადამიანის უფლებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა, ანდა იმავე ნიშნით ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭება – ქმედებამ არსებითად უნდა ხელყოს პოტენციური დაზარალებულის უფლება, რაც შეფასებითი ცნებაა და გასათვალისწინებელია ქმედების ჩადენის ადგილი, ვითარება, მისი ინტენსივობა და ხანგრძლივობა. სასამართლომ დამატებით განმარტა, რომ მსგავსი ტიპის საქმეებში დამნაშავე პირის მიერ განხორციელებული ქმედება შესაძლებელია ერთი შეხედვით არ იძლეოდეს დაზარალებულის უფლების არსებით ხელყოფას და ქმედების მონაწილე მის მიერ ჩადენილ მოქმედებას არ აფასებდეს, როგორც სწორედ დაზარალებულის უფლების არსებით ხელყოფას, თუმცა აღნიშნულ შეფასებაში დიდი წილი სწორედ დაზარალებულის პერცეფციასზე მოდის, რადგან ადამიანის დამცირებისას, სწორედ დაზარალებულის მიერ ხდება რეალური სინამდვილის ასახვა ფსიქიკაში, რაც თავის მხრივ, დაზარალებულის ფსიქიკიდან გამომდინარე, სხვაგვარად ხელყოფს მის უფლებას.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაზარალებულების უფლებების არსებით ხელყოფას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი. კერძოდ, დაზარალებულებისა და ფაქტის შემსწრე მონაწილეთა ჩვენებებით, ბრალდებულები ნიგერიის მოქალაქეებს ეუბნებოდნენ რასისტულ სიტყვებს, კერძოდ თავდამსხმელები აქტიურად იყენებდნენ სიტყვებს: „ზანგს“ და „მაიმუნს“, მათ ინგლისურ და ქართულ ენაზე აგინებდნენ და აყენებდნენ ფიზიკურ შეურაცხყოფას. გარდა ამისა, თავდასხმელები აჩვენებდნენ ნაცისტურ ნიშანს – ხელს წევდნენ მალა. აღნიშნულით დაზარალებულები მიხვდნენ, რომ ბრალდებულების აგრესია და შეურაცხყოფა გამონვეული იყო იმ ფაქტით, რომ ისინი იყვნენ შავკანიანები, რის გამოც მათ თავი იგრძნეს დისკრიმინაციულად, კანის ფერისა და

რასის გამო.²⁷

2018 წლის 29 ნოემბერს, ქ. რუსთავის ერთ-ერთ მიკროავტობუსში, რასობრივი შეუწყნარებლობის მოტივით, კანის ფერის გამო, საქართველოს მოქალაქემ ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენა კამერუნის მოქალაქეს. კერძოდ, ბ.ძ. რომელიც არ იყო კეთილგანწყობილი ფერადკანიანების მიმართ, დაზარალებულს მოიხსენიებდა „ზანგად“, უყვიროდა, რომ წასულიყო თავის ქვეყანაში და აღარ დაბრუნებულყო საქართველოში, რადგან როგორც შავკანიანს არ ჰქონდა უფლება ყოფილიყო საქართველოში და ასევე, იგინებოდა მისი და ზოგადად, ფერადკანიანების მისამართით.

რუსთავის საქალაქო სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის დროს, სხდომაზე ბრალდებულმა აღიარა ჩადენილი დანაშაული და სადავოდ არ გახადა ბრალდების მხარის მტკიცებულებები, რითაც ხელი შეუწყო სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელებას. აღნიშნულის გათვალისწინებით და ასევე, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებულმა ბოდიში მოუხადა დაზარალებულს, რომელსაც არ ჰქონდა მის მიმართ პრეტენ-

²⁷ პირველი ინსტანციის სასამართლომ ბრალდებულს სასჯელის ზომად განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 4 წლის ვადით, თუმცა, აღნიშნული განაჩენი სააპელაციო წესით გაასაჩივრეს მსჯავრდებულების ინტერესების დამცველმა ადვოკატებმა. სააპელაციო საჩივრის თავდაპირველი მოთხოვნა იყო გამამტყუნებელი განაჩენის გაუქმება და გამამართლებელი განაჩენის გამოტანა. თუმცა, სააპელაციო პალატის სხდომაზე სახელმწიფო ბრალმდებელმა ზემდგომი პროკურორის თანხმობით, წარადგინა ნერილობითი შუამდგომლობა სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანისა და მსჯავრდებულთან საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე. შუამდგომლობის თანახმად, მსჯავრდებულმა ნებაყოფლობით მიმართეს პროკურატურას განცხადებით და სურვილი გამოთქვეს, მათთან გაფორმებულიყო საპროცესო შეთანხმება. სახელმწიფო ბრალდებამ ითხოვა მსჯავრდებულთან მიღწეული საპროცესო შეთანხმების დამტკიცება. თბილისის სააპელაციო სასამართლომ დააკმაყოფილა პროკურორის შუამდგომლობა და მსჯავრდებულს სასჯელის სახედ და ზომად განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 4 წლის ვადით, საიდანაც სსკ-ის 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილის საფუძველზე სასჯელის ნაწილი – თავისუფლების აღკვეთა 1 წლის ვადით განესაზღვრა პენიტენციურ დაწესებულებაში მოხდით, ხოლო დარჩენილი ნაწილი – 3 წლით თავისუფლების აღკვეთა, სსკ-ის 63-64-ე მუხლების საფუძველზე ჩაეთვალია პირობით, იმავე გამოსაცდელი ვადით (2018 წლის 20 აპრილის განაჩენი საქმეზე №1ბ/262-18).

ზია და ითხოვდა არასაპატიმრო სასჯელის გამოყენებას – სასამართლომ რასობრივ დისკრიმინაციაში ბრალდებული პირი დამნაშავედ ცნო და სასჯელის სახედ და ზომად განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 3 წლის ვადით, რაც ჩაეთვალა პირობითად და დაუდგინდა გამოსაცდელი ვადა.

გარდა ამისა, აღნიშნულ საქმეში, სასამართლომ სსკ-ის 65-ე მუხლის საფუძველზე²⁸ მსჯავრდებულს, მისი აგრესიული დამოკიდებულების გამო ფერადკანიანების მიმართ, დააკისრა განსაზღვრული მოვალეობის შესრულება, კერძოდ, ბ.ძ-ს დაევალა დისკრიმინაციული ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსის გავლა, რათა უკეთ გააცნობიეროს ჩადენილი ქმედების ხასიათი და შედეგები.²⁹

ბოლო რამდენიმე წელია საქართველოში მომრავლდა და გააქტიურდა ნეონაციისტური ჯგუფები, რომლებიც გამოირჩევიან აგრესიულობით, სიძულვილის ენის შემცველი გამოსვლებით, ძალადობრივი მოწოდებებითა და ცალკეულ შემთხვევებში უცხოელებზე თავდასხმებით. სიძულვილის მოტივით ჩადენილი დანაშაულები საქართველოს სახელმწიფოსთვის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად რჩება. სიძულვილის ენა საშიშია არა მარტო ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევის კუთხით, არამედ იგი ამკვიდრებს გაუცხოებას, საზოგადოებრივი, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ცხოვრებიდან ამა თუ იმ ჯგუფის დისტანცირების პრაქტიკას და საფრთხეს უქმნის ქვეყანაში მშვიდობასა და საზოგადოებრივ სიმშვიდეს. იგი მიმართულია ერთი მხრივ, ცალკეული პირისა თუ ჯგუფის წინააღმდეგ, აყენებს რა, მათ ფსიქოლოგიურ და მორალური ზიანს, ხოლო მეორე მხრივ, მთლიანად სახელმწიფოს, მი-

²⁸ პირობითი მსჯავრის დროს, თუ არსებობს საამისო საფუძველი, სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს განსაზღვრული მოვალეობის შესრულება: პრობაციის ბიუროს ნებართვის გარეშე არ შეიცვალოს მუდმივი ბინადრობის ადგილი, არ დაამყაროს ურთიერთობა მასთან, ვინც შეიძლება იგი ჩააბას ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში, არ მოინახულოს განსაზღვრული ადგილი, მატერიალურად დაეხმაროს ოჯახს, გაიაროს ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის, ტოქსიკომანიის ან ვენერიული სენის მკურნალობის კურსი, ხოლო თუ მსჯავრდებული ოჯახური დანაშაულის ჩამდენი პირია – ასევე ძალადობრივი დამოკიდებულებისა და ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსი. სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს სხვა მოვალეობაც, რომელიც ხელს შეუწყობს მის გამოსწორებას.

²⁹ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 31 იანვრის განაჩენი, საქმეზე №1-884-18.

სი სოციალური და ზნეობრივი სტრუქტურის წინააღმდეგ.³⁰

2016 წლის 27 სექტემბერს, ქ. თბილისში, მეტრო „რუსთაველის“ მიმდებარე ტერიტორიაზე შეიკრიბა ორგანიზაცია „ქართული ძალის“ დაახლოებით, 150 წევრი, რომელთა შორის იყვნენ ასევე, აღნიშნული ორგანიზაციის ე. წ. ლიდერები. ბრალდების შესახებ დადგენილების თანახმად: შეკრებილთაგან რამდენიმე პიროვნებას შენიღბვის მიზნით, სახეზე აფარებული ჰქონდა შავი ფერის ე. წ. ბენდენები, ხოლო ზოგიერთ მათგანს სახე სრულად ჰქონდა დაფარული შავი ფერის ნიღბებით. აღნიშნული ორგანიზაციის წევრებს ასევე, თან ჰქონდათ ე. წ. მაშხალები. ისინი აგრესიული და ძალადობრივი შინაარსის სხვადასხვა შეძახილებით ფეხით გაემართნენ გმირთა მოედნის მიმართულებით.

გმირთა მოედანზე ყოფნისას, შეკრებილთა ერთ-ერთმა ე. წ. ლიდერმა, რომელსაც სახე სრულად ჰქონდა დაფარული შავი ფერის ნიღბით და კარგად იცოდა, რომ თბილისში, დავით აღმაშენებლის გამზირზე მრავლად იყო სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლების კუთვნილი ობიექტები მათ შორის, ბარ-რესტორნები და კვების სხვა დაწესებულებები – რასობრივი დისკრიმინაციის, კერძოდ, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების, ეროვნული და ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით, ადამიანების უფლების პირდაპირი და არაპირდაპირი შეზღუდვის მიზნით, იქ მყოფ ადამიანებს მოუწოდა შემდეგი სიტყვებით – „წავიდეთ და აღმაშენებელი დავანგრიოთ“, რასაც ხსენებული პირები ოვაციებით შეხვდნენ და შეძახილებით დაეთანხმნენ.

აღმაშენებლის გამზირზე, ორგანიზაცია „ქართული ძალის“ ე. წ. ლიდერებმა და წევრებმა წინასწარი შეთანხმებით, ჯგუფურად, მომარჯვებული ხელკეტებით, სხვადასხვა საგნებითა და ე. წ. მაშხალებით დაიწყეს ორგანიზებული, მასობრივი მსვლელობა მეტრო „მარჯანიშვილის“ მიმართულებით, რა დროსაც თურქი, არაბი და სხვა ეროვნების მოქალაქის მიმართ, ხმამაღალი, შეურაცხმყოფელი, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების გამოხატველი სიტყვებით, ლანძღვა-გინებით, ძალადობის გამოყენებითა და ძალადობის გამოყენების მუქარით, თავს დაესხნენ აღნიშნულ ქუჩაზე მდებარე უცხო ქვეყნის მოქალაქეების კუთვნილ კვების ობიექტებსა და სხვა დაწესებულებებს. კერძოდ, ხელკეტებს, მომარჯვებულ სხვა საგნებს, ხელებსა და ფეხებს ურტყამდნენ უცხო ეროვნების მოქალაქეთა კუთ-

³⁰ იხ.: http://www.fes-caucasus.org/fileadmin/Publications/2017/hate_speech.pdf გვ.7.

ვნილი რესტორნების მინებს, აზიანებდნენ ქუჩაში მდებარე უცხოური წარწერის მქონე სარეკლამო ბანერებს. გარდა ამისა, მსვლელობის მონაწილეებმა უცხო ეროვნების მოქალაქეთა კუთვნილი რესტორნების შენობებში, სადაც მომსახურე პერსონალთან ერთად იმყოფებოდნენ კლიენტები, შეაგდეს ცეცხლმოკიდებული ე. წ. მამხალეები, რითაც საფრთხე შეუქმნეს იქ მყოფთა ჯანმრთელობას.

მიუხედავად იმისა, რომ საპატრულო პოლიციის თანამშრომლებმა არაერთხელ მოუწოდეს მსვლელობის მონაწილეებს დაეცვათ საზოგადოებრივი წესრიგი, შეეწყვიტათ უკანონო ქმედებები, ისინი მაინც განაგრძობდნენ ძალადობის გამოყენებასა და ძალადობის მუქარას, უნაშური სიტყვებით ლანძღვა-გინებას უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მიმართ. აღნიშნული ქმედებით დაირღვა აღმაშენებლის გამზირზე მდებარე რესტორნებისა და დანესეხულელების მუშაობის ჩვეული რიტმი, ასევე შეფერხდა სატრანსპორტო საშუალებების საავტომობილო გზაზე გადაადგილება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად, მსვლელობის მონაწილეებმა ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით და ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით მოახდინეს აღმაშენებლის გამზირზე მყოფი უცხო ეროვნების მოქალაქეების ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირება, აგრეთვე ეროვნული და ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით ადამიანების უფლების პირდაპირი და არაპირდაპირი შეზღუდვა, რამაც არსებითად ხელყო მათი უფლებები. ასევე, წინასწარ შეთანხმებული მოქმედებით, ძალადობითა და ძალადობის მუქარით, იარაღად სხვა საგნების გამოყენებით, უხეშად დაარღვიეს საზოგადოებრივი წესრიგი და ამკარა უპატივცემულობა გამონატეს საზოგადოებისადმი.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლო სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგიის მიერ განხილულ იქნა³¹ აღნიშნული საქმე 5 ბრალდებულის მონაწილეობით.³² მათ ბრალი რასობრივი დის-

³¹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 17 აპრილის განაჩენი საქმეზე №1/1258-17.

³² თავდაპირველად, აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით, საქართველოს პროკურატურამ ბრალდებულის სახით პასუხისმგებლობაში მისცა 12 (თორმეტი) პირი, მათ შორის, 7 (შვიდი) არასრულწლოვანი. 2016 წლის 20 დეკემბერს, სისხლის სამართლის საქმე არსებითად განსახილველად გადაეცა თბილისის საქალაქო სასამართლოს, საიდანაც არასრულწლოვნების საქმე ცალკე წარმოებად გამოიყო.

კრიმინაციისა და ხულიგნობისთვის წარედგინათ.³³

საქმის განმხილველმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ადამიანის უფლება – იყოს დაცული დისკრიმინაციის ყველა ფორმისაგან, განმტკიცებულია არაერთ საერთაშორისო სამართლებრივ აქტში. მათ შორის, „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ“ საერთაშორისო პაქტის მე-2 და 26-ე მუხლები კრძალავს დისკრიმინაციას. დამატებით, დისკრიმინაციის აკრძალვის შესახებ ჩანანერი მოცემულია „ეროვნულ და ეთნიკურ, რელიგიურ და ენობრივ უმცირესობებისადმი მიკუთვნებულ პირთა შესახებ“ გაეროს 1992 წლის დეკლარაციაში. აღნიშნული დოკუმენტი კონკრეტულად ფოკუსირდება უმცირესობათა უფლებებზე და კრძალავს უმცირესობათა წარმომადგენლების მიმართ დისკრიმინაციულ მოპყრობას. ამასთან, „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის“ მე-14 მუხლის მიხედვით, კონვენციით გაცხადებული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობა უზრუნველყოფილია ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე. გარდა ამისა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-12 ოქმის 1-ლი მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, კანონით დადგენილი ნებისმიერი უფლებით სარგებლობა უზრუნველყოფილია ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე. აღნიშნულმა მუხლმა გააფართოვა დისკრიმინაციის აკრძალვის არეალი. კერძოდ, ის აღარ არის შემოფარგლული მხოლოდ კონვენციითა და მისი დამატებითი ოქმებით უზრუნველყოფილი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებებით და ასევე ვრცელდება ადამიანის ყველა იმ უფლებებსა და თავისუფლებებზე, რომლებიც კონვენციის ხელმოწერი ქვეყნების კანონმდებლობითაა დადგენილი.

ამავდროულად, პირველი ინსტანციის სასამართლომ აღნიშნა,

³³ კვალიფიკაცია: საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 142¹ მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი და მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი (რასობრივი დისკრიმინაცია ე.ი. ქმედება ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით და ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით, აგრეთვე ეროვნული და ეთნიკური კუთვნილების ნიშნით ადამიანის უფლების პირდაპირ და არაპირდაპირ შეზღუდვა, რამაც არსებითად ხელყო მისი უფლება) და სსკ-ის 239-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით და მე-3 ნაწილით (ხულიგნობა ე. ი. ქმედება, რომელიც უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს და გამოხატავს საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობას, ჩადენილი ძალადობით და ძალადობის მუქარით, წინასწარ შეთანხმებით ჯგუფის მიერ, ჩადენილი იარაღად სხვა საგნის გამოყენებით).

რომ საქართველოს კონსტიტუციით და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად, ყველა კატეგორიის საქმეზე დადგენილია ერთი სტანდარტი – ერთმანეთთან შეთანხმებული, აშკარა და დამაჯერებელი (უტყუარი) მტკიცებულებების ერთობლიობა, რომლიდანაც გამონაკლისი არ არის დასაშვები. საკითხის იმგვარად შეფასება და გადაწყვეტა, რომ დისკრიმინაციის ნიადაგზე ჩადენილი დანაშაულის საქმეებზე, მისი განსაკუთრებული სპეციფიკიდან გამომდინარე, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად დადგინდეს უფრო დაბალი მტკიცებულებითი სტანდარტი, ვიდრე ამას საქართველოს კონსტიტუცია და საპროცესო კოდექსი მოითხოვს, არსობრივად მცდარია.

მოცემულ საქმეზე თბილისის საქალაქო სასამართლომ განმარტა, რომ მხარეებს სადავოდ არ გაუხდიათ დაირღვა თუ არა 2016 წლის 27 სექტემბერს თბილისში, დავით აღმაშენებლის გამზირზე საზოგადოებრივი წესრიგი ან ჰქონდა თუ არა ადგილი რასობრივი დისკრიმინაციის ფაქტებს, არამედ მხარეებს შორის დავის საგანს წარმოადგენდა ჩაიდინეს თუ არა კონკრეტულმა ბრალდებულებმა ხულიგნობა და რასობრივი დისკრიმინაცია. ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით კი, სასამართლომ აღნიშნა, რომ „ბრალდების მხარის მიერ სასამართლოში წარმოდგენილ იქნა არაერთი ფოტო და ვიდეო ჩანაწერი, რომელიც ასახავდა 2016 წლის 27 სექტემბერს შემთხვევის ადგილზე მიმდინარე მოვლენებს, მაგრამ საქართველოს შსს საექსპერტო-კრიმინალისტიკური დეპარტამენტის დასკვნით, ექსპერტიზაზე წარდგენილ დისკზე და ქენონის ფირმის ფოტოაპარატში არსებულ ფოტო-ვიდეო გამოსახულებებში ბრალდებულთა იდენტიფიკაციისთვის ვარგისი იერსახის გამოსახულებები აღმოჩენილი ვერ იქნა“. ამასთან, არც ერთი უტყუარი მტკიცებულება, რითაც ირიბად მაინც იქნებოდა მითითება კონკრეტული 4 (ოთხი) ბრალდებულის შესაძლო დანაშაულებრივ ქმედებებზე, რომლის სამართლებრივ შეფასებაზე სასამართლო ცალკე იმსჯელებდა, სასამართლოში წარდგენილი არ ყოფილა. ხოლო ერთი ბრალდებულის მიმართ სასამართლომ განმარტა, რომ პოლიციელმა, რომელმაც იგი უშუალოდ დააკავა, აღნიშნავდა, რომ ბრალდებულს მისი ხელმძღვანელის მითითებით დააკავა, მაშინ, როდესაც საპატრულო პოლიციის ვაკე-საბურთალოს მიმართულების მესამე ასეულის მეთაურმა მართალია გაიხსენა, რომ მისი მითითებით მოხდა აქციის ორი-სამი მონაწილის დაკავება, რომლებიც იყვნენ გამორჩეულად აგრესიულები, თუმცა ვერ აღიდგინა

ნა კონკრეტულად ვის მისცა ასეთი მითითება და ვის მიმართ გატარდა მისი მითითებით შემდგომი იძულების ღონისძიებები. ამდენად, სასამართლოსთვის ძნელად წარმოსადგენი იქნა ამ ორი არამყარი, არათანმიმდევრული და შესაბამისად გამამტყუ-ნებელი განაჩენის სტანდარტით არასანდო ჩვენებებით, პირის მსჯავრდება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცე-ბულებები ერთი მხრივ, არასაკმარისი იყო, ხოლო მეორე მხრივ, არასანდო და არადაამაჯერებელი და მათ საფუძველზე შეუძ-ლებელი იყო ფაქტების უტყუარად დადგენა და მით უფრო გა-მამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა (სასამართლოს გადაწყვე-ტილებით ბრალდებულები წარდგენილ ბრალდებაში გამარ-თლდნენ).

აღნიშნული საქმე განიხილა სააპელაციო სასამართლომ³⁴, რო-მელმაც სრულად გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს დასკვნა. ამასთან, ვინაიდან აპელანტი (პროკურორი) მიუთი-თებდა ერთ-ერთი ბრალდებულის მიმართებით, რომ შემთხვე-ვის ადგილიდან ამოღებულ ერთ-ერთ ვიდეოჩანანერში მოხდა აღნიშნული ბრალდებულის იდენტიფიკაცია, სააპელაციო პა-ლატამ აღნიშნა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოში გა-მოკვლეულ იქნა ვიდეოჩანანერი, სადაც მართლაც ჩანდა ბრალ-დებულის გამოსახულება, თუმცა ამ ვიდეოჩანანერით დასტურ-დებოდა მხოლოდ მისი ყოფნა შემთხვევის ადგილზე და არა მის მიერ რაიმე კანონსაწინააღმდეგო მოქმედების ჩადენა. მეტიც, ერთ-ერთმა მონემ დაადასტურა, რომ ბრალდებული მან მხო-ლოდ მარჯანიშვილის მოედანზე შენიშნა. მსვლელობა მიემარ-თებოდა ერთი მიმართულებით, ხოლო ბრალდებული მოძრაობ-და მის საპირისპირო მხარეს, ეცვა სამოქალაქო ტანისამოსი და მხოლოდ პატარა ბიჭს გამოესარჩლა, რომელიც დოღზე უკრავ-და, რაც ასევე აჩენს გონივრულ ეჭვს ბრალდებულის მსვლე-ლობაში საერთოდ მონაწილეობასთან დაკავშირებით და ცალ-სახად ვერ ადასტურებს მის მიერ შესაძლო დანაშაულის ჩადე-ნას. გარდა ამისა, ბრალდების მხარე აპელირებდა ერთ-ერთი პოლიციელის ჩვენებაზე, რომლის განმარტებითაც, ერთ-ერთი ბრალდებული სკანდირებდა უწმანური სიტყვებით, რაზეც სა-სამართლომ აღნიშნა, რომ ბუნდოვანი იყო, თუ რა ქმედებას ახორციელებდა ბრალდებული შემთხვევის ადგილზე და რაში გამოიხატებოდა მის მიერ დანაშაულის შესაძლო ჩადენა. მისი უწმანური სიტყვები იყო შეურაცხმყოფელი, ჰყავდა კონკრე-

ტული ადრესატი და გამოხატავდა თუ არა საზოგადოებისადმი უპატივცემულობას?

დაბოლოს, სააპელაციო პალატამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ იმ სისხლის სამართლის საქმეებში, სადაც შესაძლოა იკვეთებოდეს დისკრიმინაციული მოტივები და სიძულვილის ენის ტირაჟირება, სახელმწიფოს პირდაპირი ვალდებულებაა, გამოძიება არ იყოს ზერეღე, არასაკმარისი, არ შემოიფარგლებოდეს მტკიცებულებების მოჩვენებითი სიმრავლით და არსებობდეს რეალური ინტერესი ეფექტიანი გამოძიებისა და ნამდვილი დამნაშავეების სათანადო დასჯისა.

სახელმწიფოს მიერ შესასრულებელ ვალდებულებებზე აპელირებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო საქმეზე *ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*.³⁵ კერძოდ, სასამართლო აღნიშნავს, რომ ხელისუფლებამ უნდა განახორციელოს კეთილგონიერი ული ქმედებები მტკიცებულებების შეგროვებისა და დაცვის მიზნით, გამოიყენოს ყველა პრაქტიკული საშუალება სიმართლის დასადგენად, გამოიტანოს სრულიად დასაბუთებული, მიუკერძოებელი და ობიექტური გადანყვეტილებები და არ დატოვოს განუხილველად საეჭვო ფაქტები, რომლებიც შეიძლება ადასტურებდეს ძალადობის რასობრივ მოტივს. ამასთან, სასამართლოს განმარტებით, როდესაც არსებობს ეჭვი, რომ რასობრივმა მოსაზრებებმა გამოიწვია ძალადობა, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ოფიციალური გამოძიება ჩატარდეს კანონიერად და მიუკერძოებლად. ასევე, საზოგადოებაში მუდმივად უნდა დაიგმოს რასობრივი და ეთნიკური მტრობა და შენარჩუნდეს უმცირესობების ნდობა, რომ ხელისუფლებას აქვს უნარი, დაიცვას ისინი რასობრივი ძალადობისაგან. გარდა ამისა, აღნიშნული საქმის შესახებ დიდი პალატის გადანყვეტილებაში ვკითხულობთ, რომ როდესაც გამოძიება ეხება სახელმწიფო მოხელეების მიერ ჩადენილ ძალადობას ან სიცოცხლის მოსპობას, სახელმწიფო ხელისუფლებას აკისრია დამატებითი ვალდებულება გამოააშკაროს ნებისმიერი რასობრივი მოტივი და დაადგინოს, ხომ არ შეასრულა რასობრივმა ან ეთნიკურმა სიძულვილმა რაიმე როლი მოვლენების განვითარებაში. რასობრივი მოტივაციით გამონეწეული ძალადობისა და სისასტიკის ისევე განხილვა, როგორც საქმეებისა, რომელთაც არ დაჰკრავთ რასობ-

³⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 30 ივლისის განაჩენი, საქმეზე №1ბ/961-19.

³⁵ *ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ (nachova and others v. Bulgaria)*, [დიდი პალატა], №43577/98 და №43579/98, 6 ივლისი, 2005, §160.

რივი ელფერი, ჰგავს თავის დაბრმავებას იმ ფაქტებთან მიმართებაში, რომლებიც განსაკუთრებით ლახავს ძირითად უფლებებს.³⁶

საქართველოში სიძულვილის ენის გამოვლენა კვლავ პრობლემად რჩება. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ არის დადგენილი სიძულვილის ენის გამოყენებაზე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი ქმნის მყისიერი, შეუქცევადი და აშკარა ძალადობის მუქარას.³⁷ კერძოდ, 2015 წელს სსკ-ს დაემატა 239¹ მუხლი, რომლითაც დასჯადი გახდა ძალადობრივი ქმედებისაკენ საჯაროდ მოწოდება – „რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული, კუთხური, ეთნიკური, სოციალური, პოლიტიკური, ენობრივი ან/და სხვა ნიშნის მქონე პირთა ჯგუფებს შორის განხეთქილების ჩამოსაგდებად ძალადობრივი ქმედებისაკენ ზეპირად, წერილობით ან გამოხატვის სხვა საშუალებით საჯაროდ მოწოდება, თუ ეს ქმნის ძალადობრივი ქმედების განხორციელების აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს“.³⁸ ნორმის დისპოზიციიდან ჩანს, რომ დანაშაული დამთავრებულია არა ძალადობრივი ქმედებისაკენ საჯარო მოწოდების მომენტიდან, არამედ მაშინ, თუ ამ მოწოდებამ გამოიწვია კონკრეტული საფრთხე. კერძოდ, შექმნა ძალადობრივი ქმედების აშკარა, პირდაპირი და არსებითი საფრთხე. შესაბამისად, სიძულვილის ენაზე *per se* გამოძიება არ ტარდება.

საკითხს ართულებს ისიც, რომ არ არსებობს საყოველთაოდ აღიარებული სიძულვილის ენის დეფინიცია. თუმცა, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1997 წელს მიღებული რეკომენდაციით სიძულვილის ენა შემდეგნაირად განიმარტება: სიძულვილის ენა მოიაზრებს გამოხატვის ყველა ფორმას, რომელიც ავრცელებს, აქეზებს, ხელს უწყობს ან ამართლებს რასობრივ შუღლს, ქსენოფობიას, ანტისემიტიზმს ან შეუწყნარებლობაზე დაფუძნებულ შუღლის სხვა ფორმებს, ნაციონალიზმის, ეთნოცენტრიზმის, დისკრიმინაციისა და უმცირეობათა ან მიგრანტთა მიმართ გამოხატული მტრობის ჩათვლით.³⁹

³⁶ იხ.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22nachova%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D> (ხელმისაწვდომია ქართული თარგმანი)

³⁷ მესხორაძე ლ., საბაზისო კვლევა საქართველოში დისკრიმინაციის, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულებისა და სიძულვილის ენის წინააღმდეგ ბრძოლაზე მიმართული ქმედებებისთვის, 2018, გვ. 23.

³⁸ იხ.: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=213>

³⁹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია R (97)20 წევრი სახელმწიფოებისათვის „სიძულვილის ენის“ საკითხებზე, იხ.: http://www.fes-caucasus.org/fileadmin/Publications/2017/hate_speech.pdf გვ. 20.

გაეროს კონვენციის – „რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“, მე-4 მუხლი ავალდებულებს ხელმომწერი სახელმწიფოებს, რომ რასობრივი დისკრიმინაციისა და სიძულვილის ყველანაირი ნაქეზება ან ხელშეწყობა დასჯილი იყოს.⁴⁰ კერძოდ: „მონაწილე სახელმწიფოები გამობენ ყოველგვარ პროპაგანდას, აგრეთვე, ერთი რასის ან განსაზღვრული ფერის, კანის ან ეთნიკური წარმოშობის მქონე ჯგუფის უპირატესობის იდეებზე დაფუძნებულ ორგანიზაციებს, რომლებიც ცდილობენ გაამართლონ ან წაახალისონ ნებისმიერ ფორმაში გამოხატული რასობრივი ზიზღი და დისკრიმინაცია, ვალდებულებას იღებენ დაუყოვნებლივ განახორციელონ ჯეროვანი ღონისძიებანი ასეთი წაქეზების და დისკრიმინაციის აქტების ამოსაძირკვად, ადამიანის უფლებათა დეკლარაციაში აღნიშნული პრინციპებისა და წინამდებარე კონვენციის მე-5 მუხლში მოცემული წესების მიხედვით, მათ შორის: ა) კანონით დასჯად ქმედებად აცხადებენ ისეთი იდეების გავრცელებას, რომლებიც ემყარება რასობრივ უპირატესობასა და ზიზღს, რასობრივი დისკრიმინაციის ყოველგვარ წაქეზებას და ასევე, ძალადობის აქტებს ან წაქეზებას ისეთი აქტებისა, რომლებიც მიმართულია ნებისმიერი რასისა ან კანის ფერის ან ეთნიკური წარმოშობის მქონე ჯგუფის წინააღმდეგ და ასევე, ყოველგვარი დახმარების, მათ შორის, ფინანსური დახმარების აღმოჩენას რასისტული ქმედებების მიზნით; ბ) აცხადებენ კანონსაწინააღმდეგოდ და კრძალავენ ორგანიზაციებს ასევე, ორგანიზებულ და ყოველგვარ სხვა პროპაგანდისტულ საქმიანობას, რომლებიც წაახალისებენ რასობრივ დისკრიმინაციას და უბიძგებენ მისკენ, აღიარებენ დანაშაულად ასეთ ორგანიზაციებსა და ასეთ საქმიანობაში მონაწილეობას; გ) ნებას არ აძლევენ ნაციონალურ და სახელმწიფო მმართველობის

⁴⁰ ამასთან, კონვენციის მოთხოვნების შესრულებაზე ზედამხედველობისათვის შექმნილია რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტი. 1985 წელს, კომიტეტმა მიიღო ზოგადი ხასიათის რეკომენდაცია R7, რომლითაც რეკომენდაციას უწევს ნევრ სახელმწიფოებს, რომელთა კანონმდებლობა არ შეესაბამება კონვენციის მე-4 მუხლის „ა“ და „ბ“ პუნქტებს, მიიღოს შესაბამისი ზომები მუხლის მოთხოვნათა შესასრულებლად. გარდა ამისა, კომიტეტი თხოვს ნევრ სახელმწიფოებს პერიოდულ ანგარიშებში წარმოადგინონ უფრო სრული ინფორმაცია რა სახით და რა მასშტაბით ხორციელდება პრაქტიკულად, მე-4 მუხლის „ა“ და „ბ“ პუნქტების მოთხოვნები. ასევე, კომიტეტი ითხოვს წარმოდგენილი იქნას ინფორმაცია ამ დანაშაულებებზე ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებების შესახებ (სახელმწიფოების ვალდებულებებზე გააძლიერონ საქმიანობა ამ მიმართულებით, საუბარია კომიტეტის 1993 წლის ზოგადი ხასიათის რეკომენდაცია R15-შიც), იხ.: http://www.fes-caucasus.org/fileadmin/Publications/2017/hate_speech.pdf გვ. 11.

ორგანიზაციებს და სახელმწიფო დაწესებულებებს წაახალისონ ან წააქეზონ რასობრივი დისკრიმინაცია“.⁴¹ ამასთან, „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ“ საერთაშორისო პაქტის⁴² მე-20 მუხლი მოითხოვს, რომ სახელმწიფოებმა საკუთარი იურისდიქციის ფარგლებში აკრძალონ „ყოველგვარი ეროვნული, რასობრივი ან რელიგიური შუღლის გაღვივებისაკენ მიმართული გამოსვლა, რაც წარმოადგენს დისკრიმინაციის, მტრობის ან ძალადობის წაქეზებას“.⁴³

სიძულვილის ენა განსხვავებულადაა რეგულირებული სხვადასხვა სახელმწიფოს სისხლის სამართლის კოდექსით. მაგალითად, **ეპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად**,⁴⁴ პირი, რომელიც პროვოცირებას უწევს დისკრიმინაციას, სიძულვილს ან ძალადობას ჯგუფის ან ასოციაციის წინააღმდეგ რასობრივი, ანტიემიგრაციული მოტივით ან სხვა რაიმე იდეოლოგიასთან, რელიგიასთან ან რწმენასთან, ოჯახურ მდგომარეობასთან, ეთნიკურ კუთვნილებასთან, რასასთან, ეროვნებასთან, სქესთან, სექსუალურ ორიენტაციასთან, ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან ან შეზღუდულ შესაძლებლობასთან დაკავშირებით, ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ერთიდან სამ წლამდე ან ჯარიმით. **დანიის სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობით**,⁴⁵ ნებისმიერი ადამიანი, რომელიც საჯაროდ ან უფრო ფართო გავრცელების მიზნით აკეთებს განცხადებას ან ავრცელებს ინფორმაციას, რომელიც ემუქრება, შეურაცხყოფს ან საფრთხეს უქმნის პირთა ჯგუფს მათი რასის, კანის ფერის, ეროვნული ან ეთნიკური კუთვნილების, რელიგიის ან სექსუალური ორიენტაციის საფუძვლით, ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე. ამასთან, თუ ქმედება ატარებს პროპაგანდისტულ ხასიათს, მაშინ ეს უნდა ჩაითვალოს დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებად. **ლიეტუვის სისხლის სამართლის კოდექსის 170-ე მუხლის მიხედვით**: 1) პირი, რომელიც გავრცელების მიზნით ამზადებს, ყიდულობს, აგზავნის, ტრასპორტირებას უწევს ან ინახავს მასალებს, რომლებიც გამოხატავენ

⁴¹ იხ.: http://www.fes-caucasus.org/fileadmin/Publications/2017/hate_speech.pdf

⁴² საქართველოში ძალაშია 1994 წლის 3 აგვისტოდან.

⁴³ იხ.: <https://matsne.gov.ge/document/view/1398335?publication=0>

⁴⁴ იხ.: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf მუხლი 510.

⁴⁵ იხ.: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf §266 (ბ).

ზიზლს, მოუწოდებენ სიძულვილისკენ, დაცინის ან აქეზებს დისკრიმინაციას პირის ან პირთა ჯგუფის მიმართ, რომლებიც ეფუძნება ასაკს, სქესს, სექსუალურ ორიენტაციას, შეზღუდულ შესაძლებლობას, რასას, ეროვნებას, ენას, წარმომავლობას, სოციალურ სტატუსს, რელიგიას, მრწამსს ან შეხედულებებს; პირის ან პირთა ამგვარი ჯგუფის მიმართ აქეზებს ძალადობას და უხეშ ფიზიკურ მოპყრობას, დაისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ან თავისუფლების აღკვეთით ერთ წლამდე ვადით; 2) პირი, რომელიც საჯაროდ დასცინის, გამოხატავს ზიზლს, სიძულვილს ან აქეზებს დისკრიმინაციას პირის ან პირთა ჯგუფის მიმართ მათი კუთვნილების გამო ასაკის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, შეზღუდული შესაძლებლობის, რასის, ეროვნების, ენის, წარმომავლობის, სოციალური სტატუსის, რელიგიის, მრწამსის ან შეხედულებების გამო დაისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ან თავისუფლების აღკვეთით ორ წლამდე ვადით. 3) პირი, რომელიც საჯაროდ ახალისებს ძალადობას ან ფიზიკურ შეურაცხყოფას ჯგუფის ან პირის მიმართ, დაფუძნებულს ასაკზე, სქესზე, სექსუალურ ორიენტაციაზე, შეზღუდულ შესაძლებლობებზე, წარმომავლობაზე, რასაზე, ეროვნებაზე, ენაზე, სოციალურ სტატუსზე, რელიგიაზე, მრწამსზე ან შეხედულებებზე; ან აფინანსებს ან სხვაგვარად მხარს უჭერს ამგვარ საქმიანობას ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე. 4) იურიდიული პირი ასევე, პასუხიმგებელია ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებებისთვის. გარდა ამისა, ამავე კოდექსის 170¹ მუხლით ისჯება პირი, რომელიც შექმნის თანამზრახველთა ჯგუფს, ორგანიზებულ ჯგუფს ან ორგანიზაციას, რომელიც მიზნად ისახვს პირის ან პირთა ჯგუფის დისკრიმინაციას ასაკის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, შეზღუდული შესაძლებლობის, რასის, ეროვნების, ენის, წარმომავლობის, სოციალური სტატუსის, რელიგიის, მრწამსის ან შეხედულებების საფუძველზე; ან მონაწილეობს ასეთ ჯგუფში, აფინანსებს ან სხვაგვარ მხარდაჭერას გამოხატავს ამ ჯგუფის ან ორგანიზაციის მიმართ (იურიდიული პირი ასევე, პასუხიმგებელია ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებებისთვის).⁴⁶ **ნიდერლანდების კანონმდებლობა**⁴⁷ სჯის ნებისმიერ ადამიანს, რომელიც საჯაროდ, სიტყვიერად, წერილობით ან სურათების საშუალებით მიზანმიმართულად შეურაცხყოფელ გან-

⁴⁶ იხ.: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf

⁴⁷ იხ.: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf ნაწილი 137(ც).

ცხადებებს აკეთებს პირთა ჯგუფის მიმართ, მათი რასის, რელიგიის, რწმენის, ჰეტერო ან ჰომოსექსუალური ორიენტაციის, ფიზიკური, გონებრივი ან ინტელექტუალური შეზღუდვის გამო.

აღსანიშნავია, რომ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპულმა კომისიამ საქართველოს მისცა სიძულვილის ენის საწინააღმდეგო კანონმდებლობის შექმნის რეკომენდაცია. თუმცა, ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით, სამოქალაქო საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მიერ გამოთქმული იყო შეშფოთება, რომ ამგვარი წინადადება უფრო მეტად დაარღვევდა გამოხატვის თავისუფლების უფლებას, ვიდრე დაიცავდა ჯგუფებს, რომლებიც დისკრიმინაციას განიცდიან.

სიძულვილის ენა საკმაოდ მჭიდრო კავშირშია გამოხატვის თავისუფლებასთან, რომელიც თავის მხრივ, წარმოადგენს დემოკრატიულ საზოგადოებაში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ღირებულებას და თავად ამ საზოგადოების საფუძველს. ევროპული მიდგომით გამოხატვის თავისუფლება მიჩნეულია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან უფლებად, თუმცა, ამასთან მისი შეზღუდვის საფუძვლები გაცილებით ფართოა, ვიდრე მაგალითად, ამერიკის შეერთებული შტატების შემთხვევაში (შემდეგ აშშ). აღნიშნული გარკვეულწილად, განპირობებულია მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ ხელმეორედ ანტისემიტური და ფაშისტური იდეოლოგიის გავრცელების შიშით. მაგალითად, 1990 წლიდან საფრანგეთში ებრაელთა გენოციდის უარყოფა ითვლება სისხლის სამართლის დანაშაულად.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული პრაქტიკით, სიძულვილის ენა არ არის დაცული იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ჩამოთვლილი ორი მიდგომიდან ერთ-ერთი: 1) კონვენციის მე-17 მუხლთან მიმართებაში (უფლებათა ბოროტად გამოყენების აკრძალვა), როდესაც სახეზეა სიძულვილის ენა და იგი უარყოფს კონვენციის ფუნდამენტურ უფლებებს; 2) კონვენციის მე-10 და მე-11 მუხლების მე-2 პუნქტებთან მიმართებაში, რომლითაც დაწესებულია გამოხატვის თავისუფლების და შეკრება-მანიფესტაციის შეზღუდვის საფუძვლები. აღნიშნული მიდგომა გამოიყენება მაშინ, როდესაც სახეზეა სიძულვილის ენა, თუმცა იგი არ ეწინააღმდეგება კონვენციის ფუნდამენტურ ღირებულებებს (არაა მიმართული მათი განადგურებისაკენ).

სტრასბურგის სასამართლომ არაერთი საქმე განიხილა, რომელიც ეხებოდა სწორედ კონვენციის მე-10 და მე-11 მუხლებს და დაკავშირებული იყო სიძულვილის ენასთან. მაგალითად, საქმეში ვონა

უნგრეთის წინააღმდეგ, სასამართლომ ჩათვალა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-11 მუხლი, ვინაიდან სახელმწიფოს ჰქონდა იმის უფლებამოსილება, რომ პოლიტიკურ პარტიებთან მიმართებაში გადაედგა პრევენციული ნაბიჯები დემოკრატიის დასაცავად და არ დაეშვა ისეთი ასოციაციის საქმიანობა, რომელიც რასისტულ და შეურაცხმყოფელ მესიჯებს ავრცელებდა დემონსტრაციების საშუალებით.⁴⁸ კერძოდ, „სასამართლოს აზრით, სახელმწიფო უფლებამოსილია გაატაროს პრევენციული ღონისძიებები დემოკრატიის დასაცავად *vis-a-vis*, ასეთი არაპარტიული უწყებების შემთხვევაში, როდესაც საფრთხე ემუქრება იმ უფლებების და თავისუფლებების შელახვას, რომელიც წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების არსებობის და ფუნქციონირების საყრდენს. ერთ-ერთი ასეთი ღირებულებაა რასობრივი დისკრიმინაციისგან თავისუფალი საზოგადოების წევრების თანაარსებობა, რომლის გარეშეც დემოკრატიული საზოგადოება ვერ იარსებებს. სახელმწიფო ვერ იქნება ვალდებული დაიცადოს და არ ჩაერიოს იქამდე, სანამ პოლიტიკური მოძრაობა იმოქმედებს ისე, რომ შელახავს დემოკრატიას ან გამოიწვევს ძალადობას. იმ შემთხვევაში, თუ მოძრაობა არ ეცდება შეამციროს მისი ძალაუფლება და მისი პოლიტიკის რისკის შემცველი გავლენა დემოკრატიაზე, სახელმწიფო უფლებამოსილია განახორციელოს პრევენციული მოქმედება თუ ის დაადგენს, რომ ეს მოძრაობა კონკრეტულ ნაბიჯებს დგამს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში იმ პოლიტიკის განსახორციელებლად, რომელიც არ არის შესაბამისობაში კონვენციის და დემოკრატიის სტანდარტებთან“.⁴⁹

თუმცა, მაგალითად, საქმეში ჯერსილდი დანიის წინააღმდეგ,⁵⁰ ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ადგილი ჰქონდა კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევას. კერძოდ, საქმე ეხებოდა დანიელ ჟურნალისტს, რომელმაც ტელესტუდიაში მიიწვია რასისტული გან-

⁴⁸ საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, კვლევა – სიძულვილის ენა, 2014, გვ.5.

⁴⁹ ვონა უნგრეთის წინააღმდეგ (*Vona v. Hungary*), №35943/10, 9 ივლისი, 2013, §57 იხ.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20VONA%20v.%20HUNGARY%22%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22:%5B%22001-144578%22%7D%7D> (ხელმისაწვდომია ქართულ ენაზე).

⁵⁰ ჯერსილდი დანიის წინააღმდეგ (*Jersild v. Denmark*), [დიდი პალატა], №15890/89, 23 სექტემბერი, 1994, იხ.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20JERSILD%20v.%20DENMARK%22%22%7D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22%7D%7D> (ხელმისაწვდომია ქართულ ენაზე).

წყობილების მქონე ახალგაზრდების ჯგუფი, რომელიც თავის თავს „მწვანე ქურთუკიანებს“ უწოდებდა. ინტერვიუს დროს ამ ჯგუფის სამი წარმომადგენელი შეურაცხმყოფელად და დამამცირებლად მოიხსენიებდა ემიგრანტებსა და დანიაში მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს. ხანგრძლივი ჩანაწერი ჟურნალისტიკა რედაქტირების შედეგად დაიყვანა რამდენიმე წუთამდე და ფილმი გაუშვა დანიის რადიომაუწყებლობის კორპორაციის ეთერში. აღნიშნულთან დაკავშირებით აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე სამი ახალგაზრდის მიმართ რასისტული განცხადებებისთვის და ჟურნალისტის მიმართ რასისტული განცხადებების გავრცელების ხელშეწყობისა და წაქეზებისათვის.

თავდაპირველად, სტრასბურგის სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშვნა მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, თუმცა იქვე მიუთითა, რომ ჟურნალისტიკა არ უნდა გადალახოს საზღვარი, რომელიც დადგენილია „სხვათა უფლებებისა და რეპუტაციის“ დასაცავად. სასამართლომ განსაკუთრებით აღნიშნა აუდიოვიზუალური საინფორმაციო საშუალებების უშუალო და ძლიერი ზემოქმედების უნარი და მიუთითა, რომ „აუდიოვიზუალურ საინფორმაციო საშუალებებს უფრო დიდი გავლენის მოხდენა შეუძლია, ვიდრე პრესას. აუდიოვიზუალური საინფორმაციო საშუალებები ინფორმაციას გადასცემენ შინაარსობრივად დატვირთული თვალსაჩინოებით, რაც პრესას არ შეუძლია“. ამასთან, სასამართლომ მიუთითა, რომ კონვენციის მე-10 მუხლის დებულებით დაცულია არა მხოლოდ გამოხატული მოსაზრებებისა და ინფორმაციის არსი, არამედ მათი გადმოცემის ფორმაც.

წინამდებარე საქმეში, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ შესაძლოა სიუჟეტი აშკარად არ მიუთითებდა რასობრივი ზიზლისა და ერთი რასის მეორეზე უპირატესობის თვალსაზრისით პოპულარიზაციის ამორალურობასა და უკანონობაზე, მაგრამ ეთერში გასულ მასალას მთლიანობაში არ ჰქონდა მიზნად რასისტული მოსაზრებებისა და შეხედულებების პროპაგანდა. საქმეში ხაზი გაესვა იმ ფაქტსაც, რომ ტელენამყვანმა შესავალი დაიწყო „მინიმუმებით ბოლოდროინდელ საჯარო დისკუსიებზე და პრესაში გამოქვეყნებულ კომენტარებზე დანიაში რასიზმის წინააღმდეგ და ამგვარად მოუწოდა მაყურებლებს ეყურებინათ პროგრამისთვის ამ კონტექსტში“. შემდგომში მან აღნიშნა, რომ „პროგრამის მიზანი იყო პრობლემაზე რეაგირება, კონკრეტული რასისტული ორიენტაციის მქონე პირების გამოვლენა მათი მენტალიტეტისა და სოციალური წარმომავლობის ჩვენებით“. ცხადი იყო, ჟურნალისტი ინტერვიუს სა-

შუალეობით ცდილობდა ეჩვენებინა და განემარტა, თუ როგორი დამოკიდებულება ჰქონდა საზოგადოებისათვის მტკიცენული საკითხებისადმი ახალგაზრდების კონკრეტულ ჯგუფს, რომლებიც მცირე განათლებისა და თავიანთი სოციალური მდგომარეობით უკმაყოფილების გამო მიდრეკილნი იყვნენ ძალადობისაკენ და უკვე ჰქონდათ კიდევ, კრიმინალური წარსული. გადაცემაში „მწვანე ქურთუკიანების“ ჯგუფის წევრები მოხსენიებულნი იყვნენ ექსტრემისტულად განწყობილ ადამიანებად.

გარდა ამისა, სასამართლომ განმარტა, რომ ჟურნალისტის დასჯა ინტერვიუს დროს სხვა პირის მიერ გაკეთებული განცხადების გავრცელებაში დახმარებისათვის, სერიოზულად შეამცირებს პრესის წვლილს საზოგადოებისათვის მტკიცენულ საკითხებზე დისკუსიებში და ეს ზომები არ უნდა იყოს მიღებული, თუ ამისთვის განსაკუთრებული მიზეზები არ არსებობს. ამ კონტექსტში უარყო მთავრობის არგუმენტი იმის თაობაზე, რომ ჟურნალისტის მიმართ გამოყენებულ იქნა ჯარიმის მინიმალური ოდენობა და აღნიშნა, რომ მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ჟურნალისტი გამტყუნდა და დაისაჯა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ აზრის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა მოცემულ შემთხვევაში, არ იყო „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“. ხოლო გამოყენებული საშუალება კი, „თანაზომიერი“ „სხვათა უფლებებისა და რეპუტაციის დაცვის კანონიერი მიზნის მისაღწევად“.

საყურადღებოა, რომ ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილება მიღებულ იქნა სტრასბურგის სასამართლოს დიდი პალატის მიერ 12 ხმით 7-ს წინაარმდეგ.

უმცირესობაში დარჩენილი მოსამართლეების გარკვეულმა ნაწილმა განმარტა, რომ აღნიშნული საქმე პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც ევროპულ სასამართლოს მოუწია განეხილა საქმე რასისტული განცხადებების გავრცელების თაობაზე, სადაც ადამიანთა დიდი ჯგუფის „ადამიანური“ ღირსება ილახებოდა. კერძოდ, მოსამართლეთა თქმით, ადრინდელ გადაწყვეტილებებში ევროპული სასამართლო ხაზგასმით აფიქსირებდა მასობრივი საშუალებების უდიდეს მნიშვნელობას დემოკრატიულ საზოგადოებაში, თუმცა მას არასოდეს განუხილავს სიტუაცია, სადაც „სხვათა უფლებები და რეპუტაცია“ ისეთი დიდი დოზით ყოფილიყოს წარმოდგენილი, როგორც აღნიშნულ საქმეში.

ამავე განსხვავებული აზრის ავტორთა შეხედულებით, ისინი ეთანხმებიან უმრავლესობას, რომ „მწვანე ქურთუკიანები“ თავისთავად

ვად არ სარგებლობენ კონვენციის მე-10 მუხლით გათვალისწინებული დაცვით, მაგრამ აღნიშნავენ, რომ იგივე მიდგომა უნდა გავრცელდეს ჟურნალისტებზეც, რომლებიც ავრცელებენ რასისტულ იდეებს მათი მხარდაჭერით ან მონონებით. ამასთან, დასძინეს, რომ აუცილებელია სათანადო წონასწორობა პრესის თავისუფლებასა და სხვათა უფლებების დაცვას შორის, თუმცა უმრავლესობამ გაცილებით მეტი უპირატესობა მიანიჭა ჟურნალისტის თავისუფლებას, ვიდრე მათ, ვინც რასობრივი ზიზლისგან ზარალდება. მოსამართლეებმა ხაზი გაუსვეს შემდეგ გარემოებას, რომ ჟურნალისტმა მთლიანი ინტერვიუ რამდენიმე წუთამდე დაიყვანა, სადაც განზრახ იყო დატოვებული ყველაზე უხეში კომენტარები და ამის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით აუცილებელი იყო ტელენამყვანის მხრიდან მკაფიო რასიზმის დამგმობი პოზიციის გამოთქმა. გარდა ამისა, გადაწყვეტილების მიმღებ მოსამართლეთა უმრავლესობას კი მიაჩნია, რომ ამგვარი უარყოფითი შეფასება თვით სიუჟეტის კონტექსტიდან გამომდინარეობდა, მაგრამ მათი აზრით, ეს იყო ფარული შინაარსის ინტერპრეტირება. ვერავენ უარყოფს, რომ საზოგადოების ნაწილმა ტელევიზიით მოისმინა თავიანთი რასისტული აზრების დასტური.

ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით, მეორე განსხვავებული აზრის ავტორთა ნაწილმა დამატებით განმარტა, რომ *ჯერსილდის საქმეში* გამოთქმული განცხადებები, რომლებიც ყოველგვარი კომენტარების გარეშე გადაიცა ტელევიზიით, ნამდვილად ახდენდა ზიზლის პროვოცირებას არა მარტო ზოგადად, უცხოელების, არამედ შავკანიანების მიმართ, რომლებიც აღწერილი იყვნენ, როგორც დაბალი რასა („შეხედე გორილას სურათს და მერე შეხედე ზანგს, იგივე აღნაგობა... ზანგი არ არის ადამიანი, ის ცხოველია, ისევე როგორც ყველა სხვა უცხოელი მუშა, თურქები, იუგოსლავები და რაციცი, რასაც თავის თავს ეძახიან“).

საბოლოოდ, განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეებმა მიიჩნიეს, რომ რასობრივი უმცირესობის უფლება არ შეიძლება ნაკლებად მნიშვნელოვანი იყოს, ვიდრე ინფორმაციის გადაცემის უფლება და ამ კონკრეტულ სიტუაციაში სტრასბურგის სასამართლოს პრეროგატივას არ წარმოადგენს დანიის უზენაესი სასამართლოს მაგივრად იმის გადაწყვეტა, ამ კონფლიქტური ინტერესებიდან, რომელია უფრო მნიშვნელოვანი. მათი აზრით, დანიის სასამართლოები იმ თავისუფლების ფარგლებში მოქმედებდნენ, რომელიც დატოვებული აქვთ მონაწილე სახელმწიფოებს ამ საკითხთან დაკავშირებით. შესაბამისად, დანიის სასამართლოების დადგენილება ვერ იქნება მიჩნეული ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის დარ-

ღვევად.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით, ამერიკული ხედვა განსხვავებულია ევროპული მიდგომისგან. ამერიკის კონსტიტუცია და ასევე, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები ცხადყოფს, რომ საზოგადოებაში გამოხატვის თავისუფლება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან როლი ასრულებს. ამერიკული მიდგომით, სიძულვილის ენა არ არის დასჯადი ქმედება და იგი ფაქტიურად, გამოხატვის ერთ-ერთ ლეგიტიმურ ფორმადაა მიჩნეული, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი გამოხატვა აშკარა და მყისიერ საფრთხეს ქმნის დემოკრატიულ საზოგადოებაში.⁵¹

სიძულვილის ენასთან დაკავშირებით, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს ყველაზე მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებად მიჩნეულია საქმე – *R.A.V v. City of St. Paul*. 14 წლის თეთრკანიანმა ახალგაზრდამ მეგობრებთან ერთად დანვა დამტვრეული სკამის ნაწილებისგან დამზადებული ჯვარი ქალაქში მცხოვრები აფროამერიკული ოჯახის სახლის წინ (გაზონზე). ჯვრის დანვა ცხადყოფდა, რომ ეს აფროამერიკული ოჯახი, როგორც მინიმუმ, ამ ახალგაზრდისათვის არ იყო მისაღები სამეზობლოში. ბიჭი გაასამართლეს მინესოტას კანონმდებლობით, რომელიც ითვალისწინებდა სასჯელს აღნიშნული ქმედებისათვის, კერძოდ, დასჯადი იყო ქმედება, როდესაც პირი საჯარო ადგილზე ან კერძო საკუთრებაში განათავსებდა ცეცხლწაკიდებული ჯვრის ან სვასტიკის სიმბოლოს, ობიექტს, დასახელებას, აღწერილობას ან გრაფიტს და თუ პირი აცნობიერებდა ან ჰქონდა გონივრული საფუძველი გაეცნობიერებინა, რომ ეს ქმედება იწვევდა სხვა პირების გაბრაზებას, შეურაცხყოფას ან შიშს მათი რასის, კანის ფერის, წარმოშობის, რელიგიის, მრწამსის ან სქესის საფუძველით. ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეს კანონი უსაფუძვლოდ ზღუდავდა გამოხატვის თავისუფლებას და შესაბამისად, ეწინააღმდეგებოდა კონსტიტუციის პირველ შესწორებას და გააუქმა იგი. მოსამართლე სკაილიამ აღიარა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვა სახელმწიფოებრივი ინტერესია, თუმცა მან მიიჩნია, რომ ამ ინტერესის დაცვა შესაძლებელია გამოხატვის თავისუფლების შეუზღუდავად.

⁵¹ იხ.: <https://www.gdi.ge/uploads/other/0/190.pdf> გვ. 10.

რელიგიური ნების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა და დევნა (სსკ-ის 155-ე და 156-ე მუხლები)

1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-18 მუხლი ადგენს, რომ „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებისა; ეს უფლება მოიცავს თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის შეცვლისა და თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის აღმსარებლობისა, როგორც ერთპიროვნულად, ასევე სხვებთან ერთად, მოძღვრებაში ღვთისმსახურებაში და რელიგიურ და რიტუალურ წეს-ჩვეულებათა შესრულებაში საჯაროდ და კერძოდ წესით“.⁵² ამავე დეკლარაციის მე-19 მუხლი ამბობს, რომ „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება მრწამსის თავისუფლებისა და მისი თავისუფლად გამოთქმისა; ეს უფლება მოიცავს ადამიანის თავისუფლებას დაუბრკოლებლად იქონიოს თავისი მრწამსი და ეძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები ყოველგვარი საშუალებებით და სახელმწიფო საზღვრებისაგან დამოუკიდებლად“.⁵³

ასევე, საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ მიუთითებს, რომ „1. თითოეული ადამიანი სარგებლობს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებით. ეს უფლება მოიცავს თავისუფლებას საკუთარი შეხედულებისამებრ ჰქონდეს ან მიიღოს რელიგია ან მრწამსი და თავისუფლად აღიარებდეს თავის რელიგიას და მრწამსს, როგორც ცალკე, ისე სხვებთან ერთად, საჯაროდ თუ კერძოდ, ასრულებდეს და გამოხატავდეს საკუთარ რელიგიას ლოცვით, მოძღვრებითა და სწავლებით. 2. არავინ უნდა დაექვემდებაროს იძულებას, რომელიც ლახავს მის თავისუფლებას, ჰქონდეს ან მიიღოს საკუთარი არჩევანის რელიგია და მრწამსი. 3. რელიგიისა და მრწამსის აღიარების თავისუფლება შეიძლება შეიზღუდოს მხოლოდ, კანონით დადგენილ შემთხვევებში და საზოგადოების უშიშროების, წესრიგის, ჯანმრთელობისა და მორალის, ისევე, როგორც სხვა პირთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის მიზნით. 4. წინამდებარე პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები კისრულობენ ვალდებულებას, პატივი სცენ მშობელთა და შესაბამისად, კანონიერი მეურვეების თავისუფლებას, საკუთარი მწამსის შესაბამისად უზრუნველყონ თავიანთი ბავშვების რელიგიური და ზნეობრივი აღზრდა“.⁵⁴

⁵² იხ.: <http://www.parliament.ge/uploads/other/115/115526.pdf>

⁵³ იხ.: <http://www.parliament.ge/uploads/other/115/115526.pdf>

⁵⁴ იხ.: <https://matsne.gov.ge/document/view/1398335?publication=0> მე-18 მუხლი.

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-9 მუხლის მიხედვით, „ყველას აქვს უფლება აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებისა; ეს უფლება მოიცავს რელიგიის ან რწმენის შეცვლის თავისუფლებას და, აგრეთვე, თავისუფლებას როგორც ინდივიდუალურად, ისე სხვებთან ერთად საქვეყნოდ ან განკერძოებით გააცხადოს თავისი რელიგია თუ რწმენა აღმსარებლობით, სწავლებით, წესების დაცვითა და რიტუალების აღსრულებით. რელიგიის ან რწმენის გაცხადების თავისუფლება ექვემდებარება მხოლოდ ისეთ შეზღუდვებს, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, საზოგადოებრივი ნესრიგის, ჯანმრთელობის თუ მორალის ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად“.⁵⁵

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ განხილული საქმე *იზეტინ დოგანი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ*,⁵⁶ ეხებოდა სახელმწიფოს ნეიტრალურობისა და მიუკერძოებლობის ვალდებულებას რელიგიის მრწამსის მიმართ.

მომჩივნები ალევის რწმენის მიმდევრები იყვნენ. სახელმწიფომ მათ უარი განუცხადა მოთხოვნაზე, ჰქონოდათ საჯარო მსახურების უფლება, მაშინ როცა აღნიშნული უფლებამოსილება მინიჭებული ჰქონდა მოქალაქეთა უმრავლესობას, რომლებიც სუნიზმის მიმდევრები იყვნენ. მომჩივნები კონვენციის მე-9 მუხლზე დაყრდნობით დავობდნენ, რომ ეროვნული ხელისუფლება არღვევდა სახელმწიფოს ნეიტრალურობისა და მიუკერძოებლობის ვალდებულებას რელიგიური კონფესიების მიმართ; აპელიკანტები აგრეთვე, დაეყრდნენ მე-9 მუხლს მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში და დავობდნენ, რომ ალევის მიმდევრები ნაკლებად ხელსაყრელ მოპყრობას იღებდნენ, ვიდრე ისლამის სუნიტური მიმდინარეობის მიმდევარი მოქალაქეები.

სტრასბურგის სასამართლოს დიდმა პალატამ დაადგინა მე-9 მუხლის დარღვევა ცალკე აღებული და აგრეთვე, მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.

დიდი პალატა არ შემოიფარგლა მხოლოდ დისკრიმინაციის დადგენით (მე-14 მუხლი მე-9 მუხლთან ერთობლიობაში) და ამავე

⁵⁵ იხ.: <https://matsne.gov.ge/document/view/1208370?publication=0>

⁵⁶ *იზეტინ დოგანი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ* (Izzettin Dogan and Others v. Turkey), [დიდი პალატა], №62649/10, 26 აპრილი, 2016.

დროს დაადგინა მე-9 მუხლის დარღვევა ცალკე ალბეული (ნე-გატიური ვალდებულება). ამგვარად, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო ალევის რწმენის რელიგიური ხასიათის აღიარება, რამაც დააბრკოლა ალევინის მიმდევრები, „ეფექტიანად ესარგებლათ“ თავიანთი რელიგიის თავისუფლებით შიდა კანონმდებლობის შესაბამისად. კერძოდ, დადგინდა, რომ გასაჩივრებულმა უარმა უარყო ალევის მიმდევართა საზოგადოების დამოუკიდებელი არსებობა და მისი წევრებისთვის შეუძლებელი გახადა ესარგებლათ თავიანთი რელიგიური სალოცავებით.

მე-9 მუხლთან მიმართებით საჩივრის განხილვისას, დიდმა პალატამ დასაწყისშივე აღნიშნა, რომ სასამართლოს როლს არ წარმოადგენდა გამოეთქვა მოსაზრება მის წინაშე არსებული თეოლოგიური დებატების შესახებ (ალევის რწმენისა და მუსულმანური რელიგიის შესახებ). ამრიგად, სასამართლოს მსჯელობა შემოიფარგლა იმის დადგენით, რომ ალევის რწმენასა და მის მიმდევრებზე ვრცელდებოდა კონვენციის მე-9 მუხლი.

მე-9 მუხლის დარღვევის დადგენისას, დიდმა პალატამ კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი რიგ პრინციპებს და ყურადღება გაამახვილა სახელმწიფოს ნეიტრალურობისა და მიუკერძოებლობის ვალდებულების ორ ასექტზე: 1. სახელმწიფოს როლი, რაც მოიცავს სხვადასხვა რელიგიური მრწამსის მქონე პირებისთვის რელიგიის თავისუფლების უფლებით სარგებლობის ნეიტრალურად და მიუკერძოებლად უზრუნველყოფას, შესაძლებელს ხდის მის მიერ გარკვეული ობიექტური ელემენტების შეფასებას (როგორცაა, „შეხედულებების სერიოზულობა, დამაჯერებლობა და თანმიმდევრულობა), თუმცა სახელმწიფოს აღნიშნული როლი შეუთავსებელია მისი მხრიდან ნებისმიერ მცდელობასთან, შეაფასოს რელიგიური რწმენის ან ამ რწმენის გამოხატვის ფორმების ლეგიტიმურობა. მე-9 მუხლით დაცული უფლება იქნებოდა თეორიული და ილუზორული ხასიათის, თუ სახელმწიფოებისთვის მიზნობრივი დისკრეციის ფარგლები მათ საშუალებას მისცემდა, რელიგიური დენომინაციის ცნება იმდენად ვიწროდ განემარტა, რომ არატრადიციული და უმცირესობათა რელიგიები, როგორც არის ალევი, დაეტოვებინათ დაცვის სფეროს მიღმა (იხ.: *კიმლია და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ და მაგიარ კერესზტინი მენონიტა ეკიჰაზი და სხვები უნგრეთის წინააღმდეგ*); 2) სახელმწიფოს ნეიტრალურობისა და მიუკერძოებლობის ვალდებულების მთავარ შედეგს წარმოადგენდა რელიგიური საზოგადოებების ავტონომიურობის პრინციპი, რომლის მიხედვით,

რელიგიური ორგანიზაციების უმაღლესი წოდების სასულიერო პირებს შეუძლიათ განსაზღვრონ, რომელ აღმსარებლობას მიეკუთვნებიან ისინი. სახელმწიფოს მხრიდან ჩარევა გამართლებული იქნებოდა მხოლოდ ძალიან სერიოზული და დამაჯერებელი მიზეზების არსებობის შემთხვევაში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოპასუხე სახელმწიფოს დამოკიდებულება ალევის აღმსარებლობის მიმართ არღვევს მათი ავტონომიური არსებობის უფლებას, რომელიც კონვენციის მე-9 მუხლის არსებითი გარანტიაა (იხ.: *მიროლუბოვსი და სხვები ლატვიის წინააღმდეგ*).

უფრო მეტიც, პლურალისტური საზოგადოების მოთხოვნებისა და ღირებულებების აღწერისას, სასამართლომ გამოთქვა მოსაზრება, რომ „რელიგიური მრავალფეროვნების პატივისცემა უდავოა და დღევანდელი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. ამის გამო სახელმწიფოებმა რელიგიური მრავალფეროვნება უნდა მიიღონ არა, როგორც საფრთხე, არამედ როგორც სიმდიდრე“ (იხ.: ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ).⁵⁷

ზემოთ მოტანილი გადაწყვეტილებიდანაც ჩანს, რომ რელიგიის თავისუფლების დაცვის ხარისხი ქვეყნის დემოკრატიულობისა და პლურალიზმის საზომია. საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, ყოველ ადამიანს აქვს რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება და აღნიშნულ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით. ამასთან, დაუშვებელია ადამიანის დევნა რწმენის, აღმსარებლობის ან სინდისის გამო, აგრეთვე მისი იძულება გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.⁵⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში 155-ე და 156-ე მუხლების არსებობა წარმოადგენს ამ კონსტიტუციური უფლების დაცვის სამართლებრივ ერთ-ერთ გარანტიას. კერძოდ, სსკ-ის 155-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება ღვთისმსახურების ან სხვა რელიგიური წესისა თუ ჩვეულების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში, ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, ანდა თუ მას ახლდა მორწმუნის ან ღვთისმსახურის რელიგიური

⁵⁷ იხ.: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/adamianis-uflebata-evr.sasamartlos-2015-2017w-ganc.krebuli.pdf> გვ. 70-72.

⁵⁸ საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლი.

გრძნობის შეურაცხყოფა. ამასთან, დევნისგან დაცვის გარანტიას ქმნის სსკ-ის 156-ე მუხლი, რომელიც დანაშაულად და დასჯად ქმედებად აცხადებს ადამიანის დევნას სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის, რწმენის ან მრწამსის გამო, ანდა მის პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ, პროფესიულ, რელიგიურ ან მეცნიერულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით.

საქართველოში კვლავ აქტუალურია რელიგიურ უმცირესობებზე თავდასხმის შემთხვევები. კერძოდ, წინამდებარე კვლევის ფარგლებში შესწავლილი განაჩენების მიხედვით, რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიადაგზე ჩადენილი ყველა დანაშაული მიმართული იყო იეჰოვას მოწმეების წინააღმდეგ.

იეჰოვას მოწმეების მიმართ განხორციელებული აგრესია, ძირითადად გამოიხატება სტენდების დაზიანებასა და რელიგიური ლიტერატურის განადგურებაში. ამასთან, აღნიშნულ ქმედებებს თან ახლავს ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა. შესწავლილი საქმეების მიხედვით, აგრესია როგორც წესი, საჯარო სივრცეში ვლინდება და იეჰოვას მოწმეებს უმეტესად ქუჩაში მსახურობის დროს უსწორდებიან. კერძოდ, რელიგიური ლიტერატურისა და ბუკლეტების გავრცელების დროს. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული თემი ყველაზე აქტიურად ეწევა პროზელიტიზმს და სწორედ ამიტომ ყველაზე ხშირად განიცდის დისკრიმინაციულ, ძალადობრივ და წინასწარ განწყობებზე დაფუძნებულ ნეგატიურ დამოკიდებულებებს.

იეჰოვას მოწმეების წინააღმდეგ ჩადენილმა სამართალდარღვევების ანალიზმა ცხადყო, რომ საკვლევი პერიოდის განმავრობაში, საქართველოს პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებს ერთი განაჩენი აქვთ მიღებული სსკ-ის 155-ე მუხლის საფუძველზე, ხოლო ოთხი – სსკ-ის 156-ე მუხლის საფუძველზე. აღნიშნულ ყველა საქმეზე დადგა გამამტყუნებელი განაჩენი.

იეჰოვას მოწმეების მიმართ განხორციელებული ძალადობისა და დევნის ფაქტების ხასიათის საჩვენებლად ქვემოთ მოტანილია რამდენიმე შემთხვევა:

თბილისის საქალაქო სასამართლომ განიხილა საქმე⁵⁹ და დადგენილად მიიჩნია შემდეგი ფაქტობრივი გარემოებები: 2017 წლის 22 აგვისტოს, ქ. თბილისში, აკ. წერეთლის გამზირზე არ-

⁵⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 4 დეკემბრის განაჩენი საქმეზე №1/4595-17.

სებულ ამავე სახელობის სკვერში მყოფმა ბრალდებულმა შენიშნა იეჰოვას მოწმე ორი ქალბატონი, რომელსაც საინფორმაციო მოძრავ სტენდზე განთავსებული ჰქონდა იეჰოვას მოწმეთათვის განკუთვნილი რელიგიური შინაარსის ლიტერატურა და ეწეოდა რელიგიურ მოღვაწეობას. ბრალდებულმა რელიგიური შეუწყნარებლობის მოტივით, განიზრახა იეჰოვას მოწმეთა დევნა მათი აღმსარებლობის და რწმენის გამო, რელიგიურ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით და ამ მიზნით, მივიდა აღნიშნულ ორ ქალბატონთან, შეურაცხმყოფელი სიტყვებით მოსთხოვა სტენდის აღება და ზემოაღნიშნული ადგილის დატოვება, რის შემდეგმ აიღო სტენდზე დადებული ბანერი და სტენდზე დარტყმით გადატეხა შუაზე. ბრალდებულმა შეურაცხმყოფელი სიტყვებით დატოვა შემთხვევის ადგილი. გარდა აღნიშნული შემთხვევისა, ბრალდებულმა 2017 წლის 24 სექტემბერს, იმავე სკვერში განიზრახა იეჰოვას მოწმეთა დევნა. კერძოდ, მივიდა იეჰოვას მოწმე მამაკაცთან, რომელსაც შეურაცხმყოფელი სიტყვებით მოსთხოვა სტენდის აღება, რის შემდეგ გაშლილი ხელი რამდენჯერმე დაარტყა სახის არეში და სწრაფად მიიძალა შემთხვევის ადგილიდან.

თბილისის საქალაქო სასამართლომ განიხილა რა, სისხლის სამართლის საქმე, შეაფასა ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი ყველა მტკიცებულება (აღსანიშნავია, რომ სასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებები მხარეებს სადავოდ არ გაუხდინათ, რის გამოც მათ მიენიჭათ პრეიუდიციული მნიშვნელობა) საქმესთან მათი რელევანტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის თვალსაზრისით და დამტკიცებულად მიიჩნია ბრალდებულის მიერ ინკრიმინირებული დანაშაულის ჩადენა. კერძოდ, ბრალდებულმა ჩაიდინა ადამიანის დევნა, აღმსარებლობის და რწმენის გამო, რელიგიურ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, რაც სასჯელის სახით ითვალისწინებს ჯარიმას ან თავისუფლების შეზღუდვას ვადით, ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთას იმავე ვადით. გარდა ამისა, მანვე ჩაიდინა ადამიანის დევნა აღმსარებლობის და რწმენის გამო რელიგიურ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, ჩადენილი ძალადობით, რაც სასჯელის სახით ითვალისწინებს ჯარიმას ან თავისუფლების შეზღუდვას ვადით, სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთას ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით სამ წლამდე ან უამისოდ.

სასჯელის განსაზღვრისას, სასამართლომ ბრალდებულის პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად მიიჩნია ჩადე-

ნილი დანაშაულის გულწრფელი აღიარება და მონანიება, ხოლო პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებად – ქმედების ჩადენა რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიშნით, არაფხიზელ მდგომარეობაში.

საბოლოოდ, სასამართლომ ბრალდებული დამნაშავედ ცნო და დანაშაულთა ერთობლიობით, სასჯელის სახედ და ზომად განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 2 (ორი) წლის ვადით, რაც სსკ-ის 63-64-ე მუხლების საფუძველზე, პირობით არ იქნას გამოყენებული და გამოსაცდელ ვადად დაუდგინდეს 2 (ორი) წელი.

რელიგიური ხასიათის ძალადობასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ ამგვარი ტიპის საქმეები ევროპულ სასამართლოში იშვიათია და სამწუხარო ფაქტია, რომ ამ მხრივ სტრასბურგის სასამართლოს ყველაზე ცნობილი პრეცედენტი სწორედ ქართულმა საქმემ შექმნა. საქართველოში წლების განმავლობაში, იეჰოვას მოწმეები ერთ-ერთი ყველაზე მარგინალიზებული რელიგიური თემია. 2007 წელს, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე გლდანის კონგრეგაციის 97 წევრი და 4 სხვა პირი საქართველოს წინააღმდეგ.⁶⁰ აღნიშნულ საქმეში, რომელიც ეხებოდა მამა ბასილისა და მისი მომხრეების თავდასხმასა და ძალადობას იეჰოვას მოწმე ქრისტიანებზე 1999 წელს, სტრასბურგის სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის (წამების აკრძალვა) დარღვევა კარგად დოკუმენტირებულ ძალადობის ფაქტებზე, ხელისუფლების ორგანოების უმოქმედობისა და სათანადო და მიუკერძოებელი გამოძიების ჩატარების ვალდებულების დარღვევის გამო. ამასთან, დარღვეულად ჩაითვალა კონვენციის მე-9 მუხლი (აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება), რადგან ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო ტოლერანტული გარემო, სადაც მოსარჩელები მოახერხებდნენ, ესარგებლათ თავიანთი რწმენის თავისუფლებით. მე-9 და მე-3 მუხლთან მიმართებით, მე-14 მუხლის (დისკრიმინაციის აკრძალვა) დარღვევასთან დაკავშირებით სასამართლომ აღნიშნა, რომ ხელი-

⁶⁰ გლდანის კონგრეგაციის 97 წევრი და 4 სხვა პირი საქართველოს წინააღმდეგ (97 members of the gldani congregation of jehovah's witnesses and 4 others v. Georgia), №74456/01, 3 მაისი, 2007 იბ.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20MEMBERS%20OF%20THE%20GLDANI%20CONGREGATION%20OF%20JEHOVAH'S%20WITNESSES%20AND%20OTHERS%20v.%20GEORGIA%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D> (ხელმისაწვდომია ქართულ ენაზე).

სუფლებების ორგანოები თავიანთი უმოქმედობით მამა ბასილსა და მის მომხრეებს სიძულვილით მოტივირებული გამოსვლებისა და რელიგიური ნიშნით ძალადობის საშუალებას აძლევდნენ და პრაქტიკულად მისი ძალადობის თანამონაწილეები იყვნენ, რითაც აშკარად არღვედნენ კანონის წინაშე ყველა პირის თანასწორობის პრინციპს.⁶¹ გარდა ამისა, 2014 წლის 7 ოქტომბერს, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება საქმეზე *ბელელური და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ*,⁶² სადაც სასამართლომ იეჰოვას მოწმეთა მიერ წარდგენილ კოლექტიურ სარჩელზე ერთხმად დაადგინა სახელმწიფოს მიერ ევროპული კონვენციის მე-3 (წამების აკრძალვა), მე-9 (აზრის, სინდისასა და რელიგიის თავისუფლება) და მე-14 (დისკრიმინაციის აკრძალვა) მუხლების დარღვევა.

თბილისის საქალაქო სასამართლომ განიხილა სისხლის სამართლის საქმე⁶³ და დადგენილად მიიჩნია შემდეგი: 2017 წლის 17 მაისს, არსებულ საქმეზე მყოფმა ბრალდებულმა განახორციელა იეჰოვას მოწმეთა დევნა, ძალადობით და ძალადობის გამოყენების მუქარით, რაც გამოიხატა მათთვის სიტყვიერი შეურაცხყოფის მიყენებაში და ფიზიკური ანგარიშსწორების მუქარაში, რის შემდეგაც მუშტი ჩაარტყა სტენდს, რომელზედაც იეჰოვას ლიტერატურა იყო განთავსებული და დააზიანა. იეჰოვას მოწმეებმა შეწყვიტეს საქმიანობა.

სასამართლოს შეფასების საგანი გახდა სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს ამბულატორიული სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნა, რომლის თანახმადაც, „ბრალად შერაცხული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის დროს დ. მ. დაავადებული იყო შერეული ტიპის შიზოაფექტური აშლილობით, მიმდინარე პერიოდში იყო რემისიის მდგომარეობა და მას არ შეეძლო სრულად გაეცნობიერებინა თავისი ქმედების

⁶¹ იხ.: <http://tdi.ge/sites/default/files/religiuri-diskriminaciisa-da-konstituciuri-sekularizmis-kvleva.pdf> გვ. 50.

⁶² ბელელური და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (Begheluri and others v. Georgia), #28490/02, 7 ოქტომბერი, 2014, იხ.: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20BEGHELURI%20AND%20OTHERS%20v.%20GEORGIA%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20BEGHELURI%20AND%20OTHERS%20v.%20GEORGIA%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) (ხელმისაწვდომია ქართულ ენაზე).

⁶³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 26 ივლისის განაჩენი საქმეზე №1/2970-17.

ფაქტობრივი ხასიათი და მართლსაწინააღმდეგობა და ეხელმძღვანელა მისთვის (შეზღუდული შესაძლებლობა). ამჟამად თავისი ფსიქიკური მდგომარეობით, დ. მ-ს შეუძლია ანგარიში გაუწიოს თავს და უხელმძღვანელოს მას. იმგვარი ფსიქიკური აშლილობები, რომელიც დ. მ-ს ხელს შეუშლის სასჯელის მოხდას, დაავადებული არ არის, თავისი ფსიქიკური მდგომარეობით დ. მ-ს შეუძლია წარდგეს მართლმსაჯულების წინაშე და პასუხი აგოს ბრალად შერაცხული ქმედებისთვის“.

სასამართლომ ხაზი გაუსვა სსკ-ის 35-ე მუხლს, რომლის მიხედვითაც, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან არ თავისუფლდება სრულწლოვანი, რომელიც დანაშაულის ჩადენის დროს იმყოფებოდა შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაში. ესე იგი ფსიქიკური დაავადების გამო არ შეეძლო სრულად გაეცნობიერებინა თავისი ქმედების ფაქტობრივი ხასიათი ან მართლწინააღმდეგობა ანდა ეხელმძღვანელა მისთვის.

ბრალდებულის მიმართ სასჯელის განსაზღვრისას, სასამართლომ მხედველობაში მიიღო მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა, კერძოდ, შეზღუდული შერაცხადობა. ამასთან, სასამართლომ გაითვალისწინა დანაშაულის სიმძიმე (ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაული), ის გარემოებები, რომ ბრალდებული წარსულში არ არის ნასამართლევი, აღიარებს და ინანიებს ჩადენილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას, სადავოდ არ გაუხდია მტკიცებულებები და ხელი შეუწყო საქმეზე სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელებას. გარდა ამისა, ბრალდებულმა თავისი ქმედებით მიყენებული ზიანი აუნაზღაურა ერთ-ერთ დაზარალებულს და მას პრეტენზია არ გააჩნია.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე და ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, თბილისის საქალაქო სასამართლომ მიზანშეწონილად მიიჩნია სასჯელის სახით ჯარიმის გამოყენება.

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი გადაწყვეტილებებიც მოწმობს, რომ საქართველოში იეჰოვას მოწმეები ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფია და ისინი ხშირად ხდებიან სხვადასხვა ფიზიკური პირების მხრიდან აგრესიის მსხვერპლნი. 2018 წლის საპარლამენტო ანგარიშში, სახალხო დამცველი მიუთითებს რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიშნით ჩადენილ დანაშაულებზე სამართალდამცავი ორგანოების

⁶⁴ იხ.: <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019042620571319466.pdf> გვ. 145.

მიერ შესაბამისი კვალიფიკაციის მინიჭების საკითხის გაუმჯობესებაზე.⁶⁴ თუმცა, იქვე დასძენს, რომ იეჰოვას მოწმეთა მხრიდან საგამოძიებო უწყებების მიმართ კრიტიკა არსებობს გამოძიების ობიექტურად წარმართვასა და გაჭიანურების თაობაზე. კერძოდ, ბრალდებულად/დაზარალებულად ცნობისა და საბოლოო/შემავჯამებელი გადაწყვეტილებების მიღების ვადებთან დაკავშირებით. აღნიშნულ პოზიციას იზიარებს სახალხო დამცველიც.⁶⁵ გარდა ამისა, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი გარკვეულ შემთხვევებში მიუთითებს იეჰოვას მოწმეთა მიმართ წადენილ დანაშაულებთან მიმართებით სასამართლოს მიერ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას, გარკვეულ ლოიალურ მოპყრობაზე, რამაც შესაძლოა გაზარდოს რეციდივის ალბათობა.

2016 წლის 18 ივლისს, ქ. თბილისში, ე. წ. ალექსანდროვის ბაღში, ორი ქალბატონი ქადაგებდა თავიანთი აღმსარებლობის – სარწმუნოება „იეჰოვას მოწმეს“ შესახებ, რა დროსაც გამვლელმა, რელიგიური შეუწყნარებლობის მოტივით მათ მიაყენა სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა. კერძოდ, სასამართლო სხდომაზე მოწმის სახით დაკითხულმა დაზარალებულებმა განმარტეს, რომ ქადაგების დროს გააჩერეს ერთ-ერთი გამვლელი ქალბატონი და სთხოვეს მათთვის მოესმინა. ამ სიტყვების გაგონებაზე, ბრალდებული გახდა აგრესიული. დაზარალებულებს მოიხსენიებდა „ქუჩის ქალებად და იეჰოველებად“. ამასთან, ადგილი ჰქონდა ფიზიკურ ძალადობასაც, კერძოდ, ბრალდებული იეჰოვას მოწმეებს სცემდა სახის არეში და ფეხებს ურტყამდა წვივებში. გარდა ამისა, ერთ-ერთ დაზარალებულს შემოახია პერანგიც.

სასამართლოს წარედგინა ექსპერტიზის დასკვნა, რომლითაც დასტურდებოდა, რომ პირადი შემონმებისას, ერთ-ერთი დაზარალებულის სხეულზე არსებული დაზიანებები სისხლნაჟღენთების სახით, განვითარებული იყო რაიმე მკვრივი, ბლაგვი საგნის ზემოქმედებით და მიეკუთვნებოდა დაზიანებათა მსუბუქ ხარისხს, რასაც შედეგად ჯანმრთელობის მოშლა არ მოჰყოლია. ხანდაზმულობით არ ეწინააღმდეგება საქმის გარემოებებში მითითებულ თარიღს. ამასთან, სასამართლო სხდომაზე მოწმის სახით დაიკითხა თბილისის მერიის უსაფრთხოების სამსახურის დაცვის თანამშრომელი, რომელიც მართალია, უშუალოდ არ გამ-

⁶⁵ იხ.: <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019042620571319466.pdf> გვ. 147.

ხდარა ჩხუბის თვითმხილველი, თუმცა მან გაიგო ქალების ხმა-
მაღალი საუბარი. იგი მივიდა მათთან და მოუწოდა ბრალდებულს
და ორ ქალბატონს დამშვიდებისკენ. გარდა ამისა, მან დაინახა,
რომ ერთ-ერთ ქალბატონს ჩამოხეული ჰქონდა მაისური. მონ-
მის განმარტებით მან დარეკა საპატრულო პოლიციაში და იქვე
აღნიშნა, რომ ბრალდებულმა თქვა თავისი სახელი, სამუშაო ად-
გილი და „თუ ვინმეს საქმე ჰქონდა, იქ მისულიყო“.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თბილისის საქალაქო სასა-
მართლომ ბრალდებული ცნო დამნაშავედ სსკ-ის 156-ე მუხლის
მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის
ჩადენაში – ადამიანის დევნა აღმსარებლობისა და რწმენის გა-
მო და მის რელიგიურ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით ჩადენი-
ლი ძალადობით და ძირითადი სასჯელის სახედ და ზომად განუ-
საზღვრა ჯარიმა 2000 (ორი ათასი) ლარის ოდენობით.⁶⁶ (თბი-
ლისის სააპელაციო სასამართლომ ძალაში დატოვა პირველი ინ-
სტანციის გადაწყვეტილება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, სინ-
დისის, აღმსარებლობის, რწმენის ან მრწამსის გამო, ანდა მის პო-
ლიტიკურ, საზოგადოებრივ, პროფესიულ, რელიგიურ ან მეცნიე-
რულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, დანაშაულია და ისჯება
სისხლის სამართლის წესით. ამ ტიპის დანაშაულის თვალსაჩინო
მაგალითად შეგვიძლია მივიჩნიოთ 2016 წლის ინციდენტი – ტელე-
კომპანია „ტაბულას“ ჟურნალისტებზე თავდასხმა. განსახილველი
საქმე საინტერესოა, მით უფრო, რომ სასამართლო დეტალურად
შეეხო როგორც დადგენილ ფაქტობრივ გარემოებებს, ისე ყველა
იმ სადავო შეფასებას, რომლებიც ბრალდებისა და დაცვის მხარე-
ების მიერ იქნა გაჟღერებული სასამართლო სხდომაზე. ზოგადად,
სასამართლომ დანაშაულებრივი ქმედება სიღრმისეულად განმარ-
ტა სამართლებრივ ჭრილში:

წინამდებარე საქმეში დადგენილ იქნა, რომ თბილისის ერთ-ერთ
რეტორანში უცნობი პირები თავს დაესხნენ ტელეკომპანია „ტა-
ბულას“ მოქმედ და ყოფილ ჟურნალისტებს, იმის გამო, რომ
ბრალდებულებისთვის მიუღებელი იყო აღნიშნული ტელეკომ-
პანიის ჟურნალისტების მიერ შექმნილი გადაცემები რელიგი-
ურ თემებზე, მათ მიერ გამოხატული აზრი და შეხედულებები
მართმადიდებლურ ეკლესიასთან მიმართებაში.

⁶⁶ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2018 წლის 12 იანვრის განაჩენი, საქმეზე №1/3957-16.

თავდამსხმელები ჯგუფურად მიიჭრნენ ჟურნალისტების მაგიდასთან (პირად სივრცეში) და მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა სწორედ მათ მიერ რელიგიასთან დაკავშირებით გამოხატული განსხვავებული აზრისა და ზოგადად, მათი პროფესიული საქმიანობის გამო. უნოდებდნენ „ტაბულას რუპორებს“ და „რელიგიის შემარცხვენლებს“. იმავდროულად, ადგილი ჰქონდა მუქარასაც.

დანაშაულებრივი ქმედების ცალკეულ სამართლებრივ ასპექტების განხილვამდე უნდა ითქვას, რომ სასამართლომ სამი ბრალდებულიდან ერთი გაამართლა წარდგენილ ბრალდებაში, ხოლო ორი დამნაშავედ ცნო სსკ-ის 27.156-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით.⁶⁷

თავდაპირველად, სასამართლომ განმარტა, რომ „თავად ბრალდებულებიც, დაზარალებულების მსგავსად, იგივე მოცულობით სარგებლობენ და მინიჭებული აქვთ კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები, მათ შორის – სიტყვისა და აზრის გამოხატვის ნაწილში, თუმცა, შესაბამის ადგილას და დროს და არა ყველგან და ყოველთვის – სხვის პირად სივრცეში და არასასურველ დროს და რაც მთავარია, არა ამგვარად – აგრესიულად, ძალადობით და მუქარით. მიუხედავად იმისა, რომ რესტორანი არის საზოგადოების თავშეყრის სივრცე, ეს არ არის დებატების ან „პროტესტის“ დაფიქსირების ადგილი. დავას არ იწვევს ის გარემოება, რომ რესტორნის თითოეული მაგიდა „შლის“ საზოგადოებას ცალკეულ ჯგუფებად – პირად სივრცეებად, სადაც თავის მხრივ, გაერთიანებულია კონკრეტული ადამიანთა ვინრო წრე, კონკრეტული მიზნით – გასართობად, სავახშმოდ და ა. შ. მოცემულ შემთხვევაში დაზარალებულთა ჩვენებებით დგინდება, რომ ისინი შეკრებილნი იყვნენ სავახშმოდ და სასაუბროდ ზოგად თემებზე და არა სამსახურებრივ, პოლიტიკურ ან/და რელიგიურ გადაცემებთან დაკავშირებით, მით უფრო არ იყვნენ შეკრებილნი უცნობი ადამიანების აგრესიული კრიტიკის მოსასმენად“.

⁶⁷ სასამართლომ მიიჩნია, რომ ერთმა ბრალდებულმა ჩაიდინა ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის გამო და მის პროფესიულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, ჩადენილი ჯგუფურად და ძალადობის მუქარით, ხოლო მეორე ბრალდებულმა ჩაიდინა ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის გამო და მის პროფესიულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, ჩადენილი ჯგუფურად, ძალადობით და ძალადობის მუქარით. ორივე ბრალდებულის მიმართ ძირითადი სასჯელის სახით გამოყენებულ იქნა ჯარიმა.

სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ „ჯგუფურად ჩადენილი ადამიანის დევნა მოიცავს ჯგუფური დანაშაულის ყველა სახეს – წინასწარ შეუთანხმებელი, წინასწარ შეთანხმებული და ორგანიზებული ჯგუფი. ჯგუფურ დანაშაულთან გვაქვს საქმე, როდესაც ორი ან მეტი ამსრულებელი სრულად ან ნაწილობრივ ახორციელებს დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობას და გამოდის ამ დანაშაულის თანამსრულებლად. სსკ-ის 27-ე მუხლის პირველი ნაწილით დანაშაული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი ამსრულებელი. განსახილველ შემთხვევაში კი დადგენილია, რომ ორი თავდამსხმელი ერთდროულად გამოხატავდა კრიტიკულ მოსაზრებებს აგრესიულად და მუქართ, ხოლო მათგან ერთ-ერთი ასევე, ძალადობით. მათი ქმედებები მიმართული იყო ჟურნალისტების განსხვავებული აზრის დევნისკენ. სასამართლო აღნიშნავს, რომ დანაშაულის შეფასებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება დაზარალებულთა ჩვენებებს, რადგან შესაძლოა ქმედების თითოეული მონაწილე მის მიერ ჩადენილ მოქმედებას არ აფასებს, როგორც დევნას, მაგრამ აღნიშნულ შეფასებაში დიდი წილი მოდის სწორედ დაზარალებულის აღქმაზე, რომელიც კომპლექსურად აფასებს ყველა მონაწილის მიერ მის მიმართ კონხორციელებულ ქმედებებს ერთობლიობაში, სწორედ დაზარალებულის მიერ ხდება რეალური სინამდვილის ასახვა ფსიქიკაში, რომ მას დევნიან სიტყვის და აზრის გამო“.

გარდა ამისა, სასამართლო შეეხო დაცვის მხარის არგუმენტაციას, რომ ქმედების დევნად შეფასებისათვის სახეზე უნდა იყოს დროში განგრძობადი მოქმედებები. აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით სასამართლომ მიუთითა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, რომლის თანახმადაც ერთჯერადი დანაშაულებრივი აქტის სსკ-ის 156-ე მუხლით დაკვალიფიცირება სასამართლოს მიერ სრულად იქნა გაზიარებული. განსახილველი დანაშაულის ჩადენისას საკმარისია ერთჯერადი მოქმედება და არ არის აუცილებელი ადგილი ჰქონდეს მრავალჯერად ქმედებას.

ამასთან, სასამართლოს განმარტებით, კონკრეტული დანაშაულის ძალადობით კვალიფიკაციისას მნიშვნელოვანია ბრალდებულების მოქმედებათა ჯაჭვი, დაზარალებულის აღქმა და შედეგი. „მოცემულ შემთხვევაში, მას შემდეგ რაც ბრალდებულები ერთობლივად მივიდნენ დაზარალებულების მაგიდასთან, თ. თ-მ აგრესიულად და მუქარის ფონზე მოითხოვა, ჟურნალისტებს შეენწყვიტათ თავიანთ გადაცემაში კონკრეტული მოსაზრებების დაფიქსირება, ხოლო შ.გ-მ

ხელი დაარტყა ერთ-ერთ დაზარალებულს“.

სასამართლომ არ გაიზიარა დაცვის მხარის მოსაზრება, რომ ბრალდებულები უნდა გამართლებულიყვნენ წარდგენილ ბრალდებაში, რადგან მათი მხრიდან ადგილი არ ჰქონდა ჟურნალისტური საქმიანობიდან გამომდინარე დევნას, იმ ფაქტზე მითითებით, რომ დაზარალებულები კონკრეტულ ვითარებაში არ ახორციელებდნენ ჟურნალისტურ საქმიანობას. აღნიშნულთან დაკავშირებით სასამართლომ განმარტა, რომ „მოცემული ქმედების კვალიფიკაციისათვის არ არის აუცილებელი დევნა განხორციელდეს უშუალოდ სამსახურებრივი საქმიანობის განხორციელებისას და მის პროცესში, ბრალდებულებმა კი დაადასტურეს, რომ ჟურნალისტების რესტორანში შესვლისას თ. თ-მ მეგობრებს უთხრა, თუ ვინ იყვნენ ისინი, ხოლო მოგვიანებით, ბრალდებულები მართლაც მივიდნენ ჟურნალისტებთან და მათ პირად სივრცეში თავს ახვევდნენ საკუთარ მოსაზრებებს, მოუწოდებდნენ შეენწყვიტათ პროფესიულ მოღვაწეობისას თავიანთი აზრის და სიტყვის დაფიქსირება, მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა სწორედ მათ მიერ რელიგიასთან დაკავშირებით გამოხატული განსხვავებული აზრისა და ზოგადად, მათი პროფესიული საქმიანობის გამო. თ. თ-მ და შ. გ-მ მათ დაურღვიეს მყუდროება, არ მისცეს მშვიდად ყოფნის საშუალება, გამოხატავდნენ აგრესიას, იმავდროულად, ემუქრებოდნენ ცემითა და ფიზიკური ანგარიშსწორებით, ასევე უთხრეს, რომ შემდგომშიც მათი მხრიდან გამოხატული აზრისა თუ სიტყვის გამო, ნებისმიერ ადგილას დახვდებოდნენ. შესაბამისად, მათი ქმედებით დაირღვა დაზარალებულების კონსტიტუციით გარანტირებული სიტყვისა და აზრის გამოხატვის უფლება“.⁶⁸

განსახილველი თავის ბოლოს საინტერესო ინფორმაციას შეეხებით. კერძოდ, ევროპის არაერთი ქვეყნის სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს მკრეხელობის, რელიგიური გრძნობების ან კულტის შეურაცხყოფის დასჯას. მაგალითად, **ესპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსით**, პირი, რომელიც შებღალავს რომელიმე რელიგიური აღმსარებლობის მიმდევრების გრძნობებს, საჯაროდ დაამცირებს მათ დოგმებს, რწმენას, რიტუალებს ან ცერემონიებს სიტყვიერად ან წერილობით. ასევე, ვინც საჯაროდ შეურაცხყოფას მიაყენებს ამ აღმსარებლობის მიმდევარ პირებს, დაისჯება ჯარიმით. სას-

⁶⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2018 წლის 6 მარტის განჩინება საქმეზე №1/866-16. პირველი ინსტანციის გადაწყვეტილება თბილისის სააპელაციო სასამართლომ უცვლელად დატოვა (2019 წლის 30 იანვრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/411-18).

ჯელის იგივე ზომა გამოიყენება იმ პირთა მიმართაც, რომლებიც სა-
ჯაროდ, ვერბალურად ან წერილობით დაამცირებენ ნებისმიერ ადა-
მიანს, რომელიც არც ერთი რელიგიის მიმდევარი არ არის.⁶⁹ ასევე,
იტალიის სისხლის სამართლის კოდექსით ისჯება ღვთის გამოება
(რომელ რელიგიასაც უნდა ეხებოდეს იგი), სასულიერო პირების შე-
ურაცხყოფა მათი რელიგიური მოწოდებებიდან გამომდინარე, სა-
კულტო ნივთების შეურაცხყოფა, რელიგიური ცერემონიებისათვის
ხელის შეშლა.⁷⁰ მსგავსი დებულებები იკითხება სხვადასხვა ქვეყ-
ნის კანონმდებლობაში: გერმანია, დანია, პოლონეთი, ფინეთი, სა-
ბერძნეთი და ა.შ. 2018 წელს, საქართველოს პარლამენტში შევიდა
საკანონმდებლო ინიციატივა, რომელიც „რელიგიური გრძნობების
შეურაცხყოფისათვის“ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას
ითვალისწინებდა. კანონპროექტის განმარტებით ბარათში პირდა-
პირ იყო მითითებული, რომ მისი მიღება საქართველოს მართლმა-
დიდებელი ეკლესიის, ასევე, ქვეყანაში არსებული სხვადასხვა „ტრა-
დიციული“ რელიგიის მიმართ ბოლო დროს გახშირებული ფარული
თუ პირდაპირი შეურაცხყოფით იყო განპირობებული. ადამიანის უფ-
ლებათა დაცვის და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტმა იდეის
დასაყრდენი მხარი დაუჭირა კანონპროექტს, თუმცა საკითხის განხილ-
ვა შეწყდა მას შემდეგ, რაც ინიციატივას სახალხო დამცველთან არ-
სებული რელიგიათა საბჭოსა და არასამთავრობო ორგანიზაციების
მხრიდან კრიტიკული რეაქცია მოჰყვა. 2018 წლის საპარლამენტო
ანგარიშშიც, სახალხო დამცველი საზგასმით აღნიშნავს, რომ იგი
იმედს გამოთქვამს, რომ საკანონმდებლო ორგანო მსგავს კანონ-
პროექტს მხარს არც მომავალში დაუჭერს.⁷¹

ამავდროულად უნდა ითქვას, რომ თუ შედარებით იოლია განისაზ-
ღვროს, რა არის რელიგიური დაპირისპირება ან ძალადობა, არ არ-
სებობს სტანდარტი იმის შესახებ, თუ რა შეიძლება ზოგადად, იყოს
მკრეხელობა ან რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფა. თითოე-
ულ საზოგადოებაში ამ საკითხების თავისებური ხედვა და გაგება
არსებობს. ამიტომ არის, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სა-
სამართლო ამგვარი დავების განხილვისას, კულტურული რელატი-
ვიზმით ხელმძღვანელობს და უშვებს, რომ ერთ ქვეყანაში შეუ-
რაცხყოფლად მიჩნეული გამოთქმა ან ნაშრომი შეიძლება უხამს,
თუმცა მოსათმენ ხუმრობად ჩაითვალოს სხვა ქვეყანაში. ამასთან,

⁶⁹ იხ.: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC__am2013_en.pdf 525-ე მუხლი.

⁷⁰ იხ.: http://www.fes-caucasus.org/fileadmin/Publications/2017/hate_speech.pdf

⁷¹ იხ.: <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019042620571319466.pdf> გვ. 145.

სტრასბურგის სასამართლომ საქმეზე ოტო პრემინგერის ინსტიტუტი ავსტრიის წინააღმდეგ, აღნიშნა, რომ ძნელია საერთო ევროპული სტანდარტის დადგენა იმის განსასაზღვრად, თუ სად უდევს აზრის გამოხატვის თავისუფლებას ზღვარი, როცა საქმე რელიგიური ხასიათის შეურაცხყოფას ეხება. ამის გამო, რელიგიურ შეურაცხყოფასთან დაკავშირებულ საქმეებში ევროპული სასამართლო ყოველთვის ეროვნულ სასამართლოებს უტოვებს მიხედულების საკმარის ფართო არეალს, რათა მათ საკუთარი ქვეყნის თავისებურებებიდან გამომდინარე დაადგინონ, თუ სად გადის ეს ზღვარი და რას მოითხოვს საზოგადოებრივი ინტერესი. თუ ეროვნული სასამართლოების მიერ საქმე სათანადო სერიოზულობით არის განხილული და მათი გადაწყვეტილებები საკმარისად არის დასაბუთებული, ევროპული სასამართლო, როგორც წესი, „ენდობა“ ამ გადაწყვეტილებაში მოტანილ შეფასებებს და იზიარებს მის მოტივებს, რომლებიც უნდა იყოს „შესაბამისი (რელევანტური) და საკმარისი“. თუმცა, არც მიხედულების ეს არეალია უსაზღვრო, რადგან აზრის გამოხატვის თავისუფლების ნებისმიერი შეზღუდვის ფაქტი ევროპული სასამართლოს მხრიდან მკაცრ კონტროლს ექვემდებარება.⁷²

ნებისმიერ შემთხვევაში, რელიგიური შეურაცხყოფა დადგება გამოხატვის თავისუფლების პირისპირ. ფაქტია, ამ მხრივ, ევროსასამართლოს პრაქტიკა ერთგვაროვანი არ არის, რადგან გადაწყვეტილებები რიგ შემთხვევაში გამოხატვის თავისუფლების, ხოლო რიგ შემთხვევაში, რელიგიური გრძნობების დაცვის სასარგებლოდ გამოდის. მაგალითად, ადმინისტრაციის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა საქმე ი. ა. თურქეთის წინააღმდეგ,⁷³ სადაც მომჩივანი გაასამართლეს ღვთისგმობისათვის, მას შემდეგ, რაც მომჩივნის საგამომცემლო სახლმა გამოსცა წიგნი, რომელიც განიხილავდა ფილოსოფიურ და თეოლოგიურ საკითხებს. ავტორი რწმენას, ისლამს და იმამებს აკრიტიკებდა. ის აცხადებდა, რომ ნებისმიერი რწმენა არის დადგმა; რომ ღმერთი, რომლის რწმენასაც ხალხს აიძულებენ ტვინების გამორეცხვის გზით, არც ერთხელ არ გამოვიდა სცენაზე საკუთარი არსებობის დასამტკიცებლად; და რომ, ეს ყველაფერი

⁷² ნულიკიანი თ., „აზრის გამოხატვის თავისუფლება და რელიგიის თავისუფლება“, იხ.: <http://tolerantoba.ge/index.php?id=1281619775&kat=285>

⁷³ ი. ა. თურქეთის წინააღმდეგ (I. A. v. Turkey), №42571/98, 13 სექტემბერი, 2005, იხ.: ფილიპ ლიჩი – როგორ მიემართოთ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, 2013, გვ. 434 და ასევე, ნულიკიანი თ., „აზრის გამოხატვის თავისუფლება და რელიგიის თავისუფლება“, იხ.: <http://tolerantoba.ge/index.php?id=1281619775&kat=285>

იმამებს ფიქრის უნარს უკარგავდა და მათ ერთ უბრალო თივის გორად აქცევდა. თავდაპირველად, ევროპულმა სასამართლომ მის მიერვე ოტო პრემინგერის ინსტიტუტის საქმეში დადგენილი პრინციპები მოიხმო და თქვა, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში არსებობს რელიგიის თავისუფლების საწინააღმდეგო ინფორმაციისა და იდეების გავრცელების შეზღუდვის აუცილებლობა. თუმცა, მან იქვე დასძინა, რომ ეს შეზღუდვა „იმპერატიული საზოგადოებრივი საჭიროებით“ უნდა იყოს განპირობებული და მასსა და მისაღწევ მიზანს შორის თანაზომიერება უნდა იყოს დაცული. ამასთან, დემოკრატია პლურალიზმზე, შემწყნარებლობასა და მოვლენათა ფართო ხედვის უნარზე დამყარებული საზოგადოების არსებობას გულისხმობს და ევროპული მოსამართლეების აზრით, ნებისმიერი რელიგიის მიმდევარი მისი აღმსარებლობის მიმართ გამოთქმული კრიტიკისათვის მზად უნდა იყოს. ნებისმიერ მორწმუნეს უნდა შეეძლოს შეინყნაროს სხვა ინდივიდის მიერ მისი რელიგიის უარყოფა და თუნდაც მისი რწმენის საპირისპირო რელიგიის ქადაგება. თუმცა, მოცემულ შემთხვევაში, მორწმუნისათვის უბრალოდ შემაცბუნებელ, შემანუხებელ ან აღმამფოთებელ აზრებს არ ეხებოდა საქმე. ევროპული სასამართლოს აზრით, სადავო წიგნში არსებული ფრაზები წინასწარმეტყველი მუჰამედის უსარგებლო და უსაფუძვლო შეურაცხყოფას შეიცავდა. განსაკუთრებით კი ის პასაჟი, სადაც ავტორი აცხადებდა, რომ „მუჰამედს შთაგონებული ხშირად აიშეს მკლავებში, სექსუალური ალტკინების დროს მოსდიოდა, რომ ის მარხვას არღვევდა სექსუალური კავშირის დამყარების მიზნით და რომ იგი არ კრძალავდა ამგვარ კავშირს მკვდარ ადამიანთან ან ცოცხალ ცხოველთან“. სტრასბურგის სასამართლომ აღნიშნა, რომ მართალია, თურქული საზოგადოება საერო საზოგადოებას წარმოადგენდა, მაგრამ მასში ძლიერი იყო ისლამის თაყვანისცემა და სადავო ფრაზები შეურაცხყოფელი შეიძლებოდა ყოფილიყო მორწმუნეთათვის. შესაბამისად, თურქული სასამართლოების გადანყვეტილებები „იმპერატიული საზოგადოებრივი საჭიროებით“ იყო გამოწვეული და გამომცემლის წინააღმდეგ გამოტანილი განაჩენი მართებულად ჩაითვა. რაც შეეხება სასჯელის თანაზომიერებას, ევროპულმა სასამართლომ გადანყვეტი მნიშვნელობა მიანიჭა იმ ფაქტს, რომ წიგნი არ ყოფილა აკრძალული და მომჩივანს მხოლოდ უმნიშვნელო ჯარიმა მიესაჯა. საბოლოოდ, განსახილველ საქმეში, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ოთხი ხმით სამის წინააღმდეგ დაადგინა, რომ კონვენციის მე-10 მუხლი არ დარღვეულა, რადგან წიგნი შეიცავდა სალანძღავ და შეურაცხმყოფელ თავდასხმებს მუსლიმებისათვის წმინდა საკითხებზე. განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეებმა ჩათვალეს, რომ მსგავს გადანყვეტილებებს გამომცემლობაზე მსუს-

ხავი ეფექტი შეიძლება ჰქონოდა – გამომცემლობები თვითცენზურის მსხვერპლნი შეიძლება გამხდარიყვნენ და ხელი აეღოთ არაკონფორმისტული და პოლიტიკურად თუ რელიგიურად დაუშვებელი აზრების შემცველი ნაშრომების გამოქვეყნებაზე. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მე-10 მუხლის დარღვევა დაადგინა საქმეზე *გინიესკი საფრანგეთის წინააღმდეგ*⁷⁴ და მიიჩნია, რომ რელიგიის თავისუფლება მოცემულ შემთხვევაში არ იბღალბოდა მომჩივნის მიერ გაზეთში გამოქვეყნებული სადავო სტატიით, რომელშიც გაკრიტიკებული იყო პაპი. ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ საგაზეთო სტატიაში გამოყენებული გამონათქვამები არ წარმოადგენდა რელიგიური მრწამსის შეურაცხყოფას ან მასზე თავდასხმას, არ იყო დაშორებული თანამედროვე საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი აზრისგან, არ ქადაგებდა სიძულვილს ან ძალადობას და ეჭქვეშ არ აყენებდა ან არ აკნინებდა რომელიმე ისტორიულად დადგენილ ფაქტს.⁷⁵

განსახილველი თემის ბოლოს უნდა ითქვას, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ჯერ კიდევ, 1996 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში (*ვინგროვი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*⁷⁶) აღნიშნა, რომ არაერთი მყარი არგუმენტი არსებობდა მკრეხელობის შესახებ კანონების გაუქმების სასარგებლოდ. მათ შორის, მოხსენიებული იყო სამართლებრივი მექანიზმების უუნარობა, სათანადოდ დაერეგულირებინა ინდივიდუალური რწმენის საკითხები და ასევე, ის გარემოება, რომ აღნიშნულ კანონებს შესაძლოა გამოეწვია დისკრიმინაცია სხვადასხვა რწმენის ადამიანების მიმართ. თუმცა, სასამართლომ იქვე დასძინა, რომ ევროპის ქვეყნებში ჯერ კიდევ, არ არსებობდა ერთიანი სამართლებრივი და სოციალური კონსესუსი, რომელიც გვაფიქრებინებდა, რომ მკრეხელობის აღკვეთა აღარ იყო საჭირო დემოკრატიულ საზოგადოებაში. მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ ზემოთ მოტანილ ი. ა.-ს საქმეში უმცირესობაში მყოფი მოსამართლეების შეხედულებას, არ არის გამორიცხული მომავალში ევროპული სასამართლო მართლაც დაადგეს *ოტო პრემინგერის ინსტიტუტის, ვინგროვისა და მსგავსი პრეცედენტების გადახედვის გზას*, აზრის გამოხატვის თავისუფლების სასარგებლოდ.

⁷⁴ გინიესკი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Giniewski v. France*), 164016/00, 13 იანვარი, 2006.

⁷⁵ იქვე. §51-52.

⁷⁶ ვინგროვი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Wingrove v. The United Kingdom*), №17419/90, 25 ნოემბერი, 1996, §57.

სიქულვილით მოტივირებული დანაშაულები

ოჯახში ძალადობა, ოჯახური დანაშაულები და ქალთა მიმართ ძალადობის შემთხვევები

საქართველოში, ოჯახში ძალადობა და ქალთა მიმართ ძალადობა ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ძალადობის ფორმებია, რომელიც მოიცავს საზოგადოების ყველა ფენას, განურჩევლად კლასობრივი, რასობრივი, კულტურული, რელიგიური თუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორებისა.

ოჯახში ძალადობის, ოჯახური დანაშაულებისა და ქალთა მიმართ ძალადობის შესახებ საქმეებზე დანაშაულის ჩადენის მოტივის დადგენა დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისა და ქმედების სიმძიმის შესაბამისი სასჯელის განსაზღვრის აუცილებელი წინაპირობაა.

კერძოდ, საქართველოში ქალთა მიმართ ძალადობა გავრცელებული ფენომენია. დანაშაულის მოტივად გენდერული ნიშნის განსაზღვრის მიზნით მნიშვნელოვანია შეფასდეს, ქმედებაში იკვეთება თუ არა გენდერული დისკრიმინაცია, ქალის ქცევის კონტროლი, მის მიმართ მესაკუთრული დამოკიდებულება ან სხვა სახის გენდერული ძალადობა, რომელიც შეიძლება გამომდინარეობდეს ქალის გენდერულ როლზე არსებული სტერეოტიპული შეხედულებებითა და პატრიარქალური დამოკიდებულებით. გენდერული სტერეოტიპია ქალისა და მამაკაცის მსგავსი ქცევის რადიკალურად განსხვავებული შეფასება და მათი მსგავსი ქცევის არათანაზომიერად გაკიცხვა. გენდერული სტერეოტიპები შეიძლება დაიყოს შემდეგ კატეგორიებად:⁷⁷

<ul style="list-style-type: none"> • სქესობრივი სტერეოტიპები 	ზოგადი შეხედულება ქალისა და მამაკაცის ფიზიკური, მათ შორის, ბიოლოგიური, ემოციური მახასიათებლებისა და შემეცნებითი შესაძლებლობების შესახებ
<ul style="list-style-type: none"> • სექსუალური ხასიათის სტერეოტიპები 	ზოგადი შეხედულება ქალისა და მამაკაცის სექსუალურ თავისებურებებთან დაკავშირებით
<ul style="list-style-type: none"> • სქესის ნიშნით როლების სტერეოტიპები 	შეხედულება მამაკაცისა და ქალის როლებთან დაკავშირებით

⁷⁷ იხ.: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/kvleva-ojaxshi-zaladobaze.pdf> გვ. 45.

თემის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოტანილია სასამართლო პრაქტიკიდან ერთ-ერთი საქმე:

თბილისის საქალაქო სასამართლომ განიხილა საქმე,⁷⁸ სადახ ფაქტებისა და მტიციცებულებების ერთიანი ანალიზის საფუძველზე გამოიკვეთა დანაშაულის მოტივი, გენდერული ნიშნით შეუწყნარებლობა და დისკრიმინაცია. კერძოდ, ბრალდებულის მიერ ბრალის აღიარებით, დაზარალებულისა და სხვა მოწმეთა ჩვენებებით დადგინდა, რომ მოძალადე (ქმარი) მსხვერპლს (ცოლს) სისტემატურად აყენებდა სიტყვიერ შეურაცხყოფას, ეჭვიანობდა, ყველა ნაცნობ მამაკაცს უწოდებდა მის საყვარელს, უზღუდავდა სახლიდან თავისუფლად გასვლას, უკონტროლებდა მის გარეშე გატარებულ დროს, უზღუდავდა და უკრძალავდა მეგობრებთან შეხვედრას, არ აძლევდა ტანისამოსის თავისუფლად შერჩევისა და ჩაცმის საშუალებას, ეუბნებოდა, რომ იყო მისი ცოლი, მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი, უფლებო და მას უსიტყვოდ უნდა დამორჩილებოდა. ამასთან, უკონტროლებდა სოციალურ ქსელს, არ აძლევდა გადანყვებილებების მისი სურვილისამებრ მიღების შესაძლებლობას. მუდმივად ემუქრებოდა მოკვლითა და სხეულის დაზიანებით.

სასამართლოს შეფასებით, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გამოიკვეთა ბრალდებულის დამოკიდებულება ოჯახის წევრი ქალის მიმართ. კერძოდ, იგი მსხვერპლს სოციალური იერარქიით თავისზე დაბლა მდგომ უფლებო სუბიექტად განიხილავდა, რომლის ცხოვრების წესის, ჩაცმის, ქცევისა და ზოგადად, ცხოვრების მიმართულების და ინტერესის განსაზღვრა, მხოლოდ მას, როგორც ქმარს შეეძლო, სწორედ ამით არის განპირობებული მისი დაუოკებელი სურვილი აკონტროლოს მეუღლე, განუსაზღვროს ცხოვრების პრიორიტეტები, დაუნესოს სოციალური და ყოფითი შეზღუდვები. გარდა ამისა, სასამართლომ დამატებით განმარტა, რომ დანაშაულის მოტივი მიუთითებს მოძალადის განსაკუთრებულ საშიშროებაზე ოჯახის წევრი ქალი-მეუღლის მიმართ, ბრალდებულის მცდარი სტერეოტიპული განწყობები წარმოადგენს სამომავლო საფრთხეებს ოჯახში ძალადობის გაგრძელების კუთხით.

განსახილველ საქმეში, სასამართლომ სასჯელის კონკრეტული სახისა და ზომის განსაზღვრისას, გარდა დანაშაულის მოტივი-

⁷⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 3 ივნისის განაჩენი საქმეზე №1/2005-19.

სა, ყურადღება გაამახვილა ჩადენილი დანაშაულის სიმრავლეზე, ინტენსივობასა და ხერხზე. კერძოდ, დროის მცირე ინტერვალში ჩადენილია სამი მუხლით გათვალისწინებული განზრახი დანაშაული, ბრალდებულის მხრიდან მსხვერპლის მიმართ განხორციელებულ ქმედებებს ჰქონდა არაერთჯერადი ხასიათი. მოძალადე ხშირ შემთხვევაში, ოჯახურ ძალადობას ჩადიოდა არასრულწლოვანი შვილების თანდასწრებით, რამაც შესაძლოა სავალალო ზემოქმედება იქონიოს ბავშვების ფსიქიკასა და შემდგომ განვითარებაზე, ვინაიდან ოჯახში ძალადობა ნეგატიურ გავლენას ახდენს ბავშვებზე, უნგრევს მათ სტაბილურობისა და უსაფრთხოების განცდას.

სასამართლომ არ გაიზიარა დაცვის მხარის შუამდგომლობა საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ან პირობითი მსჯავრის გამოყენების შესახებ და განმარტა, რომ განსახილველი საქმე არის სწორედ ის შემთხვევა, როდესაც ნაკლებად მკაცრი სახის სასჯელი ვერ უზრუნველყოფს სასჯელის მიზნის განხორციელებას პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებებიდან გამომდინარე. გარდა ამისა, სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა დაცვის მხარის არგუმენტაციაზე, თითქოსდა ბრალდებულის მხრიდან შემაკავებელი ორდერით გათვალისწინებული ვალდებულებების დაურღვევლობა წარმოადგენდა მისი პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებას. სასამართლოს შეფასებით კი, სწორედ შემაკავებელი ორდერის გამოცემის აუცილებლობა ბრალდებულის პიროვნებიდან გამომდინარე წარმოადგენს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას. ასევე ის არგუმენტი, რომ ბრალდებულს ჰყავს სამი არასრულწლოვანი შვილი, ვერ გახდება მსუბუქი სასჯელის განსაზღვრის საფუძველი, პირიქით დანაშაულის ჩადენა არასრულწლოვანთა თანდასწრებით არის პირის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება და ასეთ შემთხვევაში, აუცილებელია შეფასდეს მოძალადის და დანაშაულის თვითმხილველი ბავშვების თანაცხოვრების საკითხი. აღნიშნულ შემთხვევაში, ბავშვების საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ აუცილებელი იყო მოძალადის დროებითი იზოლაცია და განრიდება ბავშვებისგან.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ განსახილველ საქმეში სახეზე იყო კუმულაციურად, როგორც შიდა კანონმდებლობით, ასევე „ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ“ ევროპის საბჭოს კონვენციით გათვალისწინებული რამდენიმე დამამძიმებელი გარემოება. კერძოდ, მოძალადის მიერ შეურაცხყოფა და დამცირება, ადევნება და მუ-

ქარა ჩადენილი მეუღლის მიმართ, რასაც ჰქონდა სისტემატური ხასიათი, დანაშაული ჩადენილი არასრულწლოვანი ბავშვების თანდასწრებით. მსხვერპლის მიმართ მუქარას წინ უსწრებდა უკიდურესად მაღალი დონის სისტემატური შეურაცხყოფა, დამცირება. მუდმივმა უკანონო თვალთვალმა მსხვერპლი იძულებული გახადა შეეცვალა ცხოვრების წესი, დანაშაულმა ფსიქოლოგიური ტრავმა მიაყენა დაზარალებულს.

დაბოლოს, სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ დასახელებული კონვენციის მიზნები მოითხოვს მოძალადე ისჯებოდეს ეფექტიანი, თანაზომიერი და გადამარწმუნებელი გავლენის მქონე სანქციების საშუალებით, ქალთა მიმართ ჩადენილი დანაშაულის სერიოზულობის გათვალისწინებით. განსახილველ შემთხვევაში, სასამართლომ ბრალდებული ცნო დამნაშავედ და სასჯელის სახედ განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა.

ამდენად, ქალთა მიმართ ძალადობის ყველა ფაქტზე უნდა დადგინდეს, დანაშაულის მოტივი ხომ არ იყო ქალის გააქტიურებული როლის ან ტრადიციების სანინაალმდეგო ქცევისადმი მოძალადის აგრესიული დამოკიდებულება. ზემოთ მოტანილი მაგალითიდანაც ჩანს, რომ ხსენებული მოტივის გამოკვეთის მიზნით, ყურადღება უნდა გამახვილდეს დამნაშავის მიერ გამოთქმულ შეურაცხმყოფელ გამონათქვამებზე, რომელიც დაზარალებულის რეპუტაციას ეჭქვემ აყენებს, აუგად იხსენიებს მის სქესს, ყურადღებას ამახვილებს მის ფუნქციებსა და ტრადიციულ როლზე საზოგადოებასა და ოჯახში და ა.შ. დისკრიმინაციული მოტივით დანაშაულის ჩადენა უნდა იქნას მიჩნეული პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად, რათა სათანადოდ მოხდეს მსხვერპლის მიერ გაცდილი ტანჯვის შეფასება.

ამგვარი ტიპის დანაშაულების სამართალწარმოების პროცესში იკვეთება გარკვეული სახის პრობლემები. კერძოდ, ცალკეულ შემთხვევებში, მსხვერპლი იყენებს მისთვის მინიჭებულ უფლებას და არ აძლევს ჩვენებას, რომელიც დანაშაულის ჩადენაში ამხელს მის ახლო ნათესავს ან სასამართლოში საქმის განხილვის პროცესში ცვლის ჩვენებას მოძალადის სასარგებლოდ, რაც ხშირ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის საფუძველი ხდება.⁷⁹ მაგრამ არ უნდა დაგვავინყდეს, რომ დაზარა-

⁷⁹ მაგალითად, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2018 წლის 3 აგვისტოს განაჩენი, საქმეზე №1/192-18 და 2018 წლის 25 ივლისის განაჩენი საქმეზე №1/860-18.

ლებულის ამგვარ ქმედებას შეიძლება ლოგიკური საფუძველი ჰქონდეს, მაგალითად: შიში ფინანსურ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით; ბავშვების კეთილდღეობაზე ფიქრი; ძალადობის სისტემატურობიდან გამომდინარე, დაზარალებულის მიერ ძალადობის მსხვერპლად საკუთარი თავის აღქმის პრობლემა; ოჯახის სხვა წევრების მხრიდან ზენოლა – არ მისცეს ჩვენება; კულტურული თუ რელიგიური შეხედულებები, რომლითაც დაგმობილია და ოჯახიდან განდევნას ინვესს მეუღლის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა; შერიგების შესაძლებლობა, ხოლო ჩვენებამ შესაძლებელია ცოლქმრულ ურთიერთობას საფრთხე შეუქმნას; მარტოობის შიში; ბრალდებულის მიმართ გრძნობა ან ზოგიერთ შემთხვევაში, სასამართლო პროცესის შიში, ინფორმაციული ვაკუუმი, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს მეორეული ვიქტიმიზაცია და სხვა.

ამ მხრივ მნიშვნელოვანია, ევროკავშირის მიერ მიღებული დირექტივა, რომელიც წვერი ქვეყნებისთვის ადგენს ძალადობის მსხვერპლთა უფლებების, დაცვისა და მხარდაჭერის მინიმალურ სტანდარტებს. დირექტივის მიღების უმთავრეს მიზანს წარმოადგენდა უზრუნველყო წვერი ქვეყნების სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში დანაშაულის მსხვერპლის მინიმალური უფლებებით აღჭურვა, მათი ემოციური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა სასამართლო პროცესის დაწყებამდე. დირექტივის მიხედვით: დაზარალებულისთვის ინფორმაციის მიწოდება უნდა მოხდეს პირველივე შესაძლებლობისთანავე და მთელი სამართალწარმოების განმავლობაში; სასამართლო პროცესის მიმდინარეობისას დაზარალებული უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ფსიქოლოგიური ან ემოციური მხარდაჭერით; დაკითხვის ან ჩვენების მიცემის დროს არ უნდა მოხდეს (ან მინიმუმამდე უნდა იქნას დაყვანილი) დაზარალებულისთვის ფსიქოლოგიური ან ემოციური ზიანის მიყენება, მისი ღირსება და უსაფრთხოება უნდა იყოს დაცული.⁸⁰

საქართველოს საერთო სასამართლოებისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულების საქმეებზე ეფექტური და გენდერულად მგრძობიარე მართლმსაჯულების განხორციელება. მოსამართლემ მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოს დაზარალებულის დაცვა ბრალდებულის ზენოლისაგან, რაც განსაკუთრებით ხშირი და ადვილია, როდესაც საქმე ეხება ოჯახის წევრის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემას. გარდა ამისა, შეძლებისდაგვარად უნდა იქნას გამოკვლეული მსხვერპლის მი-

⁸⁰ იხ.: <https://www.equalrightstrust.org/news/new-directive-rights-victims-crime-adopted-european-parliament>

ერ ჩვენების შეცვლა მოძალადის სასარგებლოდ ხომ არ იყო განპირობებული ბრალდებულის ან სხვა ოჯახის წევრის მხრიდან მუქარის გამო.

ფაქტია, რომ ძალადობის უმთავრესი მიზეზი არის პირის სურვილი, დომინირებდეს და კონტროლი განახორციელოს მასზე დამოკიდებულ (ან მის მიერ ასეთად მიჩნეულ) ადამიანებზე. ძალადობრივი გამოვლინებების რისკი გვხვდება სხვადასხვა გარემოში, მათ შორის, იმ პირთა მიმართ, რომლებიც მოძალადესთან მიმართებაში იმყოფებიან სიტუაციურად ან/და სხვა ფაქტორით განპირობებულ უთანასწორო მდგომარეობაში. შესაბამისად, მსხვერპლის როლში ხშირ შემთხვევაში, გვევლინებიან ქალები, ბავშვები, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები, მოხუცები და სხვა პირები, რომელთა უთანასწორო მდგომარეობა აადვილებს მათზე ძალადობას.

სამწუხაროდ, საქართველოში ხშირია ბავშვებზე ძალადობის ფაქტები. ასაკისა და ფიზიკური შესაძლებლობების გამო, მათ არ აქვთ უნარი შეაკავონ მოძალადის მართლსაწინააღმდეგო ქცევა. ძირითადად, უფროსები ბავშვებისგან მოითხოვენ უსიტყვო მორჩილებას და დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში მიმართავენ ძალადობის სხვადასხვა ფორმას.

გორის რაიონულმა სასამართლომ, მის მიერ განხილულ ერთ-ერთ საქმეში⁸¹ აღნიშნა, რომ დაზარალებული მისივე მამის უმოწყალო ძალადობის მსხვერპლი გახდა. „ბრალდებული რამდენიმე წუთის განმავლობაში, ხელის და ფეხის დარტყმით სცემდა არასრულწლოვან ქალიშვილს, რომელსაც ასაკისა და ფიზიკური შესაძლებლობების გამო, არ ჰქონდა უნარი, შეეკავებინა მოძალადე მამის მართლსაწინააღმდეგო ქცევა“. განსახილველ საქმეში სასამართლომ ბრალდებულის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნია – სქესზე დაფუძნებული დისკრიმინაციის ნიშნით, შეუწყნარებლობის მოტივით განხორციელებული ძალადობა არასრულწლოვანი ქალიშვილის მიმართ.

აღსანიშნავია, რომ ოჯახში ძალადობისას იტანჯებიან არა მხოლოდ ძალადობის უშუალო მსხვერპლი ბავშვები, არამედ ისინიც, რომლებიც ძალადობის თვითმხილველები არიან. რუსთავის საქალაქო სასამართლომ თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში პირდაპირ მი-

⁸¹ ჩგორის რაიონული სასამართლოს 2017 წლის 29 მაისის განაჩენი საქმეზე №1/176-17.

უთითა, რომ „არასრულწლოვნის თანდასწრებით ოჯახში ძალადობა, როგორც ფორმითაც არ უნდა ვლინდებოდეს, მის ემოციურ და ფსიქიკურ მდგომარეობაზე სავალალო გავლენას ახდენს. მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვი ძალადობის უშუალო მსხვერპლს არ წარმოადგენს, ძალადობის მოწმედ ყოფნა, განსაკუთრებით ისეთ მნიშვნელოვან ადამიანებს შორის, როგორიც მშობლებია, უარყოფითად აისახება მის კეთილგანწყობაზე და მოწყვლადს ხდის აგრესიული ქცევების ათვისებისა და შემდგომში გამოვლინების მიმართ“.⁸²

როდესაც საქმე ეხება არასრულწლოვანს, ეს იქნება მსხვერპლი თუ მოწმე, სასამართლოებმა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით უნდა მიიღონ გადაწყვეტილება, მით უფრო მაშინ, როდესაც აღიარებულია, რომ ოჯახში ძალადობა ნეგატიურ გავლენას ახდენს ბავშვებზე, უნგრევს მათ სტაბილურობისა და უსაფრთხოების განცდას.

დაბოლოს, სახელმწიფოს ვალდებულება – უზრუნველყოს გენდერულ სტერეოტიპებზე დაფუძნებული პრაქტიკის აღმოფხვრა, გხვდება არაერთ საერთაშორისოსამართლებრივ აქტში. კერძოდ:

- გაეროს „ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ კონვენციის მე-5 მუხლი, კონკრეტულად განსაზღვრავს, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა სათანადო ღონისძიებების გატარებით უნდა: ა) შეცვალონ მამაკაცთა და ქალთა ქცევის სოციალური და კულტურული მოდელები იმ ცრურწმენების აღმოფხვრისა და იმ ადათ-წესების და სხვა პრაქტიკის გაუქმების მიზნით, რომლებსაც საფუძვლად უდევს ერთ-ერთი სქესის არასრულფასოვნების ან უპირატესობის, ან მამაკაცთა და ქალთა სტერეოტიპულობის იდეა; ბ) უზრუნველყონ, რომ ოჯახური აღზრდა შეიცავდეს დედობის, როგორც სოციალური ფუნქციის სწორ გაგებას და მამაკაცთა და ქალთა საერთო პასუხისმგებლობის აღიარებას თავიანთი შვილების აღზრდისა და განვითარებისათვის იმ პირობით, რომ ყველა შემთხვევაში უმთავრესია ბავშვთა ინტერესი;
- გაეროს ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტი, 2017 წლის 14 ივლისის №35 ზოგად კომენტარში აღნიშნავს, რომ მართლმსაჯულების ორგანოებმა თავი უნდა შეიკავონ დისკრიმინაციული ხასიათის ქმედებებისგან ან ქალთა

⁸² რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 23 ოქტომბრის განაჩენი საქმეზე №1-466-17.

წინააღმდეგ გენდერული ნიშნით ძალადობის პრაქტიკისგან, გამოიყენონ სისხლის სამართლის შესაბამისი დებულებები ამგვარი ძალადობის დასასჯელად, უზრუნველყონ, რომ გენდერული ნიშნით ჩადენილ დანაშაულებთან მიმართებით სამართლებრივი პროცედურები წარმართოს სამართლიანად და მიუკერძოებლად, სამართლებრივი ნორმების გენდერული სტერეოტიპებისა და დისკრიმინაციული განმარტებების გარეშე, საერთაშორისო სტანდარტების გათვალისწინებით. კომიტეტის რეკომენდაციით (პარაგრაფი 44), ქალებს უნდა ჰქონდეთ სასამართლოსა და ტრიბუნალებისადმი ეფექტური ხელმისაწვდომობა, შესაბამისმა ორგანოებმა უნდა მოახდინონ გენდერული ნიშნით დისკრიმინაციულ საქმეებზე ადეკვატური რეაგირება, მათ შორის, სავარაუდო დამნაშავის სასამართლოში წარდგენის მიზნით, დანაშაულის გამოძიება, სადაც სამართლებრივი პროცედურები უნდა განხორციელდეს სამართლიანად, მიუკერძოებლად, დაჩქარებულ ვადებში, სათანადო სასჯელის შეფარდებით. ზოგადი რეკომენდაციის (პარაგრაფი 45) მიხედვით, გენდერული ნიშნით ჩადენილ ძალადობასთან დაკავშირებულ საქმეებზე იმპერატიულად არ უნდა ვრცელდებოდეს დავის განხილვის ალტერნატიული საშუალებები (მაგალითად, მედიაცია). ამგვარი პროცედურების გამოყენების შესაძლებლობა უნდა იყოს მკაფიოდ რეგულირებული და ნებადართული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს სპეციალიზებული გუნდის შეფასება, რომელიც უზრუნველყოფს დაზარალებულის/მსხვერპლის ინფორმირებულ და ნებაყოფლობით თანხმობას, როდესაც დაზარალებულის/მსხვერპლის ან მისი ოჯახის სხვა წევრების უსაფრთხოების მიზნით, აღარ არსებობს სამომავლო რისკები. მნიშვნელოვანია, რომ დავის გადანაცვების ალტერნატიული საშუალებების გამოყენებამ ბარიერი არ უნდა შეუქმნას ქალებს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის კუთხით და არ უნდა შეუწყოს ხელი მათ მეორეულ ვიქტიმიზაციას მართლმსაჯულების სისტემაში;

- ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია ერთ-ერთი მიზანია ხელი შეუწყოს ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრას და ქალებს და მამაკაცებს შორის რეალური თანასწორუფლებიანობის ჩამოყალიბებას, მათ შორის, ქალებისათვის მეტი შესაძლებლობების მიცემის გზით. კონვენცია აქცენტს აკეთებს სახელმწიფოს ვალდებულებაზე, უზრუნველყოს გენდერულ სტერეოტიპებზე დაფუძნებული პრაქტიკის აღმოფხვრა. კერძოდ, წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა გაატარონ

ყველა საჭირო ზომა ქალისა და მამაკაცის ქცევის სოციალურ და კულტურულ მოდელებში ცვლილებების დასაწერად იმ მიზნით, რომ აღმოიფხვრას ის ცრურწმენები, ადათ-წესები, ტრადიციები და ყველა სხვა პრაქტიკა, რომლებიც ეფუძნება ქალთა არასრულფასოვნების იდეას ან ქალისა და მამაკაცის ფუნქციის სტერეოტიპულ წარმოდგენებს. სტამბოლის კონვენცია კრძალავს დავების მოგვარებასთან დაკავშირებულ სავალდებულო ალტერნატიულ პროცესებს, მათ შორის, შუამავლობასა და მორიგებას (კონვენციის მოქმედების სფეროში შემავალი ყველა ფორმის ძალადობასთან მიმართებით). ასევე, წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ჯარიმის გადახდის შესახებ გადანყვეტილების გამოტანის შემთხვევაში, სათანადოდ იყოს გათვალისწინებული დამნაშავეს შესაძლებლობა, შეასარულოს თავისი ფინანსური ვალდებულებები მსხვერპლის მიმართ.

ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დანაშაული და დისკრიმინაცია საქსუალური ორიენტაციის/ გენდერული იდენტობის საფუძველზე

საქართველოში, ბოლო წლებში განხორციელებული მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილებების მიუხედავად, როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები, ისე საერთაშორისო ინსტიტუციების მიერ მომზადებული ანგარიშები ადასტურებს, რომ ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დანაშაული და დისკრიმინაცია საქსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე საკმაოდ გავრცელებულია.

ქვეყანაში არსებული რეალობა ცხადყოფს, რომ არაერთი შემთხვევა არსებობს ლგბტ+ თემის წარმომადგენლების მიმართ განხორციელებული ძალადობისა, დაწყებული ინდივიდებზე თავდასხმებით საჯარო ადგილებში და ზოგჯერ მათ სახლებშიც კი – დამთავრებული ლგბტ-ის ღონისძიებებზე ძალადობის გამოვლენით. ფაქტია, რომ ლგბტ+ ადამიანები საქართველოში არიან ძალადობის, შევიწროების, დევნის, შეუწყნარებლობისა და დისკრიმინაციის მსხვერპლნი. ანგარიშის მომზადების პერიოდში შესწავლილი გადაწყვეტილებების მიხედვით, მათ მიმართ გამოვლენილი ძალადობა და უთანასწორო მოპყრობა ძირითადად, ვლინდება ოჯახში და საჯარო სივრცეში ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის, მარგინალიზაციისა და სოციალური გარიყვის სახით. ამასთან, საქმეებმა ცხადყო, რომ ხშირია ლგბტ+ პირებზე საქსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიშნით ძალადობის ფაქტები. ძალადობა განსაკუთრებით მწვავე ფორმას იძენს იმ შემთხვევაში, როდესაც ტრანსგენდერი ადამიანები საზოგადოებაში იმ გარეგნობით თუ სოციალური როლით ჩნდებიან, რომელიც მათ ბიოლოგიურ სქესს არ შეესაბამება. მაგალითად:

თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ განხილულ ერთ-ერთ საქმეში⁸³ დადგენილ იქნა, რომ თბილისში, ვაგზლის მოედნის მიმდებარე ტერიტორიაზე ორმა პირმა (ბრალდებულებმა) შეამჩნია ახალგაზრდა მამაკაცი (დაზარალებული), რომელსაც ჰქონდა გრძელი შეღებილი თმა და იქცეოდა გამომწვევად. ზემოაღნიშნულმა ორმა პირმა მიიჩნია, რომ ახალგაზრდა მამაკაცი იყო არატრადიციული ორიენტაციის მქონე პირი, რამაც გამოიწვია მათი გაღიზიანება და ურთიერთშელაპარაკების ნია-

⁸³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2018 წლის 3 სექტემბრის განაჩენი საქმეზე №1/2548-18.

დაგზე გ. ფ-ს მისი გენდერული იდენტობის მიმართ გამოვლენილი შეუწყნარებლობის მოტივით, სახისა და სხეულის სხვადასხვა ნაწილზე ხელის მრავალჯერადი დარტყმით მიაყენეს დაზიანებები.

განსახილველ საქმეში ბრალდებულების ქმედება დაკვალიფიცირებულ იქნა სსკ-ის 126-ე მუხლის 1¹ ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე. კერძოდ, აღნიშნული მუხლით კრიმინალიზებულია ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ტკივილი გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება მისი ხანმოკლე მოშლით ან საერთო შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა, ჩადენილი ჯგუფურად. აღნიშნული დანაშაული სასჯელის სახით ითვალისწინებს ჯარიმას ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომას ვადით 180-დან 240 საათამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთას ვადით ორ წლამდე.

სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბრალდებულების პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებაა მათი მხრიდან ჩადენილი დანაშაულის აღიარება და სინანული. თუმცა იქვე დასძინა, რომ ამასთან, გასათვალისწინებელია ბრალდებულების პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებები. კერძოდ, დანაშაულებრივი ქმედება – ცემა ჩადენილი იქნა ჯგუფურად, გენდერული იდენტობის ნიშნით შეუწყნარებლობის გამო, რაც გულისხმობს ადამიანის უთანასწორო, უსამართლო მოპყრობას. განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც ეს მიმართულია რაიმე ნიშნით განსხვავებული ადამიანის წინააღმდეგ, ამგვარი ქმედება კი მიუთითებს მოძალადეების ხასიათზე, რომ „ისინი უუნარონი არიან კონტროლი გაუწიონ თავის რისხვას, რომელიც მიმართულია პიროვნების წინააღმდეგ, რომელიც რაიმე განსხვავებული ნიშნის მატარებელია, რაც მიუთითებს ბრალდებულების ხასიათსა და მათ არაკანონმორჩილებაზე. შესაბამისად, ამგვარი ფაქტორივი გარემოებების არსებობა ხაზს უსვამს ბრალდებულების მხრიდან შესაძლო ამგვარი დანაშაულის სამომავლოდ ჩადენას“.

სასამართლომ სასჯელის განსაზღვრისას განმარტა, რომ იმისთვის, რომ მოძალადე განიმსჭვალოს მართლწესრიგის დაცვისა და კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობით, სამართლიანობის აღდგენის კუთხით ასევე, მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ პირის მსჯავრდება ჩადენილი ქმედებისათვის, არამედ ამ ქმედებისათვის ადეკვატური სასჯელის განსაზღვრაც, რამაც უნდა დააფიქროს ბრალდებული ჩადენილი ქმედების ირგვლივ.

გარდა ამისა, აუცილებლად უნდა მოხდეს დაზარალებულის-თვის მიყენებული უფლებების დარღვევის კომპენსირება. შესაბამისად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ ბრალდებულები ცნო დამნაშავედ და სასჯელის სახედ განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა.

საქართველოში ხშირია ტრანსგენდერ სექსმუშაკთა მიმართ განხორციელებული ძალადობრივი ფაქტები. ტრანსგენდერ ქალთა ნაწილისთვის თვითგადარჩენის ერთადერთ წყაროდ იქცა სექსსამუშაო, რომელიც ძალადობას მათი ყოველდღიურობის ნაწილად აქცევს. ისინი ერთი მხრივ, გენდერული იდენტობისა და მეორე მხრივ, მათი საქმიანობის გამო ორმაგ ჩაგვრას ექვემდებარებიან და მათი სიცოცხლე, ჯანმრთელობა და ფსიქიკური მთლიანობა საფრთხის ქვეშ დგება.⁸⁴ მაგალითად:

თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ განხილულ ერთ-ერთ საქმეში⁸⁵ დადგენილ იქნა შემდეგი ფაქტობრივი გარემოებები, კერძოდ, ცირკის მიმდებარე ტერიტორიაზე, ავტომობილით მყოფი პირი (ბრალდებული), სექსუალური ურთიერთობის დასამყარებლად ნებაყოფლობით შეუთანხმდა ტრანსგენდერ ქალს, ჩაისვა იგი მანქანაში და ნაცვლად შეთანხმებული ადგილისა, წაიყვანა სხვა ტერიტორიაზე, რის შემდეგმაც მან გენდერული იდენტობის გამო შეუწყნარებლობის მოტივით, სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენა მას და სახრახნისის გამოყენებით სიცოცხლის მოსპობით დაემუქრა. ტრანსგენდერ ქალს გაუჩინდა მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში, მან მოახერხა მანქანიდან გადმოსვლა და საფეხმავლო ასასვლელით დაბრუნდა ცირკის მიმდებარე ტერიტორიაზე, თავის მეგობარ ტრანსგენდერ ქალებთან. ბრალდებული დაზარალებულს ფეხით, ხოლო შემდეგ თავისი ავტომანქანით გამოეკიდა და სამივე ტრანსგენდერ ქალს ჯერ აგინა უშვერი სიტყვებით, ხოლო შემდეგ სახრახნისით ხელში გადმოვიდა მანქანიდან და იმავე მოტივით, მოკვლის მუქარით გაემართა მათკენ. ტრანსგენდერმა ქალებმა, გაუჩინდათ რა მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში, გაქცევით უშველეს თავს.

⁸⁴ იხ.: <https://emcrights.files.wordpress.com/2016/11/e183a2e183a0e18390e1839ce183a1e18392e18394e1839ce18393e18394e183a0e18398-e18390e18393e18390e1839be18398e18390e1839ce18394e18391e18398.pdf>

⁸⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 13 ივნისის განაჩენი საქმეზე №1/2249-19.

სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ „განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გენდერული იდენტობის შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულებზე ადეკვატური რეაგირება იმდენად, რამდენადაც ჰომოფობიური და ტრანსფობიური განწყობები, სიძულვილის ენის გამოყენება, გენდერულ იდენტობასა და სექსუალურ ორიენტაციასთან დაკავშირებული უთანასწორო მოპყრობისა და უფლებადარღვევის ფაქტები კვლავ გამოწვევად რჩება საქართველოში, ტრანსგენდერი ადამიანები პრობლემებს აწყდებიან საზოგადოებრივი ცხოვრების არაერთ სფეროში და ცალკეულ შემთხვევებში, იძულებულნი არიან, რომ ყოველდღიურ ცხოვრებაში წარმოჩინდნენ იმ გარემოებით, რომელიც არ შეესაბამება მათ გენდერულ თვითაქმას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი შესაძლოა გახდნენ სიტყვიერი თუ ფიზიკური შეურაცხყოფის ან მუქარის მსხვერპლნი, როგორც ეს მოხდა განსახილველ სისხლის სამართლის საქმეში“.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოძალადისთვის ადეკვატური სასჯელის განსაზღვრის მიზანი არის ამ პრობლემის აღმოფხვრის გზა, ძალადობის მსხვერპლის დაცვა მოძალადისაგან და როგორც ბრალდებულზე, ისე სხვა პირებზე ზემოქმედებაც, რათა ისინი განიმსჭვალონ მართლწესრიგის დაცვისა და კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობით.

სასამართლომ გაითვალისწინა ბრალდებულის პასუხისმგებლობის როგორც შემამსუბუქებელი გარემოებები (დანაშაულის აღიარება და მონანიება), ისე დამამძიმებელი (დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენა გენდერული იდენტობის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით) და სასჯელის სახედ და ზომად განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 1 წლის ვადით, რაც სსკ-ის 63-64-ე მუხლების საფუძველზე ჩაეთვალა პირობით და გამოსაცდელ ვადად დაუდგინდა 2 წელი.

აღსანიშნავია, რომ არსებობს სპეციალური დოკუმენტები, რომლებიც უშუალოდ ლგბტ ადამიანთა მიმართ ძალადობას ეხება და სახელმწიფოებს მოუწოდებს მისი დაძლევისათვის ქმედითი ნაბიჯების გადადგმისკენ. მაგალითად, ევროსაბჭოს რეკომენდაცია cm/rec (2010)5 მოიცავს მნიშვნელოვან დანაწესებს ლგბტ ჯგუფის დისკრიმინაციისა და ძალადობისაგან დაცვის შესახებ. რეკომენდაციაში აღნიშნულია, რომ სახელმწიფომ უნდა აღიაროს ლესბოსელი, გეი, ბისექსუალი და ტრანსგენდერი ადამიანების ისტორიული დისკრიმინაცია, რომ ისინი მუდმივად ექვემდებარებოდნენ ჰომოფობიას, ტრანსფობიას, შეუწყნარებლობისა და დისკრიმინაციის სხვა

ფორმებს, მათ შორის, საკუთარ ოჯახებში – კრიმინალიზების, მარ-გინალიზების, სოციალური ექსკლუზიისა და ძალადობის კუთხით, მათი სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე. შესაბამისად, სპეციფიკური მოქმედებები არის მისა-ღები იმისათვის, რომ მათი უფლებები სრულყოფილად იყოს და-ცული.⁸⁶

განსაკუთრებით საყურადღებოა იმ არასრულწლოვანი ბავშვების ინტერესების დაცვა, რომლებიც თავს ლგბტ+ თემს მიაკუთვნებენ. პრაქტიკაში გვაქვს საქმეები, სადაც მათი უფლებები არსებითად ირღვევა ოჯახის წევრების მხრიდან. როგორც წესი, მშობლების მხრიდან ძალადობა ხორციელდება მაშინ, როდესაც ისინი შეიტყობენ არასრულწლოვანის რეალურ ან ნავარაუდევ ირიენტაციისა თუ გენდერული იდენტობის შესახებ ან თუ ჩნდება ეჭვი ბავშვის ქცევაში, რომელიც არ შეესაბამება სოციალურად ჩამოყალიბებულ გენდერულ ნორმებს. დანაშაულები, რომელთაც ლგბტ+ ჯგუფის წევრები ოჯახის წევრების მხრიდან ექვემდებარებიან, მათი ორიენტაციის, გენდერული იდენტობისა თუ გენდერული გამოხატვის გამო, წარმოადგენს შეუწყნარებლობით ჩადენილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას. აღნიშნული თემის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოტანილია რუსთავის საქალაქო სასამართლოს მიერ განხილული საქმე სადაც:

ბრალდებული სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით არასრულწლოვან შვილს (ბიჭს) სისტემურად – თვეში სამჯერ აყენებდა სიტყვიერ შეურაცხყოფას, მიმართავდა უცენზურო სიტყვებით, ამცირებდა იმის გამო, რომ მას მოსწონდა მამაკაცები, ჰქონდა განსხვავებული შეხედულებები, იცვამდა ქალის სამოსს, იღებავდა თმას და გამოიყურებოდა როგორც ქალი.

კერძოდ, ზემოაღნიშნული მოტივით, 2019 წლის 10 მაისს, ბრალდებულმა შვილს აგინა, დაამცირა, უწოდა „ძუკნა ქალი“, „პიდარასტი“, დასცინოდა მის სექსუალურ ორიენტაციას და გარეგნობას. აღნიშნულის შემდგომ, მამა მიუახლოვდა არასრულწლოვანს და დაარტყა გაპოლილი ხელი ბეჭებში, რის გამოც ამ უკანასკნელმა განიცადა ფიზიკური ტკივილი. გარდა ამისა, ბრალდებული შვილს დაემუქრა, რომ არ აცოცხლებდა, არ სურდა ჰყოლოდა მისნაირი „პიდარასტი“ შვილი, უთხრა – „მოგკლავ, თავს

⁸⁶ იხ.: https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/Domestic-violence-based-on-SOGI-final-2018_1544786801.pdf გვ. 9.

მოგაჭრიო“. აღნიშნული ქმედებით მსხვერპლს გაუჩნდა სიცოცხლის მოსპობის მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში.

განსახილველ საქმეში სასამართლომ გაითვალისწინა ბრალდებულის პასუხისმგებლობის, როგორც შემამსუბუქებელი გარემოება, რომ იგი აღიარებს ჩადენილ დანაშაულს, ისე დამამძიმებელი გარემოება – ოჯახური ძალადობა ჩადენილი სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით. გარდა ამისა, სასამართლომ დასძინა, რომ მუქარა განხორციელებულ იქნა ოჯახის ერთი წევრის მიერ ოჯახის სხვა წევრის მიმართ იმავე მოტივით. ამასთან, სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ბრალდებულის ნასამართლობის ფაქტი, რომლის მიხედვითაც კ. ფ. გასამართლებულია იმავე დაზარალებულზე ძალადობის გამო.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ ბრალდებული დამნაშავედ ცნო და სასჯელის სახედ და ზომად განუსაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 2 წლის ვადით.⁸⁷

ლგბტ+ თემის წარმომადგენელ ადამიანთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციები ხშირად აპელირებენ სასამართლოების მხრიდან მოძალადეების მიმართ შეფარდებულ ლმობიერ და ნაკლებად მკაცრ სანქციებთან დაკავშირებით, რაც ბადებს კითხვის ნიშნებს ძალადობის საქმეებზე მსხვერპლის მიერ გაცდილი ტანჯვის არასათანადო შეფასებასთან დაკავშირებით. სამართლიანია აღინიშნოს, რომ ცალკეულ შემთხვევებში, მოძალადეები მათ მიმართ წარსულში არსებული გამამტყუნებელი განაჩენების არსებობის მიუხედავად, კვლავ ჩადიან ახალ დანაშაულებრივ ქმედებას, რაც შესაძლებელია მიუთითებდეს მართლმსაჯულების განმახორციელებელი ორგანოების ჰუმანური გადაწყვეტილებების მაპროვოცირებელ როლზე, რაც მათი მხრიდან მომავალში ხელახალი დანაშაულის ჩადენის მომეტებულ საფრთხეს წარმოადგენს და ვერ უზრუნველყოფს სასჯელის მიზნების განხორციელებას.

⁸⁷ მოსამართლემ აღნიშნული სასჯელი დანიშნა სსკ-ის 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მოთხოვნათა გათვალისწინებით. კერძოდ, ბრალდებულს სასჯელის ნაწილი – თავისუფლების აღკვეთა 1 წლით ვადით განესაზღვრა პენიტენციურ დაწესებულებაში მოხდით, ხოლო სასჯელის დარჩენილი ნაწილი – თავისუფლების აღკვეთა 1 წლის ვადით, ჩაეთვალა პირობით და გამოსაცდელ ვადად დაუდგინდა 2 წელი.

საქართველოში პრობლემურ საკითხს წარმოადგენს სიძულვილის ენის შემცველი განცხადებების სიხშირე ლგბტ+ პირთა მიმართ. აღნიშნულს ამწვავებს სექსუალურ ორიენტაციასა და გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული სტიგმაც, რომელიც საქართველოში ძალიან ძლიერია. ფაქტია, რომ საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპები ნეგატიურ გავლენას ახდენს მათი ცხოვრების ხარისხზე.

სიძულვილის ენა ხელს უწყობს მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულების დამკვიდრებას ამა თუ იმ ნიშნით განსხვავებული ჯგუფების მიმართ. ამათან გარკვეულ შემთხვევებში ამართლებს ან რეკლამას უწევს სიძულვილს, დისკრიმინაციას, მტრულ დამოკიდებულებას მათ მიმართ.

2016 წლის პირველ მარტს გამოქვეყნებულ ანგარიშში ევროპის საბჭოს რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპულმა კომისიამ საქართველოს წინააღმდეგ აღნიშნა, რომ სიძულვილის ენის მასშტაბი ლგბტ პირების მიმართ ფართოა და მოიცავს, როგორც ყოფით შეურაცხყოფას, ისე პოლიტიკოსების, ჟურნალისტების ან საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ გამოხატულ სიძულვილის შემცველ კომენტარებს.⁸⁸

ფაქტია, საქართველოში ჰომოფობიური განწყობების ხარისხი შემამოფოთებლად მაღალია. საზოგადოების გარკვეული ნაწილისთვის ლგბტ+ ჯგუფის წარმომადგენლების უფლებებისთვის ბრძოლა „ქართული ეროვნული ღირებულებების პირდაპირ და ძირითად წინააღმდეგობად და დასავლური გარყვნილების ქართველი ხალხისთვის თავსმობხვევის მცდელობად განისაზღვრება“⁸⁹ და ძირითადად, ლგბტ+ აქტივიზმი „ჰომოსექსუალობის პროპაგანდად“ ირაცხება. აღნიშნულ თემატიკასთან დაკავშირებით, საინტერესოა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე *ვეიდელანდი შვედეთის წინააღმდეგ*,⁹⁰ რომელშიც სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივანთა დამნაშავედ ცნობა ჰომოფობიური პროპაგანდის შემცველი ბროშურების გავრცელების გამო, არ წარმოადგენდა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაც-

⁸⁸ ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ – მოხსენება საქართველოს შესახებ, მონიტორინგის მეხუთე ციკლი, 2015, §35.

⁸⁹ იხ.: <https://emc.org.ge/ka/products/statia-homonatsionalizmi-tu-homoseksualobis-propaganda-17-maisis-geopolitikuri-analizi>

⁹⁰ ვეიდელანდი შვედეთის წინააღმდეგ (*Vejdeland and others v. Sweden*), 11813/07, 9 თებერვალი, 2012, იხ.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-109046%22%7D>

ვის კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევას, რომელიც გამომხატვის თავისუფლებას იცავს. კერძოდ:

განსახილველ საქმეში შვედეთის უზენაესმა სასამართლომ 4 (ოთხი) პირი ცნო დამნაშავედ – სკოლებში ჰომოსექსუალიზმის წინააღმდეგ პროპაგანდის შემცველი განცხადებების მქონე ბროშურების გავრცელებისთვის.⁹¹ სტრასბურგის სასამართლო დაეთანხმა უზენაეს სასამართლოს, რომ მომჩივნის მიზანი – დაეწყო დებატები შვედეთის სკოლებში განათლების დაბალი ხარისხის შესახებ – იყო გამართლებული, თუმცა აუცილებელი იყო ბროშურების ფორმულირების გათვალისწინება, სადაც აღნიშნული იყო, რომ ჰომოსექსუალიზმი არის „ანომალური სექსუალური მიდრეკილება“, მას გააჩნია საზოგადოებაზე „მორალურად დამანგრეველი გავლენა“ და პასუხისმგებელია ისეთი დაავადებების გავრცელებაზე როგორიცაა, აივ ინფექცია და შიდსი. ასევე ნათქვამი იყო, რომ „ჰომოსექსუალიზმის ლობირებით“ ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება პედოფილიას. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ბროშურები პირდაპირ არ მოუწოდებდნენ ძალადობისკენ, ისინი მაინც მიჩნეულ იქნა სერიოზულად და ზიანის მომტან ბრალდებებად.

გამომხატვის თავისუფლების გათვალისწინებით, შვედეთის უზენაესმა სასამართლომ ცნო მომჩივანთა უფლება – გამოხატონ საკუთარი იდეები, თუმცა მანვე აღნიშნა, რომ ბროშურებში ასახული განცხადებები შეურაცხყოფელი იყო. ამასთან, სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ ბროშურები განთავსებული იყო სკოლის მოსწავლეების პირად ჩასაკეტ კარადაებში, რაც მიჩნეულ იქნა ინფორმაციის თავზე მოხვევად. გარდა ამისა, ევროპულმა სასამართლომ დამატებით განმარტა, რომ ახალგაზრდები იმყოფებოდნენ მგრძნობიარე/სენსიტიურ ასაკში და ამასთან, ბროშურების გავრცელებას არც ერთი მომჩივანი არ ესწრებოდა და არ ჰქონდათ თავისუფალი წვდომა ამ უკანასკნელზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ

⁹¹ ეროვნული სასამართლოს მიერ მომჩივნებს მსჯავრი დაედოთ „ეროვნული ან ეთნიკური ჯგუფების წინააღმდეგ აგიტაციისათვის“, რომელსაც ითვალისწინებდა შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-16 თავის მე-8 მუხლი. ეს უკანასკნელი, იმ დროისთვის ასევე, მოიცავდა მუქარის შემცველ ან გამომხატულ შეურაცხყოფას პირთა ჯგუფის მიმართ სექსუალურ ორიენტაციასთან დაკავშირებით.

მიიჩნია, რომ მომჩივანთა მიმართ არსებული ბრალდება და მათ მიმართ განსაზღვრული სასჯელი იყო ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული და რომ უზენაესმა სასამართლომ შესაბამისად დაასაბუთა საკუთარი გადაწყვეტილება. ამრიგად, ეროვნული ხელისუფლების მიერ ჩარევა შეიძლება ჩაითვალოს როგორც აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში სხვათა რეპუტაციისა და უფლებათა დასაცავად.

დაბოლოს, საქართველოს ხელისუფლების მიმართებით ევროპის საბჭოს რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ევროპულმა კომისიამ კრიტიკულად შეაფასა 2013 წლის 17 მაისის მოვლენები და აღნიშნა, რომ მთავრობის წარმომადგენლების მხრიდან ძალადობრივი ქმედებების დაგმობის მიუხედავად, მათი განცხადებები არ შეეხებოდა ტოლერანტობისა და პატივისცემის შესახებ მოწოდებას ლგბტ პირთა მიმართ, ზოგიერთ შემთხვევაში კი, მომხდარ ძალადობაში ფიგურირებდა ლგბტ ორგანიზაციათა დადანიშნულების დისკურსი, რომელიც მათ პროვოკატორებად მოიხსენიებდა.⁹² ასევე უნდა გავიხსენოთ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე *იდენტობა და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ*,⁹³ სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო საკუთარი პროცედურული ვალდებულებების შესრულება გამოეძიებინა რა მოხდა 2012 წლის 17 მაისის ინციდენტის დროს, სადაც განსაკუთრებულად ხაზგასმული იყო დისკრიმინაციული მოტივის აღიარება და იმ პირების გამოვლენა, ვინც ჰომოფობიური ძალადობის ჩადენაზე იყო პასუხისმგებელი.

⁹² ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ – მოხსენება საქართველოს შესახებ, მონიტორინგის მეხუთე ციკლი, 2015, §72.

⁹³ *იდენტობა და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (Identoba and Others v. Georgia)*, №73235/12, 12 მაისი, 2015, იხ.: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3032951?publication=0>

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ბოლო წლებში, მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა საკანონმდებლო გარემოსა და ინსტიტუციური მექანიზმების გაუმჯობესების კუთხით, ქვეყანაში თანასწორობის უფლების დაცვა კვლავ გამოწვევად რჩება.

არსებული რეალობა ცხადყოფს, რომ სიძულვილის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის შემთხვევები ხშირია. ამასთან, თითქმის ყოველდღიურად გვესმის სიძულვილის ენა, რომელიც ხელს უწყობს მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულების დამკვიდრებას ამა თუ იმ ნიშნით განსხვავებული ჯგუფების მიმართ. როგორც წესი, აღნიშნულ ჯგუფებში ძირითადად, შედიან განსხვავებული რასის, კანის ფერის, ეროვნების, ეთნიკურობის, სქესის, რელიგიის, სექსუალური ორიენტაციის მქონე ადამიანები. საქართველოში არსებულ სიძულვილის ენაში ძირითადად, მოიაზრება რასისტული, ქსენოფობიური, ჰომოფობიური, ნაციონალისტური და სხვა სახის გამოვლინებები. შესაბამისად, ხშირია ძალადობისკენ და დისკრიმინაციისკენ მოწოდების ფაქტები, ზოგადი ხასიათის იქნება იგი თუ მიმართული კონკრეტული ადრესატისადმი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კანონმდებელმა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაადგინა სიძულვილის ენის გამოყენებაზე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი ქმნის მყისიერი, შეუქცევადი და აშკარა ძალადობის მუქარას.⁹⁴ კერძოდ, 2015 წელს სსკ-ს დამატება 239¹ მუხლი, რომლითაც დასჯადი გახდა ძალადობრივი ქმედებისაკენ საჯაროდ მოწოდება „რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული, კუთხური, ეთნიკური, სოციალური, პოლიტიკური, ენობრივი ან/და სხვა ნიშნის მქონე პირთა ჯგუფებს შორის განხეთქილების ჩამოსაგდებად, ძალადობრივი ქმედებისაკენ ზეპირად, წერილობით ან გამოხატვის სხვა საშუალებით საჯაროდ მოწოდება თუ ეს ქმნის ძალადობრივი ქმედების განხორციელების აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს“.⁹⁵ ნორმის დისპოზიციიდან ჩანს, რომ დანაშაული დამთავრებულია არა ძალადობრივი ქმედებისაკენ საჯარო მოწოდების მომენტიდან, არამედ მაშინ, თუ ამ მოწოდებამ გამოიწვია კონკრეტული საფრთხე. კერძოდ, შექმნა ძალადობრივი ქმედების აშკარა, პირდაპირი და არსებითი საფრთხე. შესაბამისად, სიძულ-

⁹⁴ მესხორაძე ლ., საბაზისო კვლევა საქართველოში დისკრიმინაციის, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულებისა და სიძულვილის ენის წინააღმდეგ ბრძოლაზე მიმართული ქმედებებისთვის, 2018, გვ. 23.

⁹⁵ იხ.: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=213>

ვილის ენაზე *per se* გამოძიება არ ტარდება.

დღევანდელი მდგომარეობით, საქართველოს კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს კონკრეტულად სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულს და არ ახდენს მის კრიმინალიზაციას, თუმცა, სისხლის სამართლის კოდექსი რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, გენდერის, გენდერული იდენტობის, ასაკის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების, შეზღუდული შესაძლებლობის, მოქალაქეობის, ეროვნული, ეთნიკური ან სოციალური კუთვნილების, წარმოშობის, ქონებრივი ან ნოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან დისკრიმინაციის შემცველი სხვა ნიშნით შეუწყნარებლობის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულს ბრალდებულის დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს.⁹⁶ ამასთან, სისხლის სამართლის კოდექსი დისკრიმინაციას განიხილავს, როგორც ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს და ახდენს მის კრიმინალიზაციას.

კვლევის ფარგლებში განხილულ იქნა ბოლო წლებში გამოვლენილი რასობრივი ნიშნით შეუწყნარებლობის რამდენიმე გახმაურებული შემთხვევა, რაც ძირითადად, განპირობებულია ქვეყანაში მომრავლებული და გააქტიურებული ნეონაციისტური ჯგუფებით, რომლებიც გამოირჩევიან აგრესიულობით, სიძულვილის ენით, ძალადობრივი მოწოდებებითა და ცალკეულ შემთხვევებში, უცხოელებზე თავდასხმებით. ზოგადად, სასამართლოებში რასობრივი შეუწყნარებლობით მოტივირებული დანაშაულების განხილვის დაბალი სტატისტიკა არსებობს, რაც შესაძლებელია იმით აიხსნას, რომ გამოძიება საერთოდ არ იწყება, წყდება ან დაწყების შემთხვევაში, წარმართება სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლებით, რომლებშიც რასობრივი შეუწყნარებლობის მოტივით დანაშაულის ჩადენა არ ჩანს. ამასთან, ხშირად უცხოელები თავს არიდებენ მათ მიმართ განხორციელებულ სამართლებრივ დარღვევებზე პოლიციისათვის მიმართვას, რაც გამომდინარეობს უნდობლობით, შიშით, სამართლებრივი მექანიზმების არცოდნით და ზოგ შემთხვევაში, ენობრივი ბარიერითაც.⁹⁷

რასიზმთან დაკავშირებულ საქმეებს საერთო სასამართლოები იხილავენ ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციურ და საერთაშორისო სასამართლებრივი სტანდარტების გათვალისწინებით. ძირი-

⁹⁶ სსკ-ის 53¹ მუხლის 1-ლი ნაწილი.

⁹⁷ https://www.tdi.ge/sites/default/files/tdi_angarishi_rasobriv_i_diskriminacia_ucxoelebis_uplebebi.pdf გვ. 24.

თადად, მათი კვლევის საგანი ხდება: 1) ბრალდებულები მოტივირებულები იყვნენ თუ არა რასობრივი შუღლით – აღნიშნული მიდგომა ნიშნავს დამტკიცდეს, რომ პირებს არ ამოძრავებდათ სუბიექტური ანუ პირადი მიდგომა; 2) დანაშაულებრივმა ქმედებამ არსებითად ხელყო თუ არა პოტენციური დაზარალებულის უფლება, რაც შეფასებითი ცნებაა და მხედველობაშია მისაღები ქმედების ჩადენის ადგილი, ვითარება, მისი ინტენსივობა და ხანგრძლივობა. ამასთან, სასამართლო ხაზს უსვამს, რომ მსგავსი ტიპის საქმეებში დამნაშავე პირის მიერ განხორციელებული ქმედება შესაძლებელია ერთი შეხედვით, არ იძლეოდეს დაზარალებულის უფლების არსებით ხელყოფას და ქმედების მონაწილე მის მიერ ჩადენილ მოქმედებას არ აფასებდეს, როგორც სწორედ დაზარალებულის უფლების არსებით ხელყოფას, თუმცა აღნიშნულ შეფასებაში დიდწილად, სწორედ მსხვერპლის პერცეფციაზე მოდის, რადგან ადამიანის დამცირებისას, სწორედ დაზარალებულის მიერ ხდება რეალური სინამდვილის ასახვა ფსიქიკაში, რაც თავის მხრივ, დაზარალებულის ფსიქიკიდან გამომდინარე სხვაგვარად ხელყოფს მის უფლებას.

გარდა ამისა, მეორე ინსტანციის სასამართლომ ერთ-ერთ გახმაურებულ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა ულტრანაციონალისტური მოძრაობების მიერ მარჯანიშვილის გამზირზე ჩატარებული მარშის დროს გამოვლენილი ძალადობის, აგრესიის, დისკრიმინაციისა და ქსენოფობიის შემთხვევებს, ხაზგასმით მიუთითა სახელმწიფოს მიერ შესასრულებელ ვალდებულებებზე და განმარტა, რომ „იმ სისხლის სამართლის სამართლის საქმეებში, სადაც შესაძლებელია იკვეთებოდეს დისკრიმინაციული მოტივები და სიძულვილის ენის ტირაჟირება, სახელმწიფოს პირდაპირი ვალდებულებაა, გამოძიება არ იყოს ზერელე, არასაკმარისი, არ შემოიფარგლებოდეს მტკიცებულებების მოჩვენებითი სიმრავლით და არსებობდეს რეალური ინტერესი ეფექტიანი გამოძიებისა და ნამდვილი დამნაშავეების სათანადო დასჯისა“.

კვლევამ ასევე ცხადყო, რომ საქართველოში კვლავ აქტუალურია რელიგიურ უმცირესობებზე თავდასხმის შემთხვევები. კერძოდ, წინამდებარე კვლევის ფარგლებში შესწავლილი განაჩენების მიხედვით, რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიადაგზე ჩადენილი ყველა დანაშაული მიმართული იყო იეჰოვას მოწმეების წინააღმდეგ. იეჰოვას მოწმეების მიმართ განხორციელებული აგრესია ძირითადად, გამოიხატება სტენდების დაზიანებასა და რელიგიური ლიტერატურის განადგურებაში. ამასთან, აღნიშნულ ქმედებებს თანახლდა ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა. შესწავლილი საქ-

მეების მიხედვით, აგრესია როგორც წესი, საჯარო სივრცეში ვლინდება და იეჭოვას მოწმეებს უმეტესად ქუჩაში მსახურობის დროს უსწორდებიან კერძოდ, რელიგიური ლიტერატურისა და ბუკლეტების გავრცელების დროს. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული თემაში ყველაზე აქტიურად ეწევა პროზელიტიზმურ საქმიანობას და სწორედ ამიტომ ყველაზე ხშირად განიცდის დისკრიმინაციულ, ძალადობრივ და წინასწარ განწყობებზე დაფუძნებულ ნეგატიურ დამოკიდებულებებს.

იეჭოვას მოწმეების წინააღმდეგ ჩადენილმა სამართალდარღვევების ანალიზმა ცხადყო, რომ საკვლევი პერიოდის განმავლობაში, საქართველოს პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებს ერთი განაჩენი აქვთ მიღებული სსკ-ის 155-ე მუხლის საფუძველზე, ხოლო ოთხი – სსკ-ის 156-ე მუხლის საფუძველზე. ყველა აღნიშნულ საქმეზე დადგა გამამტყუნებელი განაჩენი. თუმცა, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი გარკვეულ შემთხვევებში, მიუთითებს იეჭოვას მოწმეთა მიმართ ჩადენილ დანაშაულებთან მიმართებით, სასამართლოს მიერ სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას გარკვეულ ლოიალურ დამოკიდებულებაზე, რამაც შესაძლოა გაზარდოს რეციდივის ალბათობა.

კვლევის ფარგლებში, საერთო სასამართლოებიდან მიღებული განაჩენების მიხედვით, მხოლოდ ერთ საქმეში ფიგურირებდა ადამიანის დევნა – სიტყვის, აზრის გამო და მის პროფესიულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით. კერძოდ, ბრალდებულებისთვის მიუღებელი იყო ჟურნალისტების მიერ შექმნილი გადაცემები რელიგიურ თემებზე, მათ მიერ გამოხატული აზრი და შეხედულებები მართმადიდებლურ ეკლესიასთან მიმართებაში. აღნიშნულ საქმეში სასამართლო დეტალურად შეეხო, როგორც დადგენილ ფაქტობრივ გარემოებებს, ისე ყველა იმ სადავო შეფასებას, რომლებიც ბრალდებისა და დაცვის მხარის მიერ იქნა გაჟღერებული სასამართლო სხდომაზე. სასამართლომ დანაშაულებრივი ქმედება სიღრმისეულად განმარტა სამართლებრივ ჭრილში (იხილეთ 38-ე გვერდი).

საქართველოში, ოჯახში ძალადობა და ქალთა მიმართ ძალადობა ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ძალადობის ფორმებია. კვლევამ ცხადყო, რომ საქართველოს საერთო სასამართლოებისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულების საქმეებზე ეფექტური და გენდერულად მგრძობიარე მართლმსაჯულების განხორციელება. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ გაიზარდა გამომძიებელთა ცნობიერება სიძულ-

ვილით მოტივირებულ დანაშაულების შესახებ და შესაბამისად, დაიხვეწა გამოძიების პროცესში მოტივის იდენტიფიკაციის ტექნიკა, რამაც პირდაპირპროპორციულად გააუმჯობესა სასამართლოების მიერ სსკ-ის 53¹ მუხლის გამოყენების მაჩვენებელი, რომლის გამოყენების დაბალი პრაქტიკა წლების განმავლობაში კრიტიკის საგანი იყო.

დაბოლოს, საქართველოში განხორციელებული მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილებების მიუხედავად, როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები, ისე საერთაშორისო ინსტიტუციების მიერ მომზადებული ანგარიშები ადასტურებს, რომ ჰომო/ბი/ტრანსფობიური დანაშაული და დისკრიმინაცია სექსუალური ორიენტაციის/გენდერული იდენტობის საფუძველზე საკმაოდ გავრცელებულია.

ქვეყანაში არსებული რეალობა ცხადყოფს, რომ არაერთი შემთხვევა არსებობს ლგბტ+ თემის წარმომადგენლების მიმართ განხორციელებული ძალადობისა, დანყებული ინდივიდებზე თავდასხმებით საჯარო ადგილებში და ზოგჯერ მათ სახლებშიც კი – დამთავრებული ლგბტქ ღონისძიებებზე ძალადობის გამოვლენით.

ფაქტია, საქართველოში ჰომოფობიური განწყობების ხარისხი შემამოთებლად მაღალია. საზოგადოების გარკვეული ნაწილისთვის ლგბტ+ ჯგუფის წარმომადგენლების უფლებებისთვის ბრძოლა „ქართული ეროვნული ღირებულებების პირდაპირ და ძირითად წინააღმდეგობად და დასავლური გარყვნილების ქართველი ხალხისთვის თავსმოხვევის მცდელობად განისაზღვრება“⁹⁸ და ძირითადად, ლგბტ+ აქტივიზმი „ჰომოსექსუალობის პროპაგანდად“ მიიჩნევა. შესაბამისად, ლგბტ+ ადამიანები საქართველოში არიან ძალადობის, შევიწროების, დევნის, შეუწყნარებლობისა და დისკრიმინაციის მსხვერპლნი. ანგარიშის მომზადების პერიოდში შესწავლილი გადანყვეტილებების მიხედვით, მათ მიმართ გამოვლენილი ძალადობა და უთანასწორო მოპყრობა ძირითადად, ვლინდება ოჯახში და საჯარო სივრცეში ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობის, მარგინალიზაციისა და სოციალური გარიყვის სახით. ამასთან, შესწავლილი საქმეების მიხედვით, ხშირია ლგბტ+ პირებზე სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიშნით ძალადობის ფაქტები. ძალადობა განსაკუთრებით მწვავე ფორმას იძენს იმ შემთხვევაში, როდესაც ტრანსგენდერი ადამიანები სა-

⁹⁸ იხ.: <https://emc.org.ka/products/statia-homonatsionalizmi-tu-homoseksualobis-propaganda-17-maisis-geopolitikuri-analizi>.

ზოგადობაში იმ გარეგნობით თუ სოციალური როლით ჩნდებიან, რომელიც მათ ბიოლოგიურ სქესს არ შეესაბამება.

გარდა ამისა, პრაქტიკაში გვაქვს შემთხვევები, როდესაც ლგბტ+ თემს მიკუთვნებული ბავშვების უფლებები არსებითად ირღვევა ოჯახის წევრების მხრიდან. როგორც წესი, მშობლების მხრიდან ძალადობა ხორციელდება მაშინ, როდესაც ისინი შეიტყობენ არასრულწლოვნის რეალურ ან ნავარაუდევ იდენტაციისა თუ გენდერული იდენტობის შესახებ, ან თუ ჩნდება ეჭვი ბავშვის ქცევაში, რომელიც არ შეესაბამება სოციალურად ჩამოყალიბებულ გენდერულ ნორმებს. დანაშაულები, რომელთაც ლგბტ+ ჯგუფის წევრები ოჯახის წევრების მხრიდან ექვემდებარებიან, მათი ორიენტაციის, გენდერული იდენტობისა თუ გენდერული გამოხატვის გამო, წარმოადგენს შეუწყნარებლობით ჩადენილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საზოგადოებაში მუდმივად უნდა იგმოზოდეს ძალადობა. სახელმწიფომ უნდა გადადგას ქმედითი ნაბიჯები სიძულვილის გამოხატვისა და უმცირესობების მიმართ შუღლის გამწვავებისა და დისკრიმინაციის საწინააღმდეგოდ, მაგრამ არა გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ხარჯზე. სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით უნდა გაუმჯობესდეს უმცირესობების ნდობა, რომ სახელმწიფოს აქვს უნარი დაიცვას ისინი ძალადობრივი ქმედებებისგან.

დანართი

დანართის სახით გთავაზობთ საინტერესო ინფორმაციას, რომელიც „ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფის“ (WISG) მიერ განხორციელებულ კვლევაში – „სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული ლგბტი პირთა მიმართ გამონწვევები და პერსპექტივები“ იყო მოცემული.⁹⁹ კერძოდ:

სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის გამოძიების FBI-ის სახელმძღვანელოს მიხედვით, სიძულვილის მოტივი დგინდება შემდეგი კრიტერიუმების გამოყენებით:

- 1) დამნაშავე და მსხვერპლი არიან სხვადასხვა რასის, რელიგიის, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის და გენერული იდენტობის მატარებელი პირები. მაგალითად, მსხვერპლი არის აფროამერიკელი, ხოლო დამნაშავე თეთრკანიანი;
- 2) დამნაშავის მხრიდან ადგილი ჰქონდა მსხვერპლის მიმართ სიძულვილის შემცველ ზეპირ გამონათქვამებს, წერილობით მიმართვას ან შესტიკულაციას. მაგალითად, დამნაშავე მსხვერპლს მიმართავდა რასისტული ეპითეტით;
- 3) სიძულვილის გამომხატველი ნახატი, ნიშანი, სიმბოლო, გრაფიტი იქნა დატოვებული დანაშაულის ადგილზე. მაგალითად, დამნაშავემ სვასტიკა დახატა სინაგოგაზე, მეჩეთზე და ლგბტ პირთა ცენტრში;
- 4) დანაშაულის ჩადენის ადგილზე დატოვებული იქნა სპეციფიკური საგანი, რაც მიუთითებს სიძულვილის მოტივზე, მაგალითად, დამნაშავეს ეხურა თეთრი ქუდი და დაწვა ჯვარი (იყო კუკლუქ კლანის წევრი).
- 5) მსხვერპლი არის ისეთი სპეციფიკური ორგანიზაციის წევრი, რომელსაც ემიჯნება იმ დასახლების მაცხოვრებელთა აბსოლუტური უმრავლესობა, სადაც მსხვერპლი ცხოვრობდა და დანაშაული მოხდა;
- 6) მსხვერპლი იმყოფებოდა ისეთ ადგილას, სადაც ადრე მოხდა სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული მსხვერპლის რასის, რელიგიის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის, გენდერული იდენტობის გამო და სადაც მსხვერპლის ჯგუფის მიმართ მტრობის

⁹⁹ იხ.: https://women.ge/data/policy%20paper/WISG_hate-crime_policy_paper_ILGA-2016.pdf გვ. 49-51.

ხარისხი ძალიან მაღალია.

- 7) ერთსა და იმავე დროს, ერთსა და იმავე ადგილას მოხდა რამდენიმე დანაშაული, რომელიც ჩადენილი იყო ერთი და იმავე რელიგიის, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის და გენდერული იდენტობის მქონე პირის მიმართ.
- 8) იმ დასახლების მაცხოვრებელთა მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ, სადაც ინციდენტი მოხდა, დანაშაული აღქმული იქნა როგორც სიძულვილის მოტივით ჩადენილი;
- 9) მსხვერპლი ეწეოდა ისეთ საქმიანობას, რაც დაკავშირებული იყო საკუთარი რასის, რელიგიის, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის, გენდერული იდენტობის გაძლიერებასთან. მაგალითად, მსხვერპლი იყო ფერადკანიანი ადამიანების მხარდაჭერის ეროვნული ასოციაციის წევრი ან მონაწილეობდა ლგბტ ალუმში.
- 10) ინციდენტი მოხდა შესაბამისი რასის, რელიგიის, შეზღუდული შესაძლებლობების, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის, გენდერული იდენტობის დღესასწაულზე ან მათთვის ღირშესანიშნავ დღეს, მაგალითად, მარტინ ლუთერ კინგის დღე, ტრანსგენდერის ხსოვნის დღე;
- 11) დანაშაულის ჩამდენი პირი ადრე მონაწილეობდა მსგავსი დანაშაულის ჩადენაში ან არის რასისტული, ქსენოფობიური ან ჰომოფობიური ჯგუფის წევრი;
- 12) რადიკალური ჯგუფის მონაწილეობაზე მინიშნება, მაგალითად, დანაშაულის ჩადენის შემდეგ რადიკალურმა დაჯგუფებამ პასუხისმგებლობა აიღო დანაშაულზე ან ეს დაჯგუფება დანაშაულის ჩადენის ადგილას აქტიურია.
- 13) არსებობს ისტორიული დაპირისპირება დამნაშავისა და დაზარალებულის ჯგუფებს შორის.
- 14) დაზარალებული თავად არ არის მიზანში ამოღებული რასობრივი, რელიგიური, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური, სქესის, გენდერული იდენტობის ჯგუფის წევრი, მაგრამ მსხვერპლი საჯაროდ მხარს უჭერს მონაცვლად ჯგუფს.

ზემოხსენებულ კრიტერიუმებთან დაკავშირებით, FBI-ს ინ-

სტრუქციებში ვხვდებით გაფრთხილებას; იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული გამოძიებლის მიერ მოტივთან დაკავშირებით შეცდომის დაშვება, გამოძიებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს შემდეგ გარემოებებს;

1. **სახეზეა შეცდომაში შემყვანი ფაქტი** – მაგალითად, დამნაშავემ მსხვერპლის მიმართ გამოიყენა რასისტული ეპითეტი, მაგრამ სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულს ადგილი არ აქვს, ვინაიდან მსხვერპლიც და დამნაშავეც ერთი და იმავე რასის წარმომადგენელია.
2. **დამნაშავემ მოახდინა სიძულვილის დანაშაულის ინსცენირება** – კათოლიკური სკოლის კათოლიკე მოსწავლემ დააზიანა საკუთარი სკოლის შენობა. სკოლაში დატოვა ანტიკათოლიკური წარწერები, იმისათვის რომ გაკვეთილი გაცდენილიყო.
3. **დამნაშავემ მსხვერპლი შეცდომით მიაკუთვნა მიზანში ამოღებულ ჯგუფს** – თუნდაც დამნაშავე ცდებოდა მსხვერპლის რასის, რელიგიური კუთვნილების, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, ეთნიკური კუთვნილების, სქესის, გენდერული იდენტობის ნიშანში, სახეზე მაინც გვექნება სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული, ვინაიდან დანაშაული არ მოხდებოდა დამნაშავეს მტრული დამოკიდებულება რომ არ ჰქონოდა კონკრეტული ჯგუფის მიმართ. მაგალითად, საშუალო ასაკის ჰეტეროსექსუალი მამაკაცი მოძრაობდა იმ ბარის მიმართულებით, სადაც ხშირად გვიმამაკაცები იკრიბებიან. ამ დროს აღნიშნულ ჰეტეროსექსუალ მამაკაცს თავს დაესხა 6 ახალგაზრდა, რომელსაც მსხვერპლი ბარიდან გამოსულ ჰომოსექსუალში აერიო. მოცემულ შემთხვევაში ახალგაზრდებს პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს სექსუალური ორიენტაციის სიძულვილის მოტივით ჩადენილი დანაშაულისთვის.
4. **მოტივის ცვლილება ახალი მტკიცებულების აღმოჩენის გამო** – შესაძლოა თავდაპირველად, დანაშაული არ იყოს სიძულვილის მოტივით ჩადენილი, მაგრამ ეს გარემოება გამოძიების შემდეგ ეტაპზე გამოიკვეთოს. ასევე შესაძლოა თავდაპირველად, არსებობდეს მტკიცებულება, რომ დანაშაული რასობრივი სიძულვილის მოტივით მოხდა, თუმცა მოგვიანებით, შესაძლოა დადგინდეს რელიგიური სიძულვილის მოტივი. ახლადაღმოჩენილ მტკიცებულების შედეგად უნდა ხდებოდეს მონაცემების განახლება. FBI თავის ბაზაში არ ასახავს სასამართლოს მიერ დადგენილ მოტივს.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო
თბილისი 0110, ძმები ზუბალაშვილების ქ. №6
ტელ.: (995 32) 299 82 08
www.supremecourt.ge